

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

XLIV. ÉVFOLYAM 11. SZÁM 1969. NOVEMBER

TARTALOMJEGYZÉK

CSEENDBEN ISTEN ELŐTT

Papok ádventje (D. Koren Emil) — — — — — 641

TANULMÁNYOK

Az evangélikus egyház Brazíliában (Arno Dreher) — — — 643

A szegénység és jólét egyes okai a mai világban és az egyház felelőssége (Dr. Rédey Pál) — — — — — 649

KRONIKA

Együtt az emberért — Dékáni tanévnyitó beszéd (Dr. Groó Gyula) — — — — — 658

Emberek vagyunk — Rádiós igehirdetés (Bárány Gyula) — — 665

KÖNYVSZEMLE

Találkozás a reménység jegyében (Bodrog Miklós) — — — 669

„Irgalmadat éneklek” (Trajtler Gábor) — — — — — 673

KERESZTELŐKÖNEL

Márk 16,16 (Balikó Zoltán) — — — — — 676

Jn 10,28/b (Balikó Zoltán) — — — — — 676

És 54,10 (Madocsai Miklós) — — — — — 677

Lk 2,40 (Dr. Pusztay László) — — — — — 678

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Karácsony este (Benzúr László) — — — — — 679

Karácsony ünnepe (Magassy Sándor) — — — — — 682

Karácsony 2. napja (Dr. Groó Gyula) — — — — — 685

Karácsony utáni vasárnap (Reuss András) — — — — — 689

Ó-év este (Mekis Ádám) — — — — — 692

Újév (Várady Lajos) — — — — — 695

Újév utáni vasárnap (Káposzta Lajos) — — — — — 698

Vízkereszt ünnepe (Dr. Selmeczi János) — — — — — 702

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Pröhle Károly

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt
Előfizetési ár: havi 20,— forint, fél évre 120,— forint, egy évre 240,— forint

Csekkzámla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 220507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142—074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya

69.3762/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. F. v.: Bolgár Imre

Indexszám: 26 451

PAPOK ÁDVENTJE

A papok ádventje: több igehirdetési alkalom, amely gondosabb, elmélyültebb előkészületet kíván. Fények gyulladnak benne, ádventi gyertyák, s ezekről a fényekről szólni kell. Nemcsak érzelmesen, hangulatokat ébresztve, dallamokkal körülzsongva, hanem szólni kell a Fényről, aki a világ világossága, a tiszta, a meleg, az életet adó fény.

De lehet ezt a fényt hideggé, metszővé, élessé, megközelíthetetlené és elérhetetlené tenni.

Megfáradt hitű papoknak van egy megejtő kísértésük. Amikor kifogytak az életes mondanivalóból, a személyes bizonyosságtételből, az átélt ige tolmácsolásából, belekapaszkodnak a megtanult tételekbe, s azokat abszolút fölennyel deklarálják. Ellentmondást nem tűrőn, mint akik tudják, hogy a szószékkel szemben nem illik visszabeszélni.

Mert jaj, a hitigazságok a hit megfáradásával hidegen csengő, élettelen, deklaratív tételekké, keresztyén frázissá lehetnek. Minél hitetlenebbül mondják, annál „abszolútabb” tételekké lesznek. Ilyenek az így kezdett mondataink: „csak a...” Csak a keresztyén hit, csak a vallásos élet, csak az Isten igazsága... Körülötte az élet csak piac olcsó árukkal, mocsár veszejtő süppedésekkel, „csak a” keresztyén hit a szilárd talaj, az értékes kincs... „Csak a” Krisztus a megoldás! Azt hiszik az ilyen stílusban beszélők, hogy akkor egyház az egyház, ha ezt „bátran” szembedöngi az egész világgal savonarolás hévvel. Azt hiszik, hogy minden bajnak a gyökere a világban az, hogy erről megfeledkeztek, s minden rendbejönne, ha ezt elfogadnák. Sőt: egyetlen baja a világnak, hogy nem veszi észre, mennyire „csak a” Krisztus a megoldás.

Ez az abszolút hybris-es mondanivaló teológiailag hamis. Mert nem az igazságba, az ígébe, az evangéliumba vetett hit mondatja ezt, hanem az uralkodó egyház elvesztett hatalmi

pozíciói miatt érzett nyugtalanság. Kimutatható csődje abban van, hogy nem tudja igazolni a „csak a” tételeit. Nincs rá példája. Más dolog bűnben vergődő embereket kiemelni a bűnbocsánat szeretetével, és más dolog ráönteni „a világra” ezt a tételt. Arra a világra, amely történetesen a „keresztyén Magyarország” csődjével a háta mögött megépítette az új társadalmat, az egyház karmesterkedése nélkül, ahol megszűnt a fél-feudális elmaradottság, a koldus-nyomor, ahol egészséges lakások épülnek, ahol fokozott gyógyítómunka folyik, ahol széles néprétegek tanultabbak és műveltebbek, mint régen a kiváltságos felső tízezer, stb., stb. Ez az abszolút hybris-es mondanivaló pozicionális tévedés.

De hitetlenség is. Mert régi, megtanult tételt mond, hangsúlyosan abszolutizálva, s nem az evangélium életformáló dynamisában hisz. Ezeket az abszolút tételeket az egyház jövője iránti reménytelenség keserű kisebbségi érzete mondatja. Mert visszafelé menekül, miután elvesztette a bizalmát abban, hogy előre is léphet. A hit pedig előre lép. Hitetlenség, mert miközben a Krisztus uralmáról, világ világossága voltáról prédikál, elfeledkezik arról, hogy Krisztus nem a „csak a” gesztussal elkülönölni jött, hanem részt venni jött a világba, emberek közé, emberré —, mondjam, hogy „jászolbölcső”? meg hogy „az övéi közé jöve...”? — aki bizonyított: „példát adtam néktek, hogy amint én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást”. Miért van, hogy nagy tételek hybris-es prédikálásába tévedünk — a részvétel helyett?

Azt hiszem, sokkal alázatosabbnak, „részt” kérőbbnek kellene lennünk, a minden mást lesöprő tételek deklarálása helyett. Az ilyen deklarációk egy nagykorúsított emberiség fülében hiteltvesztettek, hidegek, metszők, élesek, megközelíthetetlenek és elérhetetlenek. Adventi gyergyát kellene gyújtanunk. Kicsi fényt, amely azonban az élet melegével teljes, tiszta, őszinte, fedezete van, mert míg fényt ad, elég. Néha a kevesebb több, a kicsi nagyobb. Ilyen az adventi üzenet is. Annyira kicsi, hogy elfért egy jászolban.

D. Koren Emil

Az evangélikus egyház Brazíliában

ARNO DREHER brazíliai evangélikus lelkész, a Lutheránus Világszövetség latin-amerikai bizottságának genfi munkatársa a brazíliai evangélikus egyház történetéről és életéről tájékoztat, mint a brazíliai Porto Alegreben 1970-re tervezett nagygyűlés vendéglátó egyházáról.

Történeti visszatekintés

Amikor 1968. október 25-én Santo Amaraban, Sao Paolóban megszólaltak a Béketemplom harangjai, történeti pillanatot adtak hírül. Ez a nap jelentette a brazíliai evangélikus egyház számára egy 145 éves fejlődés viszonylagos befejezését, és egyúttal egy új korszak kezdetét.

1823-ban alapították az első evangélikus gyülekezetet a mai brazíliai egyház területén. A következő években állandóan növekedett a protestánsok száma, mert 1824-től kezdve egyre több bevándorló érkezett Németországból Brazíliába, hogy ott letelepedjék. 1823-tól 1868-ig azután mindenütt az országban, de különösen Brazília déli államaiban evangélikus gyülekezeteket alapítottak, amelyek azonban egymástól függetlenek voltak, és magukra hagyatottan éltek. Csak 1868-ban tettek kísérletet arra, hogy néhány gyülekezetet egy szinódusba egyesítsenek. De a kísérleten nem jutottak túl. Csak 8 gyülekezet csatlakozott ehhez a szinódushoz, amely már 6 év múlva belső nehézségek miatt ismét felbomlott. Kitűnt, hogy a gyülekezetek és a lelkészek individualizmusa erősebb volt, mint az egység akarása.

Eltartott az 1886. évig, amíg végre valóban maradandó szinódus alakult. Dr. Wilhelm Rotermond készítette elő és hívta össze a szinodális ülést, amely 1886. május 19-én létrehozta Rio Grande do Sul szinódusát. Eredetileg csak 7 gyülekezet csatlakozott, de a következő 60 évben állandóan növekedett tagjainak a száma. A riogrande-i szinódus vállalkozott azután az első lépésekre is azon az úton, amely nagyobb önállósághoz vezetett a gyülekezeti tagok szolgálatában. Nép- és középiskolákat, gimnáziumokat alapított, egy teológiai főiskolát, tanítóképző intézeteket, diakonissza anyaházat, öregotthont, árvaházat stb. létesített. Amikor a későbbi években intenzívebbé vált a törekvés az egyesülésre a közben keletkezett más evangélikus szinódusokkal, akkor a riogrande-i szinódus volt az, amelyből különösen Dr. Dohms elnök révén a döntő indítások kiindultak.

Mielőtt azonban az egyesülés jelentős eseményéről szólnánk, még egyszer visszatekintünk a többi három szinódus keletkezésére. Santa Catarina-ban, Paranában és más államokban 1905-ben jött létre az evangélikus-lutheránus szinódus, amely később a Brazíliai Lutheránus Egyház nevet kapta. Gyülekezeteit főként Neuendettelsauból, a Lutherischer Gotteskastenverein részéről támogatták és látták el lelkészekkel. Santa Catarina és Parana azonos területén 1911-ben még egy evangélikus szinódus alakult, amely a berlini egyházfőtanáccsal állt kapcsolatban. E

két szinóduson kívül, amelyek 1962-ben Egyesült Lutheránus Szinódussá tömörültek, 1912 óta még egy negyedik evangélikus egyesülés is volt: a Közép-Brazíliai Szinódus. Ezeknek a csoportoknak a gyülekezeti tagjai jórészt német bevándorló családokból származtak, és csak kis részben voltak portugál és olasz származású brazíliaiak.

1946 óta élénk tárgyalás folyt a négy szinódus között az egyesülés lehetőségéről. Az első eredmény az az általános konszenzus volt, hogy minden résztvevő elismeri közös hitvallási és tanítási alapul a következő iratokat: 1. a teljes Szentírást, 2. a három ócegházi ökumenikus hitvallást, 3. az Ágostai Hitvallást és 4. Luther Kiskátéját.

Miután az 1949. év folyamán mind a négy szinódus megszavazta az egyesülést, először 1950-ben a Szinódusok Szövetségét alakították meg, amely 1962-ben a „Brazíliai Lutheri Hitvallású Evangélikus Egyház” nevet adta magának. Ez a szövetség azonban azzal a feltétellel jött létre, hogy minden egyes szinódus ezután is autonóm marad. Csak az 1968. október 25-i határozattal fejezték ki a szinódusok azt a készségüket, hogy feladják autonómiájukat. Azóta a Brazíliai Evangélikus Egyház egységes egészet alkot, amely teljes újrászervezés után központi irányítás alatt áll. Ezt az új helyzetet jellemzi az „Üzenet a Brazíliai Evangélikus Egyház gyülekezeteihez”, amelyből itt néhány részletet idézünk.

„Mi, akik Sao Paulóban ezen az egyházi gyűlésen delegátusokként és vendégként veszünk részt, szívből üdvözljük minden hittestvérünket abban a pillanatban, amikor megvalósul az a rég óhajtott terv, amelynek szükségét a gyülekezeti tagok is egyre inkább érezték. Most fogadtuk el a 33 szavazati joggal felruházott résztvevő egyházi határozatával azt az alkotmányt, amelyet előzőleg gyülekezeti gyűléseken, körzeti és szinodális üléseken elfogadtak, és amely most az eddig különböző szinódusokban tömörült gyülekezeteinket egyesíti a Brazíliai Lutheri Hitvallású Evangélikus Egyházban. Ez az esemény történelmi jelentőségű, és egyúttal a 145 évi fejlődés csúcspontja... Különböző okok vezették egyházainkat erre az újrászervezésre:

1. adminisztratív okok: könnyebb és hatásosabb az egyház problémáinak és feladatainak megoldása és teljesítése egyesült erővel; 2. bibliai okok: az egyház egysége szükségszerűen visz a növekvő egység felé Jézus Krisztus főpásztor nyájában egy testté és egy lélekke. Hisszük és valljuk, hogy maga az Úr vezetett minket az ő Lelkével ezen az úton. Egyházainknak ebben a történelmi pillanatában hálával tekintünk vissza arra, amit Isten tett köztünk számtalan bizonyágtevője által, hálával a lelki és anyagi segítségért is, amelyet más egyházakhoz tartozó hittestvérektől, különösen a németországi anyaegyháztól kaptunk. Mindenekelőtt azonban előre kell tekintetünk: egyházaink új alkotmánya nemcsak az elmúlt fejlődés csúcspontja, hanem mindenekelőtt hűséges, elmélyülő és hathatós munka kezdetévé kell lennie a jövőben.”

A Brazíliai Evangélikus Egyház már 1952 óta a Lutheránus Világszövetség és az Egyházak Ökumenikus Tanácsa tagegyházai közé tartozik. Ezen kívül csatlakozott a Brazíliai Protestáns Egyházak Szövetségéhez, amelynek ezidei elnöke a Brazíliai Evangélikus Egyház alelnöke.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a Brazíliai Evangélikus Egyház a Németország felé való hagyományos orientálódása ellenére is brazil egyháznak tekinti magát. 750 ezer tagja közül 730 ezer brazíliai állampolgár. A lelkesítő kar nagyrésze is közvetlenül Brazíliából származik: a 271 lelkész és lelkész munkatárs közül 152 (56%) brazil, 96 (35%) német, 20 (7%) amerikai és 3 (1%) más országból való. Hogy milyen mélyen gyökerezik a Brazíliai Evangélikus Egyház a brazíliai hazájában, azt mindenekelőtt egyházi, szociális és nevelői munkája mutatja.

A különböző egyházi tevékenységek, különösen a pedagógiai munka megértése céljából néhány szót az evangélikus gyülekezetek különleges helyzetéről kell szólnunk a brazil államban. Ez a helyzet nemcsak a Brazíliai Evangélikus Egyházra érvényes, hanem ugyanúgy a Brazíliai Evangélikus-Lutheránus Egyház Missouri Színódusára is, amelyről később még külön szólnunk.

1824-től 1930-ig az evangélikus gyülekezetek egészen magukra voltak hagyva. Az állam nem avatkozott ügyeikbe, nem akadályozta, de nem is támogatta őket. Ebben az elszigeteltségben a többnyire német telepésekre várt az a feladat, hogy maguk gondoskodjanak gyermekeik számára iskolákról és tanítókról, amit azután mindenütt meg is tettek. A különleges politikai helyzet következtében azonban 1938-ban, az államosítással összefüggésben minden német oktatási nyelvű iskolát betiltottak Brazíliában. Azt sem engedték meg többé, hogy német állampolgárok vegyék át ilyen iskolák vezetését. Ez kemény csapás volt, mert sok iskolának ekkor általában csak egy tanítója volt, és ezzel a rendelkezéssel létük forgott veszélyben. A legtöbb esetben mégis sikerült az evangélikus gyülekezetek által fenntartott iskolákat beilleszteni az új helyzetbe, és fenntartani működésüket. Különösen a felsőoktatás terén még az evangélikus iskolák teljesítőképességének növekedéséről is beszélhetünk 1938 óta.

Számos középiskolai tanfolyam és gimnázium mellett a Brazíliai Evangélikus Egyház kiképző intézeteket is tart fenn különböző hivatásos és tudományos célra. Két prosezeminárium körülbelül 200 tanulóval készíti elő a teológiai kiképzésre, a San Leopoldó-i Teológiai Főiskolára, amelynek jelenleg 91 hallgatója van. A teológiai főiskola hallgatói természetesen más gimnáziumokból is jöhetnek. Ezenkívül az egyház lelkészképző szemináriumokat és teológiai tanfolyamot is tart fenn, jelenleg 33 résztvevővel a lelkési szolgálatra idősebb korban elhívottak felkészítésére. Három bibliaiskolában és egy levelező tanfolyamon képeznek ki fiatalberekét a gyülekezeti és evangelizáló szolgálatra. Ehhez járul még 7 tanítóképző intézet és egy katechetikai szeminárium egyházi tanítók kiképzésére, valamint egy „college” színvonalú katechetikai tanfolyam.

Az egyház szociális szolgálatára a Brazíliai Evangélikus Egyház diaconissza anyaházat létesített. Ma több mint 50 nővér tartozik kötelékébe, akik kórházakban, óvodákban, iskolákban és mint gyülekezeti nővérek szolgálnak. Hasonló feladatot teljesít a diakónus intézet Lagoa Serra Peladában. Több száz kisebb gyülekezeti iskolán kívül az evangélikus egyház különleges szakiskolákat is tart fenn betegápolók, mezőgazdászok, könyvelők, női munkások kiképzésére.

Az adott körülmények között Brazíliában az evangélikus egyház mindezekkel a pedagógiai és szociális szolgálatokkal nem csekély munkát végez az ország társadalmá javára. Ez az egyház felelősségének kifejezése, az analfabetizmus és sok más szociális baj problémái között. Ezen válik nyilvánvalóvá, hogy az egyház valóban hazája részének tekinti magát, és nem idegen testnek a braziliai társadalomban. A második világháború óta a német nyelvet is egyre inkább a portugál hivatalos nyelv váltotta le az evangélikus egyházban. Míg a gyülekezetekben még két nyelvet használnak, a hitoktatásban és az ifjúsági munkában már csak az ország nyelve használható. Ez a változás az egykori bevándorló egyházat valószínűleg nemzeti jellegű egyházzá tette Brazíliában.

A brazíliai lakosság nagy része a partszegélyen él a földnek ezen a negyedik legnagyobb, hatalmas államában, amelynek területe 8 516 000 km² (majdnem százszorosa Magyarországnak. Szerk.), Közép-Brazíliában és az ország északnyugati részén viszont egészen ritka a népesség. Például Amazonas államnak, amely 1 569 000 km² területével nagyobb mint Franciaország és az Ibériai félsziget együttéve, csak 0,4 a népsűrűsége, 2,5 km²-re esik egy lakos, míg a két nagyvárosban, Sao Paolóban és Rio de Janeiróban több mint 10 millió ember él.

Az evangélikus egyházak gyülekezetei az északkeleti Recife-től Rio Grande do Sul-ig szétszórtan helyezkednek el, de az evangélikusok főként a három déli államban, Paranában, Santa Catarinában és Rio Grande do Sul-ban telepedtek le. Az evangélikus keresztyének kb. 60%-a kisvárosokban vagy inkább falusi vidékeken élnek, jóllehet a fejlődés itt is a nagyvárosok felé vonzza az embereket.

A brazil nép jellegét elsősorban a portugál elem adja meg, bár a lakosság különböző eredetű bevándorlókból tevődik össze. Európából Portugálián kívül főként spanyolok, olaszok, németek, lengyelek és görögök jöttek. Ezenkívül japán, kínai és szír származású népcsoportok is vannak, és a valamikori afrikai rabszolgák utódai, akik az összlakosság kb. 11%-át alkotják. Az indián őslakók ma főként Közép-Brazília kiterjedt vidékein laknak, de többnyire már csak kis törzsi közösségeket alkotnak.

Vallásos és egyházi környezet

Brazíliát vallási szempontból a katolikusok túlnyomó többsége jellemzi. Számos követője van a spiritizista és pogány kultuszoknak, amelyek afrikai és indián elemekből keletkeztek, és gyakran a katolikus kegyesség elemeivel keveredtek. Itt sokszor alig ismerhetők fel a határok, úgyhogy sok ember egyidejűleg keresztyénnek vallja magát és részt vesz az Umbanda, Macumba, Candomblé és spiritizmus közösségeiben. E mozgalmak között főként a spiritizmus az, amely „emelkedettebb” formáiban az evangélikus gyülekezeteket is veszélyezteti.

A protestantizmust Brazíliában sok különböző felekezet képviseli, amelyek között különösen a következők jelentősek: lutheránusok, baptisták, presbiteriánusok, methodisták, episzkopalisták, kongregacionalisták, nazarénusok, örmény evangéliumi keresztyének és a leginkább növekedő csoport: a pünkösdisták. Az episzkopalisták kivételével majdnem minden felekezet két vagy több csoportra hasadt. Az evangélikus egyház a népegyház és szabadegyház keveréke, míg a többi egyházak a missziói munkából születtek.

A Brazíliai Evangélikus Egyház mellett Brazíliában még egy másik lutheránus közösség is van, amely nem tartozik a Lutheránus Világszövetséghez. Brazília Evangélikus Lutheránus Egyháza nevet viseli és a Missouri Szinódushoz tartozik. Központja és teológiai szemináriuma, a Concordia-Seminar, Porto Alegreben van, két felsőiskolája Navegantes és Petropolis külvárosokban.

A múlt minden feszültsége ellenére a két evangélikus egyház egyre több érintkezést vett fel egymással az elmúlt években. A nevelés, evangélikus iskolázás, szociális munka és evangélikus sajtó területén évek óta lehetséges a gyakorlati együttműködés. Ebben az évben először adtak ki közös naptárt mindennapi áhítattal, portugál nyelven. Ezenkívül közös bizottságot alakítottak a fejlődő országok gazdasági és szociális megsegí-

tésére vonatkozó tervek kidolgozása céljából a Lutheránus Világszövetség számára. De egyre több összefogott rendeztek teológiai eszmecsere céljából, amelyekben mindkét egyház lelkészei részt vettek: Morro-Reuterben („Az igehirdetés ma”), Linha Brasilban („Diakónia és szociális munka”), Porto Alegreben, Sao Paolóban, Ijuiban és Marehal Rondonban („A hitvallási iratok témái”). A reformáció 450 éves jubileuma alkalmából mindkét egyház Porto Alegreben koordinálva és részben közösen tartotta ünnepi programját. Végül megemlítjük még, hogy a két evangélikus egyház a római katolikus egyházzal épít fel egy SOS-gyermekfalut Vila Agostinhoban.

Porto Alegre különleges helyzete

Aki csak valamit is hallott Brazíliáról, az kérdezheti, miért rendezik a Lutheránus Világszövetség nagygyűlését éppen Brazília messze déli részén fekvő Porto Alegreben, és nem az ország legnagyobb és közép-ponti fekvésű városában, Sao Paolóban. A döntés különböző okait nem lehet így egyenként felsorolni, de úgy látszik, hogy éppen Porto Alegre helyzete teszi közelfekvővé, hogy a nagygyűlést ott rendezzék meg.

Porto Alegre, amelyet az Azorokról jött portugál bevándorlók alapítottak, Rio Guaiba mellett fekszik, amely azonban ezen a helyen inkább tóhoz, mint folyóhoz hasonlít. Mint a legdélibb brazil állam fővárosa, Porto Alegre 850 ezer lakosával kedvező fekvése révén elsősorban jelentős kereskedelmi gócponttá lett. A második világháború óta jelentősen fellendült kereskedelme és ipara. A városnak körülbelül két tucat rádióadója és két televíziós állomása van, és a szomszédos országok sok turistája számára lett úticéllá.

A város egyházi és vallásos élete színes és sokrétű, s ezért jó képet ad Brazília sajátosságáról azokkal az országokkal szemben, amelyekből a nagygyűlés legtöbb résztvevője fog jönni.

A Brazíliai Evangélikus Egyház első gyülekezetét Porto Alegreben alapították 1856-ban. 1914-ben egy második lelkészi állást szerveztek Navegantes városrészben. Azután 1936-ban a Luther Márton lelkészség követtekett Higieonopolisban, 1948-ban a Szent Máté lelkészség Tristenában, 1966-ban a Megváltó gyülekezete Itatiban, és 1969-ben a Szent Lukács gyülekezet Tres Figueirasban. Ezenkívül ifjúsági lelkészeti tanak fenn, két gimnáziumuk, több óvodájuk és iskolájuk van. Most épül két szociális központ, különböző tanfolyamok már megindultak. Néhány év óta a Brazíliai Evangélikus Egyház vezetősége, és legújabban a Missouri Szinódus brazil vezetősége is Porto Alegreben van. Az egyház egyik legsürgősebb feladata Porto Alegreben a peremvárosi misszió. Az utóbbi években a város lakossága megkétszereződött, egészen új külvárosok keletkeztek, sok tervszerűtlenül beköltözött lakik „malocas”-okban, szükséglakásokban. Ezeknek az embereknek nem lehet az evangéliumot hirdetni anélkül, hogy egyidejűleg ne segítsük őket munkához és lakáshoz. Sőt mielőtt értelmes munkát végezhetnének, gyakran szakképzésben kell részesülniük. E feladatok teljesítésében a szociális központok fognak segítséget nyújtani. A két szociális központ: „Joao Kluwe Junior” Tres Figueirasban és „Mathilde Renner” Itatiban a „Brot für die Welt”, a „Lutherhjälpen” és a gyülekezetek segítségével létesült.

Az evangélikusok után a legerősebb protestáns csoportot Porto Alegreben a pünkösdisták alkotják. Nagy közel következnek a baptisták, metodisták és epizkopalisták, és egy kis presbiteránus gyülekezet. A metodisták Porto Alegreben hároméves teológiai alaptanfolyamot (curso

breve) létesítettek, míg teológiai főiskolájuk Sao Paulóban van. Porto Alegreben van a székhelye egy episzkopális és egy methodista püspöknek is.

Porto Alegre számszerűleg legnagyobb egyháza, mint mindenütt az országban, a katolikus egyház. Hozzá tartozik a lakosság 90%-a. A városnak ezenkívül katolikus egyeteme van, és a római katolikus érsek székhelye.

A nagygyűlés jelentősége Brazília evangélikus egyházai számára

A Lutheránus Világszövetség négy korábbi nagygyűlését Svédországban, Németországban, az Egyesült Államokban és Finnországban rendezték, tehát olyan országokban, amelyekben a protestantizmus, vagy még az evangélikusság is a többséget alkotta. Mondhatnánk, a nagygyűlést „otthon” tartották. Mint láttuk, a helyzet Brazíliában egészen más. Ha sokat mondunk, 100 lakos közül egy az evangélikus, és 100 brazil közül 5 vagy 6 tartozik valamelyik protestáns egyházhoz.

Ez a szórvány- és kisebbségi helyzet, amelyet a nagy protestáns és evangélikus egyházaktól való földrajzi távolság is súlyosbít, nem pusztán szám és statisztikai kérdés. Következésképpen rendszerint az illető egyházak és keresztyének jellegzetes kisebbségi mentalitása, amely sokszor nagyon ellentmondásosan jelentkezik. Lehetséges pl., hogy egy ilyen egyház megelégszik azzal, hogy az ország általános vallásos és társadalmi helyzetében elhanyagolható tényező legyen, és elveszti bátorságát arra, hogy határain túl nézzen és működjék, vagy a gyengébb ellenállás útján próbál járni, és a többséghez igazodni. De az is lehetséges, hogy a védekezés vagy az érvényesülés szándékával agresszívvá lesz másokkal szemben, és tőlük élesen elhatárolja magát. Hajlamos lehet konformizmusra is, amely feladja kapott örökségét, és sajátosságát, de konzervatívizmusa is eshet, amely nem hajlandó semmi másra és újra, és örökségét nem elevenen és alkotóan használja, hanem merev formák között ápolja.

A Brazíliai Evangélikus Egyház felismerte és látja ezeket és a többi veszélyt, amelyek a kisebbségi helyzetből és a vele járó elszigetelődésből adódnak. Mindig törekedett arra, hogy szembeálljon vele, nem utolsósorban azzal, hogy nagyon tudatosan kereste a kapcsolatot a világ többi evangélikus egyházaival, különösen az anyaegyházakkal. Ebben a törekvésében a Porto Alegre-i nagygyűlés már önmagában is lényeges segítséget nyújthat. Az evangélikus gyülekezetekben és keresztyénekben erősítheti annak tudatát, hogy nincsenek egyedül és elszigetelten, és a nagy közösséghez tartozás élményével egyúttal új reménységet adhat küldetéséhez és új nyíltságot munkájához.

A nagygyűlés mint a világot átfogó evangélikus közösség látható kifejezése segítséget nyújthat abban, hogy az ország két evangélikus egyházának a történelem folyamán feszültségekkel és félreértésekkel terhelt kapcsolatát megerősítse és elmélyítse. Ezen túlmenően mint egyházi esemény magára fogja vonni a nem evangélikus egyházak és a széles nyilvánosság figyelmét, és hozzájárulhat ahhoz, hogy megértesse az evangélikusság lényegét és küldetését a világban és a maga hazájában. Ha ez önmagában is érvényes a nagygyűlésre, akkor méginkább érvényes egy olyan nagygyűlésre, amelynek témája „Elküldöttünk a világba!”, és amely ezt a témát három csoportban missziói, ökumenikus és szociális szempontból fejti ki.

**Arno Dreher
Genf**

A szegénység és jólét egyes okai a mai világban és az egyház felelőssége

Egy év múlva lesz az LVSZ ötödik nagygyűlése Porto Alegreben. A nagygyűlés főtémája: „Elküldettünk a világba!” E főtémának harmadik csoportja társadalmi kérdésekkel foglalkozik. Így kerül sor az LVSZ Magyar Nemzeti Bizottsága keretében a „szegénység és jólét” kérdésével való foglalkozásra. E dolgozat nem kíván, nem is tud teljes megoldást nyújtani e témával kapcsolatban, de mindenesetre eszméltetni kívánja olvasóit a nagy horderejű kérdéssel kapcsolatban. Abban a dimenzióban, amelyben az egyház diakóniája napjainkban tevékenykedni kíván, vagyis a világméretű szegénység dolgában, mindenesetre a legizgalmasabb és legbonyolultabb kérdéssel találja magát szemben. A Magyarországi Evangélikus Egyház már régóta felfigyelt arra, hogy Földünknek vannak bizonyos „éhségzónái”, ahol milliók embertársaink közül éhhalálnak vannak kitéve. Korán felébredt benne a felelősségtudat ezek iránt a szerencsétlenek iránt, és mondanivalóját e kérdéssel kapcsolatban teológiailag próbálta megfogalmazni. Hozzátehetjük, hogy az ún. éhségzónákban nyomorgók túlnyomó többségükben nem is keresztyének. De felismertük azt, hogy az Isten képére és hasonlatosságára teremtett emberről van ott is szó, és a kérdéshez való viszonyunkat ez határozza meg. Csak örülni tudunk annak, hogy az LVSZ nagygyűlése is behatóan foglalkozik majd ezzel a problémával.

Ebben a tanulmányban csupán néhány szempontot szeretnék ismertetni e kérdéssel kapcsolatban abban a reményben hogy akiket szintén izgat ez a probléma, segítségül sietnek, és a maguk látásával gazdagítani fogják a Nemzeti Bizottság munkáját.

Ketté választott világ

Ha egy képzeletbeli vonallal ketté választjuk földgömbünket kb. az északi szélességi körök 30. fokánál és ezzel a vonallal északra és délre osztjuk világunkat, akkor meglepő eredményre jutunk. Földünk 134 független állama közül az általában fejlett, gazdagnak tartott államok — szám szerint 42 ország — szinte kivétel nélkül északon vannak, míg a fennmaradó államok (92) a 30. szélességi körtől félre fekszenek, és ezek majdnem kivétel nélkül fejletlen, elmaradott államok. Ennek megfelelően van szó napjainkban a gazdag Északról és a szegény Délről. Ez utóbbival kapcsolatban néhány új fogalom is bekerült ismereteink tárházába. Ilyenek pl.: fejlődő világ, harmadik világ, elmaradt világ, éhező világ stb. Ez a feltűnő választvonal régóta gondolkodóba ejti a világ gazdáit, a társadalom és történelem tudósait, államférfiakat és politikusokat egyaránt. Mi lehet az oka és magyarázata annak a szakadéknak, mely Észak és Dél között tátong? Hogy lehet, hogy korunk technikai és tudományos forradalma mellett sok száz millió ember éhezik, vagy az éhhalál szélén áll?

Sokféle teória született már a dolgok magyarázataképpen. Akadnak közöttük sajátosan egyszerűek, primitívek, sőt a maguk tetszetős volta mellett egyik-másik sűrűlme a fasizmus ideológiáját is. Gondoljuk csak el a kézenfekvőnek ítélt elméletet, mely szerint a „fehér faj” fennsőbbrendűségéről van szó ez esetben, miután a gazdagság és a jólét éppen

arra a zónára esik, ahol domináns a „fehér faj”. Eszerint a „színes faj” szellemileg és fizikailag egyaránt alacsonyabb rendű, és képtelen megbirkózni a modern idők követelményeivel, a gazdasági élet törvényeit, valamint a tudományos, technikai felkészültséget sosem tudja magáévá tenni, és örök időkre koldusbotra van kárhoztatva. Ez az egyszerűnek látszó magyarázat azonban minden ízében hamis és antihumánus.

Ismét mások klimatikus hatással magyarázzák e merev és áthághatatlan választóvonalat, mondván, az alkotáshoz, fejlődéshez, szellemi és anyagi vonatkozásban egyaránt az a klíma felel meg legjobban, amelyben az ún. gazdag államok élnek. Megint csak nem akarjuk történelmi érvekkel cáfolni ezt a látásmódot, hogy ti. a Déltől számtalan kulturális technikai eredményt vett át a történelem során Észak.

Az okok között ott szerepel a 16. sz. óta világalomra törő Európa, amely képes volt maga alá gyűrti szinte az egész világot, és ez a fokozatos leigázás magával hozta egyfelől Európa átlagon felüli gazdasági kiemelkedését, másfelől a harmadik világ visszavetését anyagi és szellemi síkon egyaránt évszázadokkal. Ezt a folyamatot nevezzük gyarmatosításnak és kizsákmányolásnak. A tudományos közgazdaság ennél a kérdésnél hosszan időzik, és könyvtárakra rúgó elemzésekben igazolja ennek igazságát. De napjainkban egyre többet beszélnek a „népességrobbanásról”, vagyis arról, hogy az elmaradt világ népessége rohamosan, robbanásszerűen növekszik, és semmiféle politikai, gazdasági „csodával” nem képes utolérni magát, más szóval felverekedni magát a jóléti államok sorába.

A gazdagságnak és szegénységnek ez a tömegméretű lokalizációja mindenesetre roppant feszültséget idéz elő a mi világunkban. A kínai igeológia szerint „az osztályharcnak ezzel az új aspektusával kell számolnunk”. (Garaudy: A kínai kérdés) Persze a tudományos marxizmustól távol áll az „osztályoknak” — Észak és Dél osztályainak — illetlen való kategorizálása. (Mert a kínai ideológia szerint a szocialista államok is az ún. jóléti vagy gazdag államok közé tartoznak. Viszont világosan kell látnunk, hogy ezeknek az államoknak semmi közük sincs a kizsákmányoláshoz, vagyis jólétüket nem más államok rovására, ill. kizsákmányolása révén szerezték meg.) De ez a jelenség realitás és e probléma korunk egyik legizgalmasabb kérdése. Ezért alig akadt fórum, amely eddig is már nem foglalkozott volna vele.

A probléma lassan belopakodott a teológia berkeibe is. Kezdetben csak egyszerűen úgy, hogy „gondolnunk kell Isten szegény teremtményeire is” és néhány morzsát juttatunk kell gazdagságunkból a szegényeknek. Nos, ezek a karitatív mozdulatok azonnal sejtették, hogy reménytelen esettel állunk szemben. A sivatagban elveszik az egy csepp víz. Amikor azután világossá vált előttünk, hogy milliokról, sőt milliárdokról van szó, akiket elesettségükben támogatni, nyomorukból felemelni kellene, a tehetetlenség érzése vett erőt rajtunk. De Isten a felelősségnek egészen új vonalára állított bennünket. És az az érzésünk, hogy jó utakon járunk, amikor ezekkel a kérdésekkel magunk is „tudományosan” kezdünk foglalkozni, vagyis amikor nem egyszerűen azt mondjuk már, hogy „higgyenek az emberek Jézus Krisztusban, és akkor minden kérdés megoldódik számukra”, hanem valami olyan perspektívát keresünk, amelyben a megélhetésük gazdasági alapfeltétele adva van. Meg kell jegyeznünk, hogy a kérdés tudományos vonatkozását fáradtságos és felelős munkával nagy mértékben elvégezték már a polgári és marxista közgazdászok. Tehát nem valószínű, hogy mi fogjuk újra „fel-találni a spanyolviaszkot”. De miután a földkerekség mintegy negyed-

része (800 millió) keresztyén, és ez a keresztyén tömeg beékelődött valamiféleképpen Isten bölcs akarata révén világunk tömegeibe, és mivel szerénytelül kifejezve a világ jövőjéről van szó ez esetben, nem lehetünk passzívak, sőt nagyon is aktívnak kell lennünk útmutatásban, tanácsadásban, hangadásban egyaránt.

Gazdagság és szegénység

Mi tesz egy államot, vagy annak lakosságát gazdaggá, ill. szegénnyé? Milyen esetben beszélhetünk fejlett, fejlődésnek induló, vagy fejletlen országokról? Van-e valamilyen kulcsunk annak megértéséhez, hogy bizonyos államot társadalmaival együtt a harmadik világba sorolunk, vagy onnan kiemeltnek tartjuk? A tőkés világgazdasági rendszer kegyetlen hierarchikus sorrendbe, piramisba kényszerítette a fejlett és elmaradott országokat. E piramis csúcán, néhány magasan fejlett tőkésállam áll, ahol az egy főre jutó nemzeti jövedelem meghaladja az évi 3 ezer dollárt. Ezzel szemben az államok túlnyomó többségében, amelyek a piramis alján helyezkednek el, és amelyek a Föld lakosságának kétharmad részét teszik ki, ez az összeg mélyen a 200 dolláros szint alatt marad. Bognár József a fejlett és elmaradott országok különbségét ma 10:1 arányban fejezi ki. És itt kaptunk egy hozzávetőleges támpontot ahhoz, hogy magunk is sorrendbe szedjük az ún. gazdag és szegény országokat. Meglehetősen sziszifuszi munkával a világ 134 államának gazdasági helyzetét átvizsgálva a következő statisztikát nyertem:

Fejlett államok száma	42
Fejlődésnek induló államok száma	33
Fejletlen államok száma	59

Összesen: 134

független állam.

A gazdaságilag fejlett jóléti államok között azonban nemcsak ilyenek szerepelnek, mint az USA, NSZK, SZU vagy Japán stb., hanem egy egész sor ún. törpeállam, mint pl. Andorra, Barbados, Lichtenstein, Monaco, San Marino, Szingapur, Vatikán stb. Ezek természetesen javítják a fejlett államok arányát. Míg viszont a fejlődésnek induló, valamint a fejletlen, szegény államok, ill. a harmadik világ államai között találjuk Ázsia, Afrika, Latin-Amerika nagy népességű és nagy kiterjedésű államait. A FAO (az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete) adatai szerint földünk 3,2 milliárd lakosa közül csupán egyharmada jóltáplált, másik harmada hiányosan, és a harmadik harmad szinte sehogyan sem táplálkozik, vagyis a szó szoros értelmében véve az éhhalál perspektívájában él. Az éhségnek ezek a zónái hatalmas területeket tesznek ki, és irtózatos néptömegeket érintenek.

Mi az oka a fejletlen államok szegénységének? Igazat lehet-e adni Rangar Nurske-nak, aki ilyen egyszerűen fejezi ki a kérdést: „egy ország azért szegény, mert szegény”, és hozzáfűzi: „ez nagyon is kifejezi egy ország állapotának önmagához való viszonyát.” Majd a polgári közgazdaság „piac elmélete” következik tollából. (Szentés Tamás: A gazdasági elmaradottság értelmezései. MTA Afro-Ázsiai Kutató Központ. Tanulmányok a fejlődő országokról. 1967.). Tudjuk-e alkalmazni ezt az elméletet, ez a kérdésünk, vagy inkább valami más okokat kell keresnünk, hogy közelebb kerüljünk a problémához? Néhány tényezőt az alábbiakban megpróbálok felvázolni.

a) A gyarmati kérdés.

A harmadik világ — és most már fejezzük így ki magunkat, hogy az elmaradott országok — szinte kivétel nélkül hosszabb-rövidebb ideig gyarmati iga alatt álltak. Néhol ez az állapot sok száz esztendeig húzódott el. Másutt viszont az utóbbi 150 esztendő alatt senyvedtek gyarmati igában. Ezt azért hangsúlyozzuk, mivel erre az utóbbi 150 esztendőre esik az ipari forradalom és a technikai fejlődés. A rohamosan, szinte robbanásszerűen fejlődő iparnak korlátlan nyersanyagkészletekre volt szüksége. A nyersanyagbázist viszont nagy általánosságban a gyarmatok biztosították. De megállapíthatunk egy párhuzamos jelenséget is. Azt ti., hogy az anyaország fejlődő ipara kivonta a mezőgazdaságból a dolgozókat, és az élelmiszerkészleteket is a gyarmatokról biztosította magának. Ez az időszak egybeesik a klasszikus kapitalizmus fénykorával, és ennek megfelelően a gyarmatokon monokultúrás termelést vezettek be. A felszabadulás után itt maradtak tehát ezek az országok monokultúrás termelési viszonyaikkal, ipari nyersanyagaikkal, szakértő és vezető káderek nélkül. A függetlenné vált államok egész sora most már nem egy-egy gyarmattartóval kell, hogy szembe nézzen, hanem az egész tőkés világgal. Hátrányuk a fejlett ipari országokkal szemben még tovább növekszik, hiszen a monopóliumok a nyersanyagárakat érdekeiknek megfelelően leszorítják. 1950—60-ig pl. a fejlett kapitalista országok bruttó termelési értéke 298 milliárd dollárral emelkedett, ezzel szemben a harmadik világ országaié csupán 60 milliárddal. Ezek az országok ilyen ütemű fejlődés mellett nemcsak hogy nem tudják behozni a gyarmati kizsákmányolás alatti lemaradásukat, de a jövőbeni fejlődésük is rendkívül kétséges. Nem bocsátkozunk részletekbe, de e néhány szempont is megvilágítja előttünk, mit jelent egy hosszan tartó gyarmati elnyomás után szabadnak és szegény országnak lenni.

b) A felhalmozás kérdése és a népesség-szaporulat.

Meg kell ismerkednünk a „felhalmozás” közgazdasági fogalmával. A már említett Garaudy Kínai kérdés c. könyvében nagy fejezetet szentel ennek a problémának, és érthetővé teszi előttünk a kínai gazdasági krízist, a „nagy ugrás” sikertelenségét, a „népi kohók” kudarcba fulladását a felhalmozás összefüggésében. Elemzéséből világossá válik, hogy azok az államok, amelyek a világgazdasági piramis talapzatán helyezkednek el, felszabadulásuk és függetlenségük elnyerése ellenére is rosszabb gazdasági helyzetbe kerültek, mint voltak a gyarmati függőség állapotában, mivel nincsen felhalmozott áru- vagy tőkekészletük. Ez még arra az esetre is áll, ha társadalmi szerkezetük azonnal szocialista típusú lesz. A felhalmozás rátája a fejlett országokban 25—30%-os (egyes esetekben magasabb, pl. Japán 40%), míg viszont a fejletlen országokban csupán 15—20%. Ez önmagában is katasztrofális helyzet, s ha ehhez hozzávesszük a népességrobbanást, akkor véglegesen leromlik képünk. Vagyis hátrányuk egyre inkább növekszik. 1960—63 között Afrikában pl. 2,5%-kal nőtt a lakosság, míg viszont Ázsiában évente (!) 2—3%-kal. A FAO nem tud mást ígérni a harmadik világnak, mint azt, hogy az életszínvonal csak 3—4 évtized múlva fog megkétszereződni, amely lényegében a nyomor és elmaradottság perspektívája.

Tekintsük át az alábbi fő élelmészési cikkek táblázatát.

Termelés millió tonnában

Világtermés	1955—56	1960—61	1961—62	1962—63	1963—64	1964—65	1965—66	Emelkedés %-ban
Búza:	206,50	244,90	236,80	262,90	245,20	274,90	260,00	25,9 %
Rizs:	206,70	241,00	244,60	248,70	260,10	250,00	250,00	20,9 %
Rozs:	36,90	37,20	35,50	35,01	30,36	32,78	35,01	-5,1 %
Árpa:	75,70	93,10	85,90	100,20	103,30	107,90	101,80	34,4 %
Kukorica:	167,50	216,00	215,90	219,10	215,50	225,00	232,70	38,9 %
Burgonya:	242,70	283,60	279,00	263,90	281,90	293,20	279,50	15,16 %

(Az adatok a Nemzetközi Almanach 1967-es kiadásból valók.) Ezekből az adatokból tízéves távlat világtermését látjuk magunk előtt. A tíz esztendő alatt 15—38%-os átlagnövekedéssel számolhatunk. Ne téveszsen azonban meg bennünket a világtermésnek ez a magas százaléku növekedése. A helyzet ugyanis az, hogy a növekedést elsősorban a fejlett mezőgazdasági, esetleg ipari államok biztosítják a világtermésen belül. Vagyis a világtermés növekedése nem annyit jelent, hogy a fő élelmiszeri cikkek termeléséből ugyanilyen arányban veszik ki részüket az elmaradott országok. Sőt a tőkésállamok gabonakészlete zsaroló fegyver lesz az éhezõ államok egész sorában.

Hasonló esettel állunk szemben az állattenyésztés vonatkozásában is. Nézzük meg ezt a kérdést az alábbi világgazdasági táblázatban.

Állomány millió darabban

	1955—56	1961—62	1962—63	1963—64	1964—65	Emelkedés %-ban
Szarvasmarha:	863,10	972,10	979,90	992,80	1002,10	16,1 %
Sertés:	374,10	550,90	553,50	530,20	554,00	42,74 %
Ló:	72,80	64,70	64,00	62,80	63,70	-12,45 %
Juh:	896,00	1003,50	1005,80	1008,70	1009,10	12,62 %
Halászat mó t	28,70	42,90	46,30	47,40	51,60	79,79 %

A húsellátás emelkedése is természetszerűleg a fejlett államokat érinti. Mert hiszen köztudomású dolog, hogy sok országban a babonás vallási előítéletek visszatartják az állattenyésztés fejlődését és korlátozzák a lakosság élelmiszerében betöltött szerepét. Erre nemcsak India és néhány mohamedán ország szolgál például, hanem azok a fekete afrikai területek is, ahol hamita vagy nilota származású nomád törzsek hatalmas állatállomány mellett formálisan éheznek, tejterméket és húst alig fogyasztanak.

c) Az elosztás és a társadalmi tagozódás.

A felhalmozás kérdése nem pusztán egyetlen szempont ahhoz, hogy a lakosság általános életszínvonalán segíteni lehessen. A másik szorosan idetartozó kérdés az elosztás kérdése. Ezért a probléma megoldása a társadalmi- és az osztályviszonyokban keresendő. Mert a felhalmozódás ezekben az országokban nagyban és egészben a feudális szerkezetű társadalmak földbirtokos osztályának a kezében koncentrálódik. Hogy még világosabban fejezzük ki magunkat, ez annyit jelent, hogy akár Ázsiában, akár Afrikában vagy Latin-Amerikában az éhezõ tömegek mellett „maharadszák” és „kiskirályok” vagy egyszerűen így: „olajkirályok” mérhetetlen fényűzést folytatnak nyomorgó társaik mellett. Ez a bizonyos feudális uralkodó osztály különösen Ázsiában és Afrikában a mi időnk-

ben teljesen „sterillé” vált. Vagyis ma már nem épít hatalmas palotákat, templomokat, siremlékeket stb., mint a múltban, hanem jövedelmeinek legnagyobb részét kincsképzésre fordítja, a nyugat-európai bankok biztonságos széfjeibe helyezi és nem utolsósorban fényűző, pazarló életmódjára fecséreli. (Kubik István: A nemzeti felszabadító mozgalom jelenlegi szakaszának fő vonása. Tanulmányok. Merre tartanak a fejlődő országok? 1969.) Ily módon szívódik fel a közel-keleti olajkirályságok évi 1 milliárd dolláros haszonrészesedésének legalább fele. Indiai közgazdászok számítása szerint a maharadzsák kincsestárába és betétkönyvébe áramló vagyomból az indiai ötéves terv mintegy 50—60%-át lehetne fedezni.

d) A mezőgazdaság lassú fejlődése.

Sorsdöntő ebben az összefüggésben a mezőgazdaság alakulása. Ennél a kérdésnél is elsősorban a harmadik világ mezőgazdaságára gondolunk, hiszen itt következik be a népességrobbanás, és itt éheznek a milliók. A fejletlen államok mezőgazdaságának áttekintése bonyolult és nehéz feladat. Egy-két dolgot azonban pontosan tudunk. Azt többek között, hogy az 1929-es gazdasági válság óta az ipari termékek forgalma sokkal nagyobb ütemben növekedett, mint a nyersanyagoké, vagy különösképpen a mezőgazdasági termékeké. És itt jegyezzünk meg csak egyetlen egy adatot! 1950—66 között, tehát tizenöt esztendő alatt a forgalom több, mint háromszorosára növekedett, ezen belül a világ kivitelből a mezőgazdasági nyersanyagok és élelmiszerek exportja már csak 27% volt! (1950-ben még ez a számarány 36% volt!) Ez persze részben abból is adódott, hogy az utóbbi néhány évtizedben az iparilag fejlett tőkésországok mezőgazdasága is oly mértékben fejlődött, hogy nem volt rászorulva a behozatalra. (Pl. Franciaország stb.) Ezzel szemben viszont az elmaradt államokban a lakosság gyors ütemű növekedése és a kibontakozó ipar megnövelte az élelmiszerszükségletet. Ezért szinte valamennyi elmaradt ország mezőgazdasági exportja csökkenő tendenciát mutat, behozatalra szorul.

Az elmaradott országok mezőgazdaságának fejlődése egyfelől csigalassúságú, másfelől különböző tényezők közrehátszása révén nem képes kielégíteni a hazai lakosság élelmiszerszükségletét. Bodnár Miklós: A harmadik világ mezőgazdasági helyzete és fejlődésének lehetőségei c. tanulmányában a következő alapvetően jellegzetes vonásokat emeli ki a szegény országok mezőgazdaságának jellemzésére.

1. A társadalmi össztermék és a nemzeti jövedelem nagyobb hányadát (40—60%, többször 80—90%) a mezőgazdaság szolgáltatja. (Nincs tehát módja fölös ipari termékek révén megvásárolnia az élelmiszerhiányt, a szerző.)

2. Az össznépeség túlnyomó többségét a mezőgazdasági lakosság alkotja (pl. fekete Afrika 80—95%, ezért szólhatnánk szinte kizárólag „paraszt-Afrikáról, szerző, Latin-Amerikában 60%, Közép-Keleten, Indiában és Indonéziában 70%.)

3. Egyoldalú monokultúrás termelészerkezet jellemzi, és ebből adódik a gazdasági függőség a nemzetközi tőkés monopóliumoktól vagy a volt gyarmattartó országoktól.

4. Feudális jellegű maradványok.

5. Viszonylagos munkaerőhiány, de ezen belül a kvalifikált munkaerő nagyfokú hiánya.

6. Rendkívül alacsony munkatermelékenység és termés hozam.

Bodnárnak ez a rendszerezése nagyjából fölöleli az elmaradt országok mezőgazdasági viszonyait, de egyúttal — minden részletesebb ismer-

ret nélkül is — felvázolja a helyzet katasztrofális voltát. Ehhez azonban szükségünk van még egy-két adatra. A lakosság évi 2—3%-os átlagnövekedése mellett a mezőgazdasági termelésnek minimálisan évi 5—6%-os növekedési ütemet kellene biztosítani. Ez az arány nagymértékben meghaladná a fejlett országok növekedési ütemét. A FAO prognózis szerint, hogy elkerülje a világ lakosságának egyharmada az éhhalált, 1975-re 50%-kal, 2000-re pedig 1953-hoz viszonyítva háromszorosára kellene növelnie a terméshozadékot, ha az elmaradt országok népességnövekedése az említett százalékban növekszik csupán, vagy stagnál. De erre a mai helyzet szerint nincs kilátás.

e) Tőke investálás hiánya.

A szegénység okai között szerepeljen végül a tőke investálás hiánya is. A harmadik világ lényegében az olcsó munkaerő és olcsó nyersanyagbázis volt mindenkor a tőkés világ számára. A beruházás kifizetődő dolog volt, hiszen gyorsan térült vissza a befektetett összeg és a ráhalmozódó profit. Csakhogy a nyugati hitelek és segélyeket a megváltozott világ óvatossá tette. A politikai változásoktól, váratlan államosításoktól való félelem ezek volumenét rendkívüli módon lecsökkentette, a maradékot pedig a legtöbb tőkés nagyvállalat így is csak állami garanciával meri beruházni Afrikában vagy Ázsiában. Latin-Amerikában pedig a beruházott tőkét katonai és politikai eszközökkel védik. Mindezzel persze nem mondjuk azt, hogy a harmadik világ nem nyújtja kezét e hitelek vagy beruházások felé, vagy hogy ilyen irányú lépések nem történnek. Persze a nyugati világ pontosan tudja, hogy a függetlenségükhöz jutott szegény államok máshonnan is kaphatnak segítséget, és hogy fennáll ezeknek a kapcsolata a szocialista világgal. Ezért, hogy e kapcsolatok mértékét csökkentésük, mégiscsak támogatásban részesítik őket. Ezt szoktuk úgy nevezni: a szocialista országok „közvetett” segítsége a felszabadult népek felé, hiszen a tőkés hatalmaknak eszköz ágában sem lenne ilyen nagylelkűnek lenni, ha nem tartanának attól, hogy eme államok hátat fordítsanak nekik, másutt kopogtatván. Mindez persze végtelemül kevés ahhoz, hogy az elmaradt világot kiemeljék a végső krízis perspektívájából. Ezek alapján reménytelen helyzettel állnánk szemben.

A segítség módjai

Nincsen módunk arra, hogy a segítségnyújtás módozatait a maguk bonyolult voltukban részletesen kifejtjük és azt sem állítjuk, hogy az a néhány szempont, amelyet alább feltüntetünk „egyedül üdvözítő” lehet ebben a kérdésben. De mint ahogyan a szegénység okainak vizsgálata korunkban rendkívül sokoldalú és alapos munkát igényel, legalább ilyen sokoldalú feladat az orvoslás lehetőségének megtalálása. E kérdéskomplexumnak is végeláthatatlan irodalma van napjainkban. Most pusztán arra szorítkozom, hogy néhány „Schlagwort”-hoz pár szavas kommentárt fűzzek.

a) Indirekt segítség.

Már szóba került a tőke befektetés hiányossága c. szakaszban az, hogy az elmaradt országok bárminemű segítséget csakis a fejlett országoktól nyerhetnek. A fejlett országok előttük két típusú társadalomban élnek. Éspedig kapitalista és szocialista típusban. Mindkettő a maga módján bonyolítja le a segítségnyújtás formáit. Az elmaradt országok ennek megfelelően ezért választják a tömbön kívüliséget vagy el nem kötelezettiséget, mert így kétfelé nyújthatják kezüket segítségért. Miután azonban a szocialista államok többsége maga is csak most válik fejlett ipari or-

szággá, erőforrásaira elsősorban magának van életbevágóan szüksége. Ezért segítségének összege korántsem akkora, hogy ebbe belekapasz-
kodva megálljanak saját lábukon az elmaradt országok. A szocialista
államok eddig együttvéve mintegy 7,5 milliárd dollár kölcsönt tudtak
nyújtani. Ezek a hitelek alapvető fontosságú fejlesztési létesítmények
felépítését célozzák, mint pl. az asszuani magasság, a bhilai és heluani
acélkombinát, öntözési rendszerek, erőművek és legszükségesebb fel-
dolgozó iparágak. A szocialista országok nem építenek saját üzemeket,
hanem állami hitelt adnak, és abban van a segítségnyújtás, hogy „kulcsra
kész” állapotban adják át az üzemet.

A kapitalista segítségnyújtás elsősorban azt célozza, hogy ezek az
államok ne sodródjanak a szocializmus útjára, vagyis félnek a kommu-
nizmustól. Ez jelenti elsősorban az indirekt segítséget. A másik változat
a neokolonialista törekvésben mutatkozik, vagyis amikor függőségi vi-
szony — rendszerint politikai és gazdasági — jön létre a segítségnyújtás-
ban. A jelen összefüggéseiben mindegyik hitel vagy segítség előnyösen
érvényesül az elmaradt országok gazdasági életében.

b) Tőke behozatal.

E problémánál nem szükséges hosszabban időznünk. Az ENSZ Nem-
zetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankját éppen azzal a céllal hívták
éltre, hogy megfelelő kölcsönök, hitelek nyújtásával előmozdítsa egy-
egy szegény állam gazdasági helyzetét. Sajnos azonban ez a bank is sok
esetben feltételekhez — mégpedig politikai feltételekhez köti — a hitel
nyújtását. A politikailag ketté, illetőleg hárommá szakadt világ ma még
képtelen elfogultságmentesen nézni a hitelnyújtásnak szabad, korlátok
nélküli lehetőségeit. És itt egy pillanatra megállhatunk. Az az érzésünk,
hogy az egyház felelősen ennél a kérdésnél már sorompóba léphet.
Ugyanis az emberről, ill. az emberiség nagy részéről van szó. És ha itt
latba tudja vetni erejét azért, hogy a békéltetés szolgálatán keresztül
a bizalmat helyreállítsa, az esetben a lelki-politikai helyzet konzoli-
dálása révén ilyen gazdasági konzekvenciákkal számolhatunk.

c) Tudomány, technikai segítség.

Közismert dolog, hogy a fejlett ipari és mezőgazdasági államok bír-
ják az eddig elért tudományos, technikai eredmények 90—95%-át. Ez áll
iparra és mezőgazdaságra egyaránt. Amennyiben felelősséggel tekintünk
a harmadik világra és annak gazdasági problémáira, akkor ebből a hal-
latlanul „sokból” kell elsősorban juttatni az elmaradt világnak. E téren
a szocialista államok nagy szolgálatot végeztek. Eddig is számtalan el-
maradt országbeli ifjút képeztek ki egyetemeken, főiskoláikon. Csak
azért, hogy a tudományokat és a technikai vívmányokat elsajátítsák, és
főlkészültségükkel szolgálják hazájukat. Persze ez e téren is az ún. in-
direkt segítségnyújtás, de direkt vonatkozásban is példamutatóan vették
ki részüket.

d) Analfabetizmus felszámolása, kvalifikált munkásképzés.

Az is köztudott dolog, hogy a harmadik világ lakosságának zöme
sokszor 80%-ot meghaladóan analfabéta. Ahhoz, hogy a modern ipari,
mezőgazdasági stb. életben helyt tudjanak állni az elmaradt országok
dolgozó, elsősorban az analfabetizmus kell felszámolni. És itt ismét-
ten van helye az egyházaknak. Ismerjük el, hogy ezen a téren nagy
szolgálatot végeztek a keresztyén missziók. Erre a munkájukra napjaink-
ban is még nélkülözhetetlenül szükség van. A későbbiek során persze
már több és nagyobb az igény és ezt csak nemzetközi összefogással lehet
biztosítani. Illusztráljuk itt egy afrikai példával a dolgot. Itt ugyanis az

oktatás és szakképzés színvonala még az ázsiai és a latin-amerikaiakat sem éri el. Az iskoláskorúak mindössze 40%-a jár elemi iskolába, 3%-a középiskolába és csak 0,2%-a jár egyetemre és főiskolára. A képzett szakemberek és vezetők tekintetében jóformán mindegyik kontinens jobb helyzetben van, mint Afrika. Ezt a lemaradást rövid idő alatt nem lehet behozni. Hiszen a befektetések itt sokszor csak évtizedek alatt térülnek meg. Ezért jelentkezik itt égetően a kvalifikált munkaerőhiány. Gondoljuk el, mint jelent egy modernül felszerelt gyár mérnökök, technikusok és a bonyolult gépekhez értő munkások nélkül.

e) A társadalmi szerkezet megváltoztatása.

A harmadik világot szoktuk így is jellemezni, „forrongó világ”. Nem véletlenül kapta ez a világ ezt a jelzót. Mert hiszen az elmaradt országok belső társadalmi feszültsége is hallatlan nagy. A tömegek itt is — minden ideológiai képzettség nélkül — tudják, vagy legalábbis érzik gazdasági elmaradottságuk okait. Nem vitás, hogy egyik döntő tényező a társadalmi szerkezet felépítettségében van. Az elosztási viszonyok anakronisztikus belső struktúrája a nyomortartóssá teszi. A gazdasági felemelkedés sok esetben nem járható másként, mint hogy meg kell változtatni a tulajdonviszonyokat, ha kell, forradalmi átalakítás révén.

f) Leszerelés, koegzisztencia.

És végül álljon itt még egy kérdés. Sokat foglalkoztunk már azzal, hogy ha a népek (elsősorban a fejlett államok) lelépnek a katonai versengés útjáról, és azt az összeget, amelyet felszerelésekre fordítanak, eljuttatnák a szegény világnak, szinte egy csapásra megváltozhatna ezeknek gazdasági perspektívája. Sokan ezt utópiának mondják. De véleményünk szerint megvan annak a lehetősége, hogy „nemesebb célokra” fordítsák a fejlett államok pénzüket. Ehhez persze a nemzetközi légkör megváltozására van szükség. Korunknak van egy jelszava, amely alatt ez a változás végbe mehet, és ez a koegzisztencia.

Az egyház felelőssége

Csupán néhány problémát vázoltam fel a fentiekben, és azt hiszem, nem kell különösebb magyarázat ahhoz, hogy hol és melyik területen végezhet az egyház felelős szolgálatot. Az mindenestre világossá válik, hogy karitatív módon nem tudunk megnyugtató módon megoldáshoz jutni. Sokkal radikálisabb és intézményesebb megoldásokra van szükség. Ez természetesen nem minden esetben megy végbe „simán és „higiénikusan”. Strukturális változásnak kell bekövetkeznie. Ez mind a gazdasági, mind a társadalmi, mind pedig a politikai életet mélyen érinti. Jó szívvel, reménységgel és bizodalommal hozzáállni ezekhez a kérdésekhez, az egyház felelőssége is. Minden maradi, vagy retrográd lépés esetleg milliók halálát és a jövő lehetetlenülését vonja maga után. Nem vitás, hogy szokatlanul bátor útmutatásra van itt szükség. Isten a mi egyházunkon keresztül is megtanította arra övéit, hogy bátran lehet és szabad döntené. Mi senkire nem akarjuk ráoktrojálni a magunk által felismert igazságokat, de a mi világunkban és annak jövődjében nem kis dolgokról van szó. És e nagy dolgokban és tekintetben példa vagyunk mi. E számok és statisztikák hangosan szólnak arról, hogy milyen méretű a krízis. Minden elodázott nap, döntés emberi életek millióit áldozza fel.

Az a reménységem, hogy e vázlatos tanulmány bennünk is felébresztette a felelősséget.

Dr. Rédey Pál

EGYÜTT AZ EMBERÉRT

— Dékáni tanévnyitó beszéd —

Ebben a rövid, háromszavas mondatban most először a második félére tesszük a hangsúlyt. *Az emberért!* Az emberről van szó, az emberről lesz szó, az ember áll érdeklődésünk, gondolataink és aggodalmaink, reményességünk és várakozásunk előterében ma, 1969-ben, a huszadik század második felében. Amikor ezt a szót használjuk: „világ”, elsősorban az embervilágra, az emberiségre gondolunk.

Ezelőtt vagy száz esztendővel e kifejezés elsősorban inkább a természet világát jelentette; a földgolyót, a tengereket, a földrészeket, a természet rejtett erőit és titokzatos kincseit. E kor, a 19. század s persze már a megelőző két-három század is, volt a nagy felfedezések kora. A technikai civilizáció, a természettudományos kutatás csillogó, új fegyvereivel földünk meghódítására indult az ember. Bátran szembeszállt a természeti erőkkal s leleményesen szolgálatába kényszerítette azokat. A Jules Verne-hősök kora ez, az utazóké, mérnököké, akik bejárták a földet s ismertté tették annak tájait, leszálltak a föld méhébe és kikutatták a tengerek mélységeit, meghódították a levegőt s elragadták az égtől a villámot.

Azóta száz esztendő telt el s úgy tűnik a föld felfedezése, a természet erőinek meghódítása jószerint befejeződött. A térképről eltűntek a fehér foltok, az óceán mélye alig rejt már titkot, a földkéreg erőforrásai engedelmes szolgálókká szelídültek, kezünkbe jutott az atomerő titkának kulcsa, az ember kilépett a világűrbe s rátette lábát a holdra, megkezdődött a világűr felfedezése, az emberiség történetének kozmikus korszakába lépett. Ma már nem annyira a természet viszontagságaitól és veszélyeitől kell megvédeni az embert, mint inkább az embertől kell megóvni a természetet. Természetvédelmi területeken kell kihalástól, elpusztítástól megőrizni egyes állatfajokat, növényeket, a gyáripár és a közlekedés oly mértékben szennyezi vizeinket s a légkört, hogy sürgős intézkedésekre van szükség s nem utolsósorban egyre több gondot okoz az atomkísérletekből származó radioaktív fertőzés lehetősége. Hatalmas erők jutottak az ember kezére, s beláthatatlan lehetőségek távlatja nyílt meg nemzedékünk előtt, de éppen ezért nagyon igaza van Szabó Magda író nő egyik könyve megállapításának: A világ olyan gyönyörű, hogy egyre nagyobb felelősség embernek lenni.

Egyre nagyobb felelősség embernek lenni! *Emberiségünk elsőszámú gondja maga az ember.* Meg kell védeni az embert az embertől. Pontosabban attól, hogy ember az embert kizsákmányolhassa, elnyomhassa, életét, munkáját s annak gyümölcseit, jólétét és békéjét veszélyeztethesse. Biztosítani kell az ember létét és jólétét — az egész világon. Az emberi-

ség életének alapkérdéseiről van szó. Vilgáméreteken kell gondolkodnunk, kontinensekben és évszázadokban, nagy távlatra kell előre terveznünk világunk jövőjét.

Korunk egyik jellemző jelensége a föld népességének szinte robbanásszerű szaporodása. A századforduló idején a föld népessége alig valamivel több mint másfél milliárd volt (1608 millió), azóta ez a szám megkétszereződött s eléri a hárommilliárdot. S ebben az a figyelemreméltó, hogy amíg Európa népességének szaporodása ebben az időszakban mintegy 47⁰/₀, addig Ázsiáé 73, Afrikáé 92, Dél-Amerikáé 252⁰/₀! Ezzel szemben a föld javainak túlnyomó része az európai és az észak-amerikai ember kezében van. Századunk egyik sürgető parancsa az emberi egyenjóság, tehát a népek és fajok egyenjóságának megteremtése, nemcsak papíron, hanem a valóságban is. Ennek egyik legfőbb akadályja, hogy a gyarmatosítás, a volt gyarmati népek kizsákmányolása, más eszközökkel tovább folyik. Az iparilag fejlett kapitalista államok egyre alacsonyabb áron veszik meg az ún. fejlődő országok nyerstermékeit, s egyre drágábban adják el nekik ipari készítményeiket. Erre nézve csak egyetlen adat: 1954-ben egy teherautóért 14 zsák kávé-t kellett fizetniök, 1962-ben már 39-et. Így azután amikor e nyugati kapitalista országok a fejlődő országok megsegítéséről beszélnek, valójában fordítva áll a dolog: a velük folytatott kereskedelemben a kapitalista országok egyre gazdagabbak, s a fejlődő országok egyre szegényebbek lesznek. „Segítésről” beszélni ebben az esetben csak igen nagy cinizmussal lehet.

A faji kérdés, pontosabban az ún. rasszimus, korunk emberiségének egyik legegésőbb, sok robbanóanyaggal, feszítő erővel töltött kérdése. Az apartheid, a faji megkülönböztetés nemcsak a Dél-afrikai Unióra, Rhodesziára, vagy a még mindig portugál rabságban sínylődő Angolára jellemző, hanem megtalálható mint magatartás és gyakorlat az Amerikai Egyesült Államokban, a Brit Birodalomban és sokfelé másutt is. Lehetetlen meg nem látni egyfelől, hogy e magatartás mögött lényegében a fasiszta jellegű fajelmélet húzódik meg, amely elvi különbségeket tesz értékes és értéktelen, felsőbbrendű és alsóbbrendű fajok között az embervilágban. Az is köztudomású, hogy ez a fasiszta fajelmélet nem egyszerűen fehér és színes bőrű emberek között tesz különbséget, hanem érvényesíti álláspontját a fehér bőrű népeken belül is. Ennek az elvnek egyik leágazása többek között az antiszemitizmus s gyakorlati következménye hatmillió zsidó ember iszonyú pusztulása volt a hitleri haláltáborokban, közöttük hatszázezer magyar állampolgáré is. E fajelmélet tökéletes tudománytalanságát, illetőleg hamis áltudományosságát a biológia már régen kimutatta. Az emberiségen belül természettudományos értelemben nem lehet fajokról beszélni, mert az egész emberiség egyetlen, oszthatatlan biológiai egységet képez. Bibliaolvasó emberek ezt a Szentírásból is megtanulhatták volna, amely szerint Isten az emberek minden népét egy emberből (vérből) teremtette.

Másfelől azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy a rasszimusnak mélyen társadalmi, gazdasági gyökerei s vonatkozásai is vannak. Ez az elmélet is csak egyik fegyver az uralkodó, tőkésosztályok kezében az elnyomottak kizsákmányolására, megosztására. Nem véletlen, hogy ahol a szocializmus tanítása az ember értékéről, a munkához és a javakhoz való viszonyáról következetesen érvényesül, ott nincs talaja a rasszizmusnak.

A faji kérdés, a rasszizmus elleni küzdelem s általában az ember javáért való fáradozás gondja odakerült az EVT tavalyi uppsalai nagygyűlésének asztalára s ott is a legelső helyre s azóta is tárgya volt számos, kimondottan ezekkel a kérdésekkel foglalkozó, ökumenikus, vagy ál-

talában egyházi, s így a LVSZ rendezésében is lefolytatott konferenciának. *A teológiának ez az ökumenikus távlatokban a humánium felé fordulása* nagyon is legitim, helyes, sajátos és égetően szükséges teológiai feladat. Tulajdonképpen csak újrafelfedezése az eredeti bibliai üzenetnek az emberről és az igazságról. Az OT és az UT egyaránt mondani valójának tengelyébe állítja Istennek az emberről gondoskodó szeretetét, ugyanakkor pedig a társadalmi, a szociális igazságtevés kérlelhetetlen követelését. Amikor Isten az embernek igazságot szerez, bibliai szóval megigazítja, közösségébe fogadja, akkor egyúttal a felebarát, a másik ember elé és mellé is állítja s azzal sorsát elválaszthatatlanul összefűzi. Szám-talan bibliai történet és példázat — hogy csak a legismertebbekre utaljunk: az irgalmatlan szolga és ellenpéldája az irgalmas samaritanus példázata (Mt 18, és Lk 10.) — hirdeti, hogy az ember sorsa, Isten előtt való megállhatása, ítéletben való elmarasztalása vagy felmentése azon fordul meg, hogyan viszonyult felebarátjához, éli és megvalósítja-e a szeretet parancsát. Ez az eredeti bibliai szemlélete az embernek széles látóhatárral felölelte az emberi lét társadalmi, gazdasági, politikai vonatkozásait s egyik kulcsszavában az ót-i sálóm-ban összefoglalta az ember földi és örök javát, békéjét és boldogságát, jólétét és üdvösségét. S mindig úgy, hogy sohasem önmagában szemlélte az embert, hanem mindig a közönségben, mint a nép, a társadalom tagját; soha nem különítette el az ember lelkét és testét, hanem testi-lelki egységének valóságában tette meg Isten ígéréteinek gazdag örökösévé.

Ezt az eredeti bibliai horizontot, az emberről való teljes és gazdag tanítást az egyház története során gyakran és sajnálatos módon megszűkítették, megszegényítették. Sokféle módon és többféle hatásra történt ez. A görög bölcselati gondolkodás, jelesül a platonizmus már korán betört a keresztyén teológiába, nyomai már magában az UT-ban is megtalálhatók, s hatására kifejlődött a test és lélek, anyagi és szellemi valóság elválasztása az ember egzisztenciájának szemléletében, utóbbinak az előbbi rovására való értékelése, az aszketizmus és világtelenség, az élet társadalmi, gazdasági, politikai valósága iránti érzéketlenség és érdektelenség, korábban a középkori kegyességben és teológiában, újabban a protestantizmusban is, a pietisztikus jellegű irányzatokban, egészen napjainkig hatóan. Más előjellel, de nem kevésbé káros módon jelentkezett az eredeti bibliai kiindulóponttól való eltérés a felvilágosodás és a kultúrprotestantizmus (újprotestantizmus) liberális teológiájában is. Itt a német idealizmussal való ötvöződés érvényesült egyéb szellemi áramlatok mellett. Az eredmény ismét megszegényedett: a bibliai hit-értelmezés egész életet átfogó valósága helyett a „vallás” és a „vallásosság” — az emberi életnek csak egyik — egyre szűkebb és terméketlenebb — szektora, dimenziója lett. Egyre inkább csak bizonyos hagyományos formák, ritmusok gyakorlata, esetleg bizonyos morális normák követése lett ez a fajta keresztyénség. S egyre inkább összetevődött a polgári társadalom életformáival, szemléletével, szinte osztályjellegű ideológiává silányult. Elvesztette bibliai, prófétikus dinamizmusát, témánk vonatkozásában szólva: kimaradt belőle az emberért és annak ügyéért való Isten forró szeretetéből táplálkozó s feltétlen érvénnyel elkötelezett fáradozás lendülete, ereje, odaadása.

A legújabbkori ún. „modern” teológiának egyes ágaiban ismét feléledt a 19. századnak ez az öröksége. Arra az irányzatra gondolunk, amely látszólag nagyon is humanisztikus érdeklődésű és tájékozódású. Valójában azonban hiányzik belőle a mélység dimenziója. Amikor a teológiát szinte antropológiává oldja fel s az egzegézist pszichológiával, szo-

ciológiával, kybernetikával akarja helyettesíteni, prédikálásának textusává az embert teszi s a „halott Isten” valóságát valamiféle emberisséggel igyekszik pótolni, akkor éppen azt veszíti el, amit — talán jóhiszemű igyekezettel — megnyerni szeretne: az igaz emberséget, annak sajátos keresztyén értelmét és tartalmát. E jellegzetesen nyugati teologizálás az individualista egzisztenciálfilozófián tájékozódik s háttérben ott van a késő kapitalista társadalom szorongó életérzése, nyugtalan lelkiismerete, az ún. jóléti polgári társadalom megoldatlan problémáinak serege. Így ennek a teológiának itt-ott forradalminak tűnő, valójában álforradalmi, szociáletikai tételei tulajdonképpen a tipikus „előremenekülés” példáját mutatják.

Az emberség kérdését és az ember ügyének, javának elkötelező erejű felvételét keresztyén, reformátori módon csak Isten embersége felől lehet megközelíteni. Vagyis az incarnatio felől, Jézus Krisztus felől. Isten ebben a cselekedetében, hogy a názáreti Jézusban közöttünk megjelent és velünk lakozott, vallotta teremtményét az embert, egészen és végképpen magáénak. Sorsát vállalta, felvette, magára is vette, útrakelt vele, útitársául szegődött s a földet és az emberi történetet az üdvösség szerzésének színterévé és idejévé szentelte. Így emberi mivoltunkat is magára vette és magáévá tette. Az ember Istené — hirdette az ifjabb Blumhardt, minden ember Istené, ez adja páratlan értékét, hasonlíthatatlan méltóságát. Isten szereti az embert — így is össze lehetne foglalni a bibliai üzenetet, s ennek a szeretetnek a mértéke Jn 3,16! — és Istennek ez a szeretete az a mérték, amivel teológiánkat, hitünket mindig újra meg kell mérni. S az az igény, amit ez a mérték támaszt velünk szemben, sokszorta radikálisabb, mint amit ember, vagy társadalom emberrel szemben támaszthat. Isten szeretetének mértékével kell mindig újra megmérnünk az emberért, az ember javáért való minden erőfeszítésünket, fáradozásunkat, s akkor mindig könnyűnek fogunk találni. Jézus mértékénél alább nem adhatjuk: Nincsen senkiben nagyobb szeretet, mint ha valaki életét adja barátaiért. S ha mindent megtettünk, amit Urunk parancsolt — s mily messze vagyunk ettől! — akkor azt kell mondanunk: haszontalan szolgálak vagyunk, mert csak azt tettük, amit meg kellett tennünk.

Tehát Jézus Krisztus felől és Őreá nézve tekintünk minden emberre, vagyis Istennek az a szeretete a nézőpontunk, amely a Jézus Krisztusban jelent meg minden ember számára. *Ez a sajátos keresztyén és evangéliumi nézőpont azonban nem választ el bennünket más emberektől, hanem ellenkezőleg: mély szolidaritásban összeköt.* Hiszen nézőpontunk lehet más, de fáradozásunk, igyekezetünk tárgya ugyanaz: az ember a valóságos ma élő ember, s minden ember kivétel nélkül. A bibliai kérdésre: Ki az én felebarátom? azt kell válaszolnunk: a másik ember, minden ember. E feleletet azonban mindig konkrét tartalommal kell megtöltenünk. Nem az esetlegesen elem vetődő ember pusztán felebarát, akit Isten reám bíz, s akinek javát munkálnom kell, hanem a felebarát képzetét meg kell szabadítani leszűkült egyedi értelmezésétől és meg kell tölteni konkrét politikai és társadalmi relációkkal. A felebarát eszerint most például a jogaiért küzdő amerikai néger, az életéért harcoló vietnami nép, s afrikai faji megkülönböztetés áldozata, dél-amerikai éhező proletárja — s e sort s szerint lehet folytatni, kiegészíteni mindig, amint az emberiség egy-egy csoportjának ügye, szenvedése, sorsa égetővé válik és halaszthatatlan felelősségvállalást, segítséget sürget minden jóakarató embertől.

Az egyház diakóniai életformája ebben az összefüggésben nem jelenthet kevesebbet, mint az egyház politikai felelősségvállalását világ-

méretekben. Örülnünk kell annak, hogy ez a felismerés egyre inkább kezd átmenni a világkeresztyénség köztudatába. Vigyáznunk kell azonban arra, hogy ne érje az a sors, ami már sok nagy igazságot utolért: hogy jelszóvá szűkül, megüresedik, szólamná válik, ami mögött nincsenek tények és tettek. Divattá vált az ún. „modern teológia” egyes köreiből „Isten haláláról” beszélni. Nos, ha már valaki ilyen meghökkenítő módon akarja magát kifejezni, akkor *sokkal inkább volna értelme az egyház s a keresztyén ember haláláról beszélni.* Mégpedig abban az értelemben, hogy az UT is nem egyszerűen szól erről. Arra gondolunk, amit már idéztünk is fentebb, hogy Jézus Krisztus szerint abban az emberben van a legnagyobb szeretet, aki életét adja felebarátaiért. Arról a jézusi tanításról van szó, hogy aki az életét meg akarja menteni, az elveszti azt, de aki odaáldozza a Mester szolgálatában, az emberek javára, az megtalálja azt. Arról van szó, amit Pál apostol sokszor és sokféle fordulattal fejez ki: hogy a keresztyén élet értelme az önfeláldozás, hogy az igazi istentisztelet életünk odaszánása a szeretet cselekedeteiben, hogy Krisztussal együtt kell meghalnunk, vagyis az áldozat és önmegtagadás útján járunk. Arról, amit Luther Kis Kátéjában úgy fejez ki, hogy a bennünk rejtőzködő és mindig újra érvényesülni akaró ó-embernek naponta meg kell halnia, hogy új ember támadhasson a helyébe. Vagyis, hogy meg kell ölnünk önmagunkban az önzést, a haszonlesést, önmagunk érdekeinek minden áron való érvényesítését, a karrierizmust és opportunizmust. S mindezt persze egyéni és közösségi életünkben egyaránt, tehát a gyülekezetben, az egyházban is. Nincsen létjoga az öncélú egyháznak, gyülekezetnek, csak annak, amelyik az emberek konkrét javáért tudja odaáldozni magát. Ennek a szempontnak kell érvényesülnie a lelkesi szolgálat minden ágában, részletében is. Hogy csak egy példát említsünk: alig akadhat olyan pásztori beszélgetés. — bármily egyéni sorskérdésről legyen is szó egyébként —, *ahol valamiképpen a háttérben fel ne tűnnének és szóhoz ne jutnának az emberiség nagy közös kérdései.* Hiszen az egyes ember egyéni sorsa ezer szállal van egybeszőve a társadalom életével, számtalan vonatkozásban összefügg a nagyvilág zajló eseményeivel. Nyugodtan kimondhatjuk: még pásztori szolgálatunknak, ennek a látszólag legszűkebb körű, legegényibb jellegű szolgálatnak is mindig van valami eminensen politikai vonatkozása, vagyis a közösségekkel való összefüggése. A régi típusú lelkigondozás helyébe, amely csak az ember ún. lelki ügyeivel törődött, — ez persze mindig tévedés, félreértés volt s az eredeti bibliai emberszemlélet beszűkítése — így lép az ember egész életével, testi-lelki javával való törődés, róla való széles körű gondoskodás. Az igazi istenszolgálat — helyesen értelmezve e kifejezéseket — óhatatlanul emberszolgálat is. Az irgalmas Isten és az irgalmas felebarát utáni kérdezést nem szabad egymással szembeállítani, vagy egymás ellen kijátszani akarni. Isten irgalmassága az irgalmas felebarátban munkálkodik s az irgalmas felebarát szolgálatát az irgalmas Istenről tehet tanúságot.

*

S most tegyük címondatunk másik szavára a hangsúlyt: Együtt az emberért — az emberért *együtt!* Együtt minden jóakarátú emberrel, megfogva és el nem engedve minden segítségre készségezes kezét.

Együtt — *a világ keresztyénségével.* Evangélikus egyházunk jelentős hozzájárulással segítheti, támogathatja a világ evangélikusságában és szélesebb körben is az ökumenikus mozgalomban s annak keretein túl is az emberért való felelősségvállalás gondolatának és az ebből folyó gyakor-

lati lépéseknek, konkrét tetteknek a megvalósulását. Hazai evangélikus egyházunk immár húsz éve járja a diakóniai életforma útját. Nem kérkedve, sőt inkább alázatosan és Isten iránti nagy hálával valljuk, hogy ezen az úton sok drága tanulsággal ajándékoztattunk meg. Mindazt, amire Isten elvezetett, készséggel felajánljuk szerte a világon élő keresztyén testvéreinknek. De szívesen tanulunk mi is másoktól. Ebben a leckében, a felebarát szolgálatában, nem lehet eleget tanulni. Nagy örömmel és hálaadással látjuk azt is, hogy — amint már említettünk — az emberért való felelősségvállalás, az emberiség nagy ügyeiért való fáradozás egyre inkább odakerül a különböző egyházak, keresztyén világszervezetek teológiai eszmélődésének és gyakorlati elhatározásainak és cselekedeteinek az előterébe. Hogy csak néhány példát idézzünk: a II. Vatikáni Zsinat pasztorális konstitúciójának előszavában többek között ezt olvassuk: „A mai ember öröme és reménysége, bánata és aggodalma s különösképpen a szegényeké és elnyomottaké Krisztus tanítványainak is öröme és reménysége, bánata és aggodalma. Nincs semmi valóban emberi, ami szívünkben visszhangra ne találna.” A Strassburgban augusztus végén megtartott Nemzetközi Ökumenikus Szemináriumon, melynek témája „Keresztyén egzisztencia a szekularizált világban” volt, Vajta Vilmos az ottani Ökumenikus Intézet vezetője záróbeszédében többek között ezeket mondta: „Isten egy világa az amiben keresztyének és nemkeresztyének együtt élnek. Istent nem lehet az egyháziasság gettójába bezárni.” A konferencia kifejezésre juttatta azt a meggyőződést, hogy az emberhez nem méltó szociális struktúrákat meg kell változtatni — ha szükséges forradalommal s ebben a keresztyéneknek is részt kell vállalniok. S ha másképpen nem lehet eredményt elérni, akkor az erőszaktól sem szabad visszariadni. Mert milliók szenvedésének tétlen szemlélése ebben az esetben még inkább bűn volna — így az egyik munkacsoport nyilatkozata.

Együtt — *hazánk népével*. Protestáns ember számára ebben a mondatban valami nagy magától értetődőség fejeződik ki. A magyar haza népével, jelesül éppen az igazi néppel, a föld népével, a dolgozókkal, a szabadságukért, jogaikért küzdőkkel való összeforrottságnak a magyar protestantizmusban gazdag hagyományai vannak. A nemzeti forradalmaknak, fegyveres felkeléseknek, szabadságharcoknak élcsapatában ott voltak a protestáns egyházak lelkészei is. Elég itt a vértanú Rázga Pálra utalni, akit Pozsonyban végeztetett ki az osztrák önkény, vagy a börtönjárt Haubnerre, Székácsra s a többiekre. Itt sem lehet azonban a múlt fényes emlékeiből megélni. Jelenünk egyik fontos feladata az igazi hazafiság a nemes patriotizmus kidolgozása s elhatárolása az önző, szűkkeblű és szűk látókörű sovinizmustól, nacionalizmustól. Ebben a tanévben, annak második felében, 1970-ben emlékezünk meg hazánk felszabadulásának és a II. világháború végének 25 éves évfordulójáról. Ezek az ünnepek és egyéb évfordulók is, jó alkalmul szolgálnak majd arra, hogy emlékezzünk: honnan indultunk el, milyen halálos szakadék van mögöttünk s hátat adjunk azért, amit már elértünk és tettekre serkentünk a jövőbe tekintve. Akadémiánk hallgatói már mind a felszabadult hazában születtek. Az idősebb nemzedék kötelessége, hogy személyes tanúságtétellel is szóljunk nekik a korról, amelyet nem ismernek s amelyről a mártír költő, Radnóti, így vallott: „Oly korban éltem én e földön, mikor az ember úgy elaljasult, hogy önként, kéjjel ölt, nemcsak parancsra, s míg balhitekben hitt s tajtékkzott tétve, befonták életét vad kénszerkezetek.” E sötét háttérről, mint intő mementóról meg nem feledkezve kell serkentünk az ifjú nemzedéket a megújult hazában, s szocialista Magyar Népköztársaságban való felelős szolgálat vállalására.

Együtt — *a szocialista tábor népeivel*. A kommunista és munkáspártok moszkvai tanácskozásán ez év június 17-én elfogadott fő dokumentumban a 2. pont egyik szakaszában arról olvashattunk annak idején, hogy „sok kapitalista országban nyílt meg a lehetőség a forradalmi munkásmozgalom monopóliumellenes és imperialistaellenes alapon nyugvó szövetségére a hívők széles tömegeivel.” Időszerűvé vált a párbeszéd és időszerűvé váltak a közös akciók, olyan kérdésekben, mint a háború és béke, kapitalizmus és szocializmus, neokolonializmus és a fejlődő országok. — E fontos megnyilatkozás mutatja, hogy meg van a lehetősége annak: hívők és nemhívők együtt fáradozhatnak a békéért, a javak igazságosabb elosztásáért, elnyomott népek és társadalmi osztályok felszabadulásáért, egy szóval az ember javáért.

Hosonlő értelmű nyilatkozatban emelte ki keresztyének és marxisták bevált együttműködését a Német Demokratikus Köztársaság Népi Kamarájának elnöke, Gerald Götting is ez év júniusában a berlini városi tanács előtt mondott beszédében. Rámutatott a keresztyénség történetének arra a vonalára, amely az első gyülekezetekig nyúlik vissza, s amelyet mint értékes örökséget minden időkből megőriztek azok a hívők, akik felismerték az egyház társadalmi felelősségét. Számunkra, mint keresztyének számára, — mondotta Gerald Götting — a szocializmus igénye történelmi tapasztalataink logikus következménye és a keresztyén erkölcs követelményeinek gyakorlati érvényesítése.

Erre az együttműködésre a szocialista tábor népeivel annál inkább is szükség van, mert a Német Szövetségi Köztársaság területén tárolt atom- és legújabb baktérium-fegyverekről érkező aggasztó hírek mindig újra emlékeztetnek az európai biztonság veszélyeztettségére.

Együtt — *minden jóakarató emberrel*. Minden emberrel összefűz bennünket az, ami közös, az emberség, a humanitás. Isten a Jézus Krisztusban nem keresztyénné, hanem emberré lett, az emberré, akiről János evangélista — Pilátus szájával — így vall: Íme az ember! Isten humanizmusa feltétlen és korlátlan, nem ismer embert az embertől elválasztó határokat. Nem ismerhet ilyeneket az egyház sem társadalmi, politikai szolgálatában. Minden emberben Isten teremtményét és gyermekét, Jézus Krisztus testvérét látja, s ez határozza meg magatartását.

Korunk egyik neves teológusa nemrég megjelent tanulmányában megkapóan mutat rá arra, hogy a keresztyénség Jézustól tanult imádságában, a Miatyánkban hogyan érvényesül ez a felismerés. Már e megszólítás is — Mi Atyánk, emlékeztet, hogy az imádkozó ember nincsen soha egyedül, mindig a felebaráttal együtt, tehát mindenféle emberrel együtt áll Isten színe előtt. Azokért és azokkal imádkozunk, akik talán sohasem fognak imádkozni. Az evangélium sohasem exclusív, hanem mindig inclusív, senkit nem akar kizárni Isten szeretetéből, hanem inkább beleölel abba minden embert.

Együtt az emberért, e mondat és e néhány gondolat, amit annak tartalmi gazdagságától itt csak egészen töredékesen és vázlatosan kiemelünk, irányt mutathat ebben a most elkezdődő 1969—70. tanesztendőben Teológiai Akadémiánk munkája és szolgálata számára is. Annyi lesz belőle érték és maradandó, amit sikerül majd megvalósítanunk.

Dr. Groó Gyula

EMBEREK VAGYUNK

Igehirdetés, elhangzott a Magyar Rádióban 1969. szeptember 21-én
Rm 5,18—19

Sokszor mondtuk és sokszor hallottuk ezt — az első hallásra semmitmondó — mondatot: Emberek vagyunk. A mögötte levő tartalom, és az a mód, ahogy mondtuk vagy hallottuk, a legkülönbözőbb lehetett. Sok gonoszságot igazoltak már ezzel a két szóval, és sok megmagyarázhatatlan emberi cselekedet kapott általa magyarázatot. Mondtuk és hallottuk emberi tehetetlenséget elismerő szomorúsággal és csüggedéssel, máskor meg büszke öntudattal, örömmel és lelkesedéssel hangzott el. Az egyszerűen hangzó és magától értetődőnek ható két szó tehát nagyon is sokrétű, és egyáltalán nem egyértelmű a tartalma és a hangsúlya.

1. Legtöbbször talán a tévedés, bűn, gonoszság igazolására hangzott el ez a megállapítás: emberek vagyunk. Már a régi latin közmondás — „tévedni emberi dolog” — azt igyekezett bizonyítani, hogy az ember lényegéhez tartozik hozzá a csalás, a hazugság, stb. És a mindennapi élet tapasztalata is ebben a meggyőződésben erősít meg. Volt már olyan orvos, akinek a felelőtlensége miatt meghalt a beteg. A hozzátartozók érdeklődésére a válasz: széttárt karok és ez a szöveg: „Mindent megtettünk, de emberek vagyunk.” Nem egyszer hallhatunk olyan véleményt is, ha például házasságtörő lett valaki, hogy „Istenem, hiszen ő is csak ember.” Az a fontos, hogy finoman kövesse el azt a vétket, szimpatikus színben tüntesse fel önmagát. Embervoltunkkal azonnal védelmére kelünk. — Sajnos, a bűnnek ilyesfajta igazolása sok esetben nem kevés embernek az életét keserítette meg. Jól emlékszünk még azokra a bírósági tárgyalásokra, amikor tömeges kivégzésekért felelős háborús bűnösök így védekeztek: „Emberek vagyunk, engedelmeskednünk kellett a felsőbb helyről jövő utasításoknak.” És ma, amikor soha nem látott méretekben és módon, száz milliók harcolnak és tesznek meg mindent, hogy béke és boldogság legyen földünkön, a másik oldal azt hirdeti: „Háború mindig lesz, mert emberek vagyunk.”

Nem szomorú, hogy a gonoszságot ilyen könnyed természetességgel igazoljuk? Vajon valóban elfogadható — kicsiben és nagyban —, hogy sok kihullott könnyre csak ennyi lenne a válasz: így kell lennie, mert emberek vagyunk? Igaz, rengeteg gonoszságot elkövettek az ember nevében és még több magyarázatot adtak reá. De kisírt szemű édesanyák és hitvesek, árván felnövekedett gyermekek sok keserűsége és szomorúsága arra figyelmeztet: nem lehet menteni a háború bűnét; gonosztetteket nem lehet elintézni azzal, hogy emberek vagyunk. Felolvasott szent igénk is arról tesz bizonyosságot, hogy nem kell a gonoszságnak uralkodnia az emberek között. Pál apostol azt hirdeti: „Egy ember igazsága minden emberre elhatott.” Az ember Jézus Krisztus megmutatta, hogy milyen „az” ember. Reá kell tekintenünk, s azonnal meglátjuk, hogy ő csak segített, könnyet törölt, az éhezőknek enni adott, a bűnösöknek evangéliumot hirdetett. Talán elég csak így röviden utalnunk órá, hogy világos legyen előttünk: ilyen az igazi emberi magatartás. Hitünk szerint Jézus Krisztus azért lett emberré, hogy minket is igaz emberekké tegyen. Hogy ez a megállapítás: emberek vagyunk, ne legyen a gonoszság takarója, hanem elkötelezést jelentsen a jó cselekvésére.

2. Szerencsére nemcsak ilyen bűn-igazoló akusztikája van ennek a mondatnak. Úgy is szoktuk emlegetni, mint amellyel az emberi szerete-

tet magyarázzuk. Olyan természetesnek hangzanak az ilyen, vagy hasonló mondatok is: „Szeressük, segítsük egymást, hiszen emberek vagyunk!” Bennünk van a szeretet, és sokszor láthatóvá, tapasztalhatóvá válik. Néhány nappal ezelőtt a budapesti utcán rosszul lett valaki. Mellette emberek siettek munkahelyükre vagy otthonukba. De abban a pillanatban, amint szükség volt reá, az egyéni szempontok és érdekek megszűntek. Sokan indultak a beteg segítségére: egy közeli üzletbe vitték, ahol elárusítók és addig türelmetlen vásárlók ugyancsak a beteg segítségére voltak: egyik egy pohár vizért sietett, a másik a mentőkért telefonált. Olyan természetes volt mindez. Amikor a mentő elment és szétszéledtünk, senki sem gondolt arra, hogy most valami dicséretes, rendkívüli dolgot cselekedtünk. Hogyan is gondoltunk volna ilyenre, egyszerűen így kellett cselekednünk, mert emberek vagyunk. 1945 márciusában, egyik győri óvóhelyen ismeretlen, szakadt ruhás férfi ült az egyik sarokban. Mikor beszélgetni kezdtünk volna vele, kiderült, hogy nem tud magyarul. Azt a néhány magyar szót, amit mégis elhagyta az ajkát, erősen szlávok kiejtéssel mondta. Nem kérdeztük, hogy kicsoda, de sejtettük, hogy azok közül az orosz hadifoglyok közül való, akiket aznap hajtottak keresztül a városon. Még a riadó alatt megérkezett a német ellenőrző járőr. Megrendítő volt, ahogy az óvóhelyen együttlevők egy emberként igyekeztek azon, hogy elrejtsek ezt az embert, és eltereljék az igazoltatók figyelmét. Az igazoltatás után őszinte volt a mindenkiből feltörő sóhaj: sikerült megmenekülnie. Ki lehetett az illető? Csak annyit tudtunk, hogy menekül, nekünk pedig meg kell őt mentenünk, mert emberek vagyunk.

Az előbbiekhöz hasonló eseményekben bizonyára volt már része mindannyiunknak. Sorolhatnánk a példákat, amelyek mind arról beszélnek, hogy milyen felemelő érzés, amikor azt tapasztaljuk, hogy a szeretet, a segítség tesz emberré. De sajnos, ennek az ellenkezőjével, a szeretet hiányával is éppen ilyen sokszor találkozunk. Nem kell hozzá más, mint egy kicsit nagyobb tömeg az autóbúszon, s milyen hamar elfeledkezünk arról, hogy emberek vagyunk. Vagy milyen szomorú, hogy a világ nem egy részén, csak ne legyen a másik ember színe fehér, szeretet és megbecsülés helyett a faji gyűlölet lesz úrrá. Ilyenkor szemlesütve és megszegényítő kérdésként kell hangoznia az immár ismerős mondatnak: egyáltalán, emberek vagyunk?

Az ember Jézus Krisztus úgy is ember volt, hogy szeretett. Sántát és leprásat meggyógyított. Kivetettnek igazságot szolgáltatott. Válogatás nélkül. Nem nézte, hogy milyen az illető származása, vagy társadalmi rangja, megérdemli-e a szeretet vagy nem. Egyszerűen — segítette. Hitünk szerint Jézus Krisztus ezt nemcsak azért tette, hogy akkor, azokkal jót tegyen, hanem azért is, hogy nekünk példát adjon. Hogy megtanuljuk tőle, hogy a szeretet, a másik embernek való szolgálat tesz igazán emberré. Hogy ez a mondat: emberek vagyunk, egyet jelentsen azzal, hogy — testvérek vagyunk.

3. Szoktuk azután ezt a mondatot akkor is használni, ha az *emberi tudás méltatására* akarunk kifejező szavakat találni. Ha egy találmányról, technikai újításról vagy tudományos eredményről olvasunk, szinte elmaradhatatlan a már megszokottá vált fogalmazás: „Az emberi tudás újabb diadala!” Érdekes feladat volna összegyűjteni, akárcsak rövid időszak sajtótermékeiből is, azokat az eredményeket, alkotásokat, amelyekről a lapok beszámoltak. Valószínű, nagyon hamar bebizonyosodnék, hogy valóban hatalmas eredmények elérésére képes az ember, s joggal és büszkén mondhatjuk ilyen vonatkozásban is, hogy — emberek vagyunk. Elmúlt századok alkotásai, technikai megoldásai előtt sokszor értetlenül állunk. Megmagyarázni nem tudjuk, de csodálni annál inkább, hogy mi-

re volt képes az ember. Sokszor még olyan eredményekhez is, amelyek ma már mindenki előtt természetesekek, a maguk idejében az emberi tudás legmagasabb fokára volt szükség. Ma, a mi világunkban pedig egyesesen elképesztő, hogy hogyan követik egymást a néhány évtizeddel ezelőtt még elérhetetlennek hitt eredmények. Milyen büszkén néztünk egymásra, amikor először járt ember a világűrben: íme, erre is képesek vagyunk mi emberek. Azóta egy kicsit megszoktuk már, hogy mindig előbbre jut az ember a világűr megismerésében. De még ebben a megszokásban is megújult a büszkeségünk, amikor először tette a lábát ember a Holdra, a szenzációt az egész emberiség diadalának tartottuk. Ugyanilyen büszkén hivatkozunk az egész emberiség tudására, ha arról olvassunk, hogy acélnál szilárdabb és alumíniumnál könnyebb műanyagot képes előállítani az ipar, vagy ha sikeresen elvégeznek — bárhol a világon — egy újabb szívátültetést. Lassan oda jutunk, hogy az ilyen eredmények egyre kevésbé lesznek szenzációk, hanem inkább természetes megnyilvánulásai annak a ténynek, hogy emberek vagyunk.

Milyen jó volna, ha az emberi tudásról csak ilyen példák tennének bizonyosságot. Ha minden újabb eredmény az emberiség javát szolgálná, s az egyén és az egész társadalom boldogulását vinné előbbre. Sajnos, nem így van. Amikor ma megállunk egykori koncentrációs táborok helyén, s eszünkbe jut, hogy hogyan haltak meg milliók a technika eredményeinek a felhasználásával, akkor elpárolog a büszkeségünk, hogy emberek vagyunk. Vagy, ha a ledobott, vagy csak elkészített atom és hidrogén bombák pusztító erejét próbáljuk felmérni, ugyancsak elgondolkothatunk azon, hogy negatív irányban is mire képes az ember. Nem kell pontos adatokat tudnunk ahhoz, és számítógépekkel sem kell kiszámítanunk a lehetőségeket, hogy megállapítsuk: valószínű tudná már gyógyítani az orvostudomány a rákot, s nem volna éhínség Ázsiában és lakásgond az egész világon, ha a bombák árát az emberiség javára fordítanák.

Szédületes az emberi tudás. Ha csak jóra használnák szerte a világon, boldogabb lehetne az ember-világ. Hitünk szerint Isten azért adta a tudást az embernek, hogy azt embertársa és önmaga boldogítására gyümölcsoztassa. Ha az ember engedelmeskednék Isten akaratának, a tudása is igazán emberré tenné. Jézus Krisztus azért engedelmeskedett az Atyának és azért tanított minket is engedelmességre, hogy tudásunk igaz célok érdekében gyümölcsozzék, hogy egymás javára alkossunk, egyáltalán egymásért éljünk. Hogy soha ne kelljen szemlesütve sutognunk, hanem mindig fölemelt fővel vallhassuk: emberek vagyunk.

4. Immár három különböző jelentése állt előttünk ennek a mondatnak. Bűnösségünk, szeretetünk és tudásunk kifejezésére egyaránt alkalmas ez a megállapítás: emberek vagyunk. Az is világos lehet előttünk, hogy Jézus Krisztus emberré tétele hogyan akarja igazán emberivé tenni magatartásunkat mindegyik vonalon. Túl az előző értelmezéseken, mégis leginkább a *mulandóság kifejezésére* szoktuk mondani: „Születünk, meg is kell hallnunk: emberek vagyunk.” Magyaráztatnak kevés, vigasztalásnak sivár és kegyetlen. Sokszor éreztük ezt a koporsó mellett, amikor vigasztalásnak szánva elmondtuk. Éreztük, hogy többet kellene mondanunk, mert nem lehet megnyugtató még akkor sem, ha örök igazsággként jelentettük ki. Különösen éreztük ezt, ha nekünk kellett szülőnk, vagy gyermekünk, hitvestársunk vagy jóbarátunk koporsója mellett állnunk. Ilyenkor szinte lázadássá fokozódott bennünk az érzés: embervoltunk azt jelentené elsősorban, hogy el kell múlnunk? Tehetetlenül kell ezt tudomásul vennünk? — Régi, egyiptomi fáraók piramisokat építettek,

hogy kifejezzék lázadásukat az elmúlás gondolata ellen, hogy évezredeken át hirdessék ezek az emlékművek, hogy nem nyugodtak bele a mulandóságba. Írók, művészek alkotásaikban tovább élnek, sokszor évszázadokon, évezredeken át. Alkotásaikkal mintha legyőztek volna valamit abból a győtrő érzésből, hogy emberek vagyunk, mulandók vagyunk.

Piramist építeni, maradandót alkotni a mulandóság ellen, nem adatik meg minden embernek. A leghűségesebb munkavégzés, egyéni, családi és közösségi életünkben a legbecsületesebb helytállás sem óv meg bennünket attól a gondolattól, hogy parányi emberi létünk valóban csak porszem a világmindenség örökkévalóságában. Minden alkotó kedv és elért eredmény ellenére győtrő a kérdés: valóban a mulandóság lenné legjellemzőbb emberi vonásunk? Nem. Annak, hogy emberek vagyunk, nem kell egyértelműen a mulandóságot jelentenie. A magunk helyén, apró vagy világméretű problémákban sokat tehetünk olyant, ami túlél bennünket. A nevünket elfelejtik, de emberi magatartásunk gyümölcsei tovább élnek. Igaz emberként nagy dolgokat tehetünk, közreműködhetünk maradandó eredmények létrehozásában: éppen azért, mert emberek vagyunk. — S mindezeket túl, Jézus Krisztusba vetett keresztyén hitünk megtanít a mulandóságra is helyesen nézni. Ebben Jézus Krisztus haláláig menő engedelmissége az erőforrásunk. Ahogy a felolvasott szent íge mondta: „Engedelmissége által sokan az igazak sorába kerültek.” Tudjuk tehát, hogy Krisztus engedelmissége által az igaz ember osztályrésze — ahogy igénk mondta — nem a „kárhóztató ítélet”, hanem az élet. Embervoltunk, vagy hogy ismét a megszokott kifejezést használjuk, az, hogy emberek vagyunk, nem kétségbeejtő elmúlást, hanem reményteljes életet jelent.

Egy — első hallásra semmitmondó, két szavas — mondatról szolt ez az igehirdetés. Ha a tartalmát kerestük, láttuk, legtöbbször keserű íz, szomorúság van mögötte. De lám, lehet egészen egyértelműen örvendetes és felemelő a valóságtartalma. Csak gondoljunk reá tudatosan. Mert lehet így is emberként élni: nem csüggedt beletörődéssel, hanem halás örömmel azért, hogy emberek lehetünk. Csak így tudjuk megtalálni egyéni életünk örömeit, és csak így tudunk tenni mások boldogsága érdekében is valamit. Lehet, hogy ezek nem nagy dolgok, de összességükben mégis hatalmas eredmény lehet belőlük. S ha valaki azt mondja, hogy minderről prédikálni és elmélkedni könnyű, de belőle valamit is megvalósítani egymásközi, mindennapi életünkben nem könnyű, annak hadd mondjam el egy személyes élményemet, és hadd fejezzem be ezzel azt az igehirdetést.

Az elmúlt nyáron, gyógykezelés céljából, ötöd magammal voltam három hétre egy kórházi szobában. Foglalkozásra, világnézetre, érdeklődési körre való tekintettel nem lehetett volna jobban összekeverni bennünket, mint ahogy voltunk: rendőrtiszt, népi ellenőrzési bizottsági elnök, kisipari termelészövetkezeti tag, bányász és lelkész. Sok mindenben eltért egymástól a véleményünk, de nagyon egyetértettünk abban, hogy mit kell tennünk, mindegyikünknek a maga helyén, népünkért és az egész emberiségért. Egyikünket a múltban megtapasztalt sok szenvedése, másikat a haladásért dolgozni kész munkakedve, megint másikat keresztyén hite készítette a munka frontjának ugyanarra az oldalára. Közös célunkért tudtunk vitatkozni és egyetérteni, tanácsot adni és elfogadni, mert úgy éreztük, hogy ha máshonnan indulunk is, és mások az indító okok is, egy a döntő: vallani tudatosan — nem biológiai adottságként csupán, hanem életprogramként és egyértelműen, hogy — emberek vagyunk.

Bárány Gyula

Találkozás a reménység jegyében

THURNEYSSEN: SEELSORGE IM VOLLZUG

A lelkész lépteit kísértetiesen visszhangozta a folyosó. Talán épp azért nem kísérik, hogy megfigyelhessék. Ki tudja. Süketnémaként kell cellájába mennie; rabtárrsal egy szót is váltani: szigorúan tilos. Külön pokol a pokolban.

Micsoda tűz süt annak a fiatal ellenállónak a szeméből. Nyilvánvaló, hogy megkínózták. De az a tűz ennek ellenére lobog. Mit akarhat mondani neki? Tudja róla, hogy pap. Kockáztat? Lépcső következik...

És a fiatalember mellésurran! A lelkész hátranézni nem mer, de csupa fül. S leírhatatlan hangszerezésben már hullámszanak is lelkébe a szavak:

— Ő is annyit szenvedett, mint mi? (Mármint Krisztus.)

Válaszolni lehetetlen, a fiú nyomban „lekopik”. De a következő „menetben” egy cetlit nyom a markába *Roland de Pury* lelkész. Rajta egy bibliai íge s pár vigasztaló szó.

Találkozás...

A bombák mintha körültagogatták volna a börtönt: halálbölcsöként ringott-részketett az egész. S a fülrepsztó-szétrázó robajlás kakofóniájában csak most jött a fortissimo.

Az egyik rab páni rémületében csak nyöszörgött és makogott. Mellette megszólalt *Bonhoeffer* hihetetlenül nyugodt hangja:

— Ne féljen. Pár perc, és elvonul az egész.

S az órájára bökött.

Ez a pillanat kettévágta a dübörgés infernóját. A széttipró félelem fogaskerekei mintha egy pillanat alatt kiadták volna vinnyogó prédájukat. A harmadik arcon is átsuhant az a sugár mely *Bonhoeffer* hitéből. Isten jelenlétéből esett rá.

Találkoztak.

Nincs igazi lelkigondozás olyan találkozás nélkül, amelyben tulajdonképpen partnerként Isten lép mellénk és a felebarátunkká lett ember mellé — szögezi le *Eduard Thurneysen* új poimenikai könyvében, mely tavaly jelent meg a zürichi *EVZ-Verlag*-nál. Mi is következniék „A lelkigondozás tana” után, mint ez: „**HOGYAN VÉGEZZÜK A LELKIGONDÓZÁST.**” (Ez lenne a cím megközelítő fordítása.) E 255 oldalas könyv sokkal elevenebb benyomást kelt, mint a kb. 20 év előtti. Talán azért, mert „tant” nehezebb úgy írni, hogy az olvasó ne érezze legalább helyenként száraznak, vagy inkább a szükségesnél valamivel szisztematizálónak — bár ezt nem szánjuk a *Lehre von der Seelsorge* szomszéd kritikájának. Értékeinek felsorolása helyett most csak annyit jegyeznénk meg az I. kötetéről, hogy olvasása közben igen könnyen a két évtizeddel ezelőtti egy-

házi szituációban érzi magát az ember. Ezen persze nincs is csodálkozni való. Annál kíváncsibb voltam azonban, hogy *pontosan ott* folytatja-e Thurneysen, ahol abbahagyta? Mert annak nem örültem volna. A gyorsuló idő mind meredekebben felszálló ágában húsz év túl sok ahhoz, hogy ne provokáljon lényeges látókör tágulást. No persze merőben előlről sem kezdetünk mindent, hisz akkor óránként kellene feltalálnunk a soron következő s eleve leváltásra ítélt újdonságot. Nos, mint érezhető, a II. kötetben a kiváló poimenikus *ott folytatja, és mégsem ott*, ahol az I. kötet végén letette a tollat. (A *Lehre* 1957-es 2. kiadásával nem rendelkezőkhöz ahhoz nem szólhatunk hozzá.) Egyrészt megőrzi a kontinuitást, másrészt rengeteg mai benyomást vesz fel — teológiaikat s „világiakat” egyaránt — és egészséges természetességgel reflektál rájuk. Kivételes receptivitása produktivitásának egyik forrása. De jellemzőként lássuk, hogy Thurneysen miként tartja megvalósíthatónak a lelkigondozást, melynek követelménye, hogy *találkozás legyen a reménység jegyében.* (58—96. o.)

Reménység nélkül nincs találkozás

Egyszerű, súlyos depresszióban szenvedő asszony. Sohasem volt igazán boldog férjével, akinek tőle inkább csak a szexuális kielégülés kellett, különben a maga útjait járta. Fia és unokái közel laktak, mégis távol, mert menyével nemigen értik meg egymást. Fokozódó magányosságában egy másik férfi vonzalma ígér feloldódást. Életvágya fellángol, odaadja magát neki, de lelkifurdalása miatt hamarosan szakít vele. Férje séta közben lezuhan egy helyről s meghal. Évekkel később jelentkezik a súlyos depresszió, melynek „szövege”: férje talán mégis megtudott valamit az ő félrelépéséről s tulajdonképpen öngyilkos lett. A lelkigondozó ezt alapos megfontolás után kizártnak tartja, ám ez a depresszió és a kései önvádon nem változtat. Orvoshoz küldi az asszonyt, akinek nyilván pszichogén gyomorbántalmai vannak és ráktól fél, de ráknak semmi nyoma. Pszichiáterhez is elküldi, mert öngyilkossági gondolatok kísértik. Antidepresszív szerek s „lehetőleg sok levezetés”, például tv-vel. A lelkigondozó nincs ez ellen, csak az izgató hatásoktól óvja, ajánlja viszont Jeremias Gotthelf elbeszéléseit.

„Odatapogatózik” a szenvedőhöz: kezdődik a lelkigondozás. Folyton eszébe van az ifjabb *Blumhardt* szava: „Az emberek Istenéi!” (Főként általa részesült maga T. igazi lelkigondozásban — csak pásztoroltként pásztorolhatunk!) Ennek az asszonynak is van jövője Krisztusban! Csak ezzel a szilárd reménységgel léphetünk oda bárkihez is lelkigondozóként. De ezt megérik rajtunk. Titokzatos, de reális kisugárzás indul ki abból, akinek reménysége van a másik embert illetően. Ilyenformán a lelkigondozás még a beszélgetés megkezdése előtt „beindul”. De most jön a java, négy szakaszban.

1. Itt feloldozásra van szükség. Vessük rá a bűnbocsánat fényét a lelkiismeret inségére! Feltétel nélkül, mint Jézus, mondjuk a gutaütött esetében. 2. Szembeszállni a depresszió sötétségével. Van összefüggés bűn és betegség között, de Jézus nem ezt hangsúlyozza (Jn 9,3), hanem a célt nézi. Megszólal hát a bűn és betegség nyomorúságból gyógyulással biztató Ige 3. Türelemre-kitartásra intem. 4. Imádkozom érte. Meg-meglátogat. Tanácsolom, hogy naponta mondja el hangosan a Miatyánkot s valamelyik zsolttart.

Ez a „*találkozás*” — két embernek Isten színe előtti s Istennel való találkozása — nem olyan drámai, mint a bevezető kettő. De minőségük nem attól függ, hogy mennyire „mutatósak” s mennyire hoznak látvá-

nyos happy end-et. Nem is a példa a fontos. T. alig várja, hogy kiterjen — sőt: kitörjön — *Isten gyermekeinek világot átfogó reménységére*. Nyilvánvalóan éled e témától, tehát megeleveníti. S megint: a két *Blumhardt*. Mennyire távol álltak valami szerzetesi világuidegenségtől, s mennyire komolyan vették Isten hozzánk útban levő Országát. „Elképesztően egyszerűen és közvetlenül mondták ki Jézus nevét. Ez az ő Jézusuk persze sem az ógyházi orthodoxia istenembere nem volt, sem a 'történeti Jézus.' Reménységük nem valamire, hanem Jézus személyére irányult.” (61. o.) Igazi lelkigondozás csak e reménység horizontján lehetséges! Ez magába foglalja a „ráfigyelést”, a hit harcát, sőt Isten haragjának komolyanvétele is, mely éppen az egyetlen kiútra mutat — még ha az ember nem akar is tudni a végső háttérről az atomkorszak „mitosztalanított démonai” közepette, melyek halálosan fenyegetik. Konkrétan a vietnami háborút említi T. (68), bár szigorúan semlegesnek tűnő intéssel. Sokkal hátróztabb lesz viszont, amikor *az egész társadalom lelkigondozását* sürgeti („politische Seelsorge!” 72): „Az az egyház, amely lelkigondozását és igehirdetését csak egyéni alkalmazásként szemléli és kezeli, a mai ember számára teljesen érdektelenné válik. — Elbeszélünk az egyén feje fölött, ha ezt elfelejtjük.” Hiszen az egyéni lelkigondozás is sokakat érint: azokat, akiknek körében az egyes ember él. „Nem remélhetek csak magamnak.” „S nem kell-e az ilyen lelkigondozás első és utolsó felhívásának lenni, hogy feltétel nélkül tiltsanak be minden atomfegyvert? Képesek vagyunk ilyen lelkigondozást teljhatalmúan gyakorolni?” (72) Jelmező módon óv ezek után a rajongó lelkigondozástól (naiv „nyüzsgés”), sürgeti viszont az ígére és imádságra koncentrációt és a derűs, meleg felebaráti szolidaritást, miközben „ne vesziútsuk kedvünket, ha zárt ajtókra találunk”, hiszen „az Úr keze, mely ajtókat kinyit, egy időre be is zárhat ajtókat” (76). Hogy mi is a reménység? A magam kifejezésével, ahogy frissiben megtanultam T.-tól: Istentől kapott töltéssel és kezdősebességgel rárajtolni arra a szolgálatra, amelyet éppen élelem ad, mert ezé az életstílusé a jövő, a tulajdonképpeni Élet.

Találkozás nélkül nincs lelkigondozás

Mélységes bizalmatlansággal szúrtak a fogoly szemei az igazgató felé. Ezek a megkínzott s egyben zord arcvonások évtizedek kökeményre zárt keserűségét és dúltságát rejtették. Pedig a közeli Párizsban az emberiség szíve vért lövellt: *liberté!* 1798-at írtak akkor, de mit fogtak fel ebből Bocètre elmeegógyintézetének lakói! Ám *Dr. Pinel* belépett a veszélyes rabhoz, s felajánlotta neki a szabadságot, csak viselje jól magát. (Egy ápolóját már agyonverte.) *Sortez, citoyen!* — ismételte mosolygva a direktor, s a „reménytelen eset” az egész napot szabad ég alatt töltötte. Gyógyult, akárcsak a többiek, akiket *Dr. Pinel egészen más módon szólított meg*, mint amint eladdig tapasztaltak. S a pszichiátriának új szakasza kezdődött ezzel.

Gertrud Schwing mai pszichiáter. Súlyosan szkizofrén nő ágyánál ül, órák hosszat. Ez, ha nem dühöng, élettelenül hever. Ötödik nap emeli csak szorongó gyötrellemmel telt szemét a doktornőre. „Te vagy az ápolóm?” „Nem.” „Mégis minden nap eljöttél hozzám.” — És sok-sok fáradozás után a beteg meggyógyult. Ezt művelte a törődő szeretet, az „odafordulás.”

Az ilyen *minősített találkozásban* átformáló erő van — még a megszólítás anyja is megváltozik általa, nemcsak a tárgya! Az ember — *Martin Buberrel* szólva — *dialógikus lény*, ez egyszerűen teremtésbeli

rend, s olyanná lesz, amilyenné dialógikus viszonyai alakítják! (Egy magyar lelkész nyilatkozata: Életem egy depressziós szakaszában a legbiztosabb gyógyszer a gyülekezéltáogatás volt. Viszont ha csak máskéltam az utcán, nem ért semmit.) Ez persze alapvetően érvényes a lelkigondozói beszélgetésre. Hiszen „egy szó megváltoztathatja körülöttünk a világot” — s André Gide önéletrajzára hivatkozik. Világos, hogy a lelkigondozói beszélgetés korántsem csupán szöveg kérdése. (V. ö.: „Nyomja a szöveget!”) A rutinszerű, részvélen beszéd hatástalan, még ha szakszerű is. Nem áll mögötte ember, tehát embertelen. Szédületesen találó „szakkifejezése” van erre a pesti szlengnek: *albérleti duma*. Vagyis nem sajátja az illetőnek: neki is csak kiadták, ő is csak kiadja. S alighanem érvényes egy sötét ellentétel is: aki a frázisokat „beemeli és lemozogja”, az körülbelül önmagát destruálja a legjobban. S ha netalán „igazat hazudik”, aranyat kezel szemétként. Esmélkedjünk! *Buber*: „A teremtmények utamba vannak állítva, hogy teremtmény-társként általuk és velük találják Istenhez.” Hans Trüb pszichiáter pedig nem véletlenül adta egyik jelentős írásának ezt a címet: *Találkozásból eredő gyógyulás*. Nem absztrakt „igazságok” hajtogatásával, korrekt „szövegeléssel” bizonyulunk közösségképes embernek, hanem a *konkrét felebaráti találkozásban*. Természetesen merő rajongás valami „tisztan spirituális” lelkibeszélgetésről álmodozni. Ha „az Ige testté lett”, hogy lehetne szolgálatunk „testetlené?” Erről jut eszembe Paul Tournier-nak az a megállapítása („A modern ember belső hasadása” c. könyvében), hogy a világ „lelketlenné”, az egyház pedig „testetlenné” lett. (Bocsánat, hogy megint „eltérek” T.-tól, de ez azt jelenti, hogy „muszáj” reflektálni gondolataira.) Dr. Jolande Jacobi „*Az önmegvalósítás útja*” c. művében (112. o.) leszögezi: „Nemcsak a lelkiileg szorongatottnak kell minden tőle telhetőt bevetnie a közös fáradozásba; az analitikusnak is szíve vérét kell adnia neki, hogy fejlődés és változás jöhessen létre.” És mi, lelkipásztorok?! Ha a fentiek érvényesek a pszichiátriára, még inkább a lelkigondozásra — alacsonyabb nem lehet a mérce. (Közben örömmel említi meg T., hogy nemcsak olyan pszichiáterek vannak, akik a lelkésszel együttműködnek — ilyeneket mi is ismerhetünk — hanem akadnak, akik saját maguk is keresztyén lelkigondozást gyakorolnak, mint pl. Tounier.)

„Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a pusztán gyógyászati beszélgetés töredék marad, ha nem terjed túl tisztán emberi viszonylatokon. A találkozásban ugyanis felebarátunkkal együtt Istennel kell találkozunk.” (89) S hogy konkrétan hogy is formáljuk-alakítsuk a lelkigondozói beszélgetést? Mivel az Istennek embertől emberhez intézett szava, az Igének kell szóhoz jutnia, az embernek pedig hallgatnia rá. Külön hangsúlyozható Isten s az ember, de a kettő elválaszthatatlanul összetartozik: *Isten és ember találkozásának aktusában* van a lelkigondozói beszélgetés lényege. Ennek persze összefüggésben kell lennie az igehirdetéssel is. Jochen Klepper, a költő egyszer ezt jegyezte be naplójába: „Ma templomban voltam, de a prédikáció üresen hagyott. Csak vennék észre a papok, hogy a bibliai ige elhangzása és kifejtése mellett hogyan csuklik össze a prédikációjuk, mint egy zsák!” T. nincs elragadtatva attól, ha valaki annyira hangsúlyozza az Ige objektív érvényességét, s megkérdi: „Nem szükséges tehát tudnunk róla, mi a helyzet azzal az edénnyel, amelybe az Igét helyezük? Azt nem kell fölmérnünk?” „Semmiképpen sem lehet figyelmen kívül hagyni az ember szubjektív valóját!”

„Lebonyolítási technikát” nem ad — s ez jó is — hiszen semmiféle módszer nem pótolhatja az Ige hatalmát, a Szentlélek erejét. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy minden lehető segítséget igénybe kell vennie a pöiménikának a teológia egyes szakágai és segédtudományai részéről,

ideértve a pszichológiát is, és természetesen a kultúra és tudomány egyetemességéről sem mondhat le.

Szolgáltatunkban „az örökkévalóságnak kell betörnie a mi korunkba, hogy Isten Lelke teremtsen új egyénéket, de új családokat, új viszonyokat, új politikát is!” A jövőnek mérhetetlen ígéretei törnek fel Isten Igéjében! Az a békesség, amelyet itt kikiáltanak, meg akarja ragadni a néps a népek világát is!

Vizsga előtt álló egyetemistát súlyos szorongás lepte el. Tanulni képtelen, egész életét hasznavehetetlennek érzi. A lelkigondozónak szinte bele kell bújni a szenvedő bőrébe, meglátni a tátongó mélységeket, s úgy vezetni át krízisén. „Megkérdi, honnan tudom, hogy a sötétség után kitisztul az ég fölöttem. Röviden arról beszélek, hogy Isten hogyan vezeti az életünket. Biztatom, minden esetre ígére hivatkozva. Őt is orvoshoz irányítom, akinek vannak szerei a depresszió enyhítésére, sőt áttörésére. Életének mezeje kisimul s újra éledezik. Ilyen esetekben láthatjuk, hogy orvosi segítség szükséges lehet, de ez nem teszi fölöslegessé a hit csodáját, melynek a lelkigondozó biztatásából kell kisarjadnia.” S a krízisen átlábaló testvérben mind jobban megerősödik az a hit, hogy az ő szolgálata is hasznos lehet az emberi közösség terében, s Isten odaáll mellé és a többiek mellé.

Alkalmassint visszatérünk még T. e. könyvére. Ideiglenes zárószóul még csak annyit, hogy előrevivő útmutatásai sok dologban egybeesnek a mi új felismeréseinkkel. A most tárgyalt szempontokból a „Seelsorge im Vollzug” legerősebb oldalának az *igei alapú egyetemességet* látjuk, amely szinte kiált élő hitben munkálkodókért, akik világot átfogó szeretettel vetik bele magukat Jézus Krisztus szolgálatába — minden emberért, a legkonkrétan!

Bodrog Miklós

„Irgalmadat éneklek”

— D. Koren Emil könyve —

Lelkészi karunk régi igényét teljesítette egyházunk Sajtóosztálya, mikor megbízást adott D. Koren Emilnek, hogy énekeink történetéből állítson össze egy könyvre valót. A szerző ilyen irányú munkássága már ismert az Evangélikus Élet olvasói előtt, hiszen hétről hétre jelentek meg énekmagyarozatai és énektörténetei az újság hasábjain. Most a szerző könyvalakban adta közre válogatott cikkeinek gyűjteményét, amely az első magyar nyelvű összefoglaló jellegű himnológiai mű.

A külföldi himnológiai irodalom igen gazdag. Szép feldolgozás a német egyház „Handbuch zum Evangelischen Kirchengesangbuch” című sorozata, melynek vastkos kötetei minden énekünk szövegéről és dallamáról bőséges tájékoztatást ad eredet, szerzőség, sőt szövegalkulás szempontjából is. Van kötetnyi tárgyi, szó és ige-konkordanciája. Ezt egészíti ki a Lieder unserer Kirche c. összeállítás. A „Handbuch zum EKG” kötetei számos lelkészünk könyvespolcán helyet foglalnak. Gyülekezeti használatuk mégis nehézkes, mert az életrajzok — tudományos igényüknél fogva — elég szárazak és hosszadalmasak. A szövegalkulásról szóló részek pedig a gyülekezet számára fordíthatatlanok a német versösszeállí-

tások miatt. Így ha e könyvet a lelkész fel akarta használni, igénybe kellett vennie „elbeszélő fajtáziáját”, hogy a száraz életrajzi adatokat életre keltse. A problémán lelkészeink úgy segítettek, hogy a Handbuch zum EKG anyagából rövidítve fordítottak. Ezt többen is megtették. Gáncs Aladár ilyen jellegű munkáiból néhány meg is jelent a Lelkipásztorban. Gyülekezeti használatra szánták Otto Brodde-Christa Müller: Das Graduallied c. munkáját. Ez a könyv érdekes és szimbolikus szövegi és dallammagyarázatokat ad ugyan, de nagy hibája, hogy az énekeket úgy vizsgálja, mintha szöveg és dallam egyszerre keletkeztek volna. Ezzel hamis tudományos szemléletet terjeszt.

Mindezeket azért kellett előre bocsátanom, hogy Koren Emil könyvének minden olvasója és használója előtt világossá váljon, milyen jelentős e valóban hézagpótló mű megjelenése.

A tizenhat ives könyv kilencvenhét éneket dolgoz fel. A könyv élére a bennünket legjobban érdeklő énekek feldolgozása került: 32 magyar ének szerzőségével, történetével és értékelésével foglalkozik. Ezeket, ha megemlítették is egyes monográfiák, de együtt és egyszerre ennyi magyar énekkel nem foglalkoztak. A következő fejezetben a szerző öt finn éneket mutat be. Ezzel egy sokunk számára a nyelvi nehézségek miatt megközelíthetetlen himnológiai területre nyit ablakot. A többi fejezet ötvenhat német és négy egyéb nyelvi eredetű éneket taglal az alábbi címek alatt: A reformáció előtt (négy ének), A reformáció százada (tizenegy ének), Tizenhetedik század (negyvenkét ének), Tizennyolcadik század (egy ének) és Az utolsó másfél század (két ének). Koren Emil könyve azt az anyagot dolgozza fel, amire szükségünk volt. S mindezt gyülekezetszerű s amellett igényes irodalmi formában. Nem hamisít, mint sok más népszerűsítő irat. A tudományos adatokat tiszteletben tartja, és nem enged annak a kísértésnek, hogy bizonyíthatatlan dolgokat állítson a tetszetősség érdekében. A történeti tények e szigorú mérce alatt nem sorvadnak adatokká. A műben megelevenedik nemcsak az ének, nemcsak az énekszerző, hanem egész kora, korának felfogása és hite. A szerző írói és kutatói vénája egyensúlyban van egymással, s emellett ott az igehirdető attitűdje is. Minden sorával tanítani akar.

Énekeket tanít. Olyan énekeket hoz a válogatás által felszínre, melyeket az énekeskönyv több száz darabja között a figyelem elkerült. Rejtett szépségekre, eddig nem méltatott értékekre mutat rá. Olyan élményszerű történeti anyagot közöl egy-egy énekhez, hogy a különben jelentéktelennek látszó sorok valósággal megelevenednek. Arra is tanít, hogy melyik éneket mikor énekeltesük és hogyan énekeljük. A helytelen gyülekezeti gyakorlatot javítja. Szól pl. a temetési búcsúzatok ellen, és így emeli ki a Minden ember csak halandó kezdetű énekünk értékét. A helyes éneklésre nevelés közben a liturgiát is magyarázza, hogy istentiszteletünket jobban érthessük.

E könyv arra is tanít, hogy értékeinket meg kell becsülnünk. Ez első sorban a nagy kincset jelentő magyar énekekre vonatkozik. Míg Koren Emil könyve nem volt kezünkben, az ezer oldalakat kitevő német énekméltatások mellett az volt az általános benyomás, hogy mi magyarok nem tudtunk lényegest alkotni az evangélikus énekköltés terén. Úgy látszik, csak értő embernek kell számba venni nemzeti örökségünket, kiderül, hogy nincs mit szégyenkeznünk a „nagy” evangélikus egyházak mellett. A mű a magyar szerzők értékelését irodalomtörténészeink véleményével is alátámasztja. És mivel az idézett kommentálók polgári irodalomtörténészek (Szekfű Gyula, Horváth János és Makkai Sándor), az író helyes szempontból kritika alá is veszi őket. Az idézetek kiváloga-

tása és helyén alkalmazása arról is tanúskodik, hogy a könyv szerzője nemcsak tárgyát szereti és érti, hanem széles látókörű, sokat olvasott, igényes judiciummal bíró ember. A magyar énekköltők karaktere igen plasztikus a műben. Nem hinném, hogy pl. Gyurácz Ferencről jelent volna meg valaha ilyen röviden jellemzés, amely nemcsak felsorolja alkotásait, hanem az embert is életközelségbe hozza.

A könyv egyháztörténetre is tanít. Hiteles kortörténetet ad jó politikai ítéletalkotással. Nemcsak a háborúk és pestisok világába vezet el, hanem megmutatja az események társadalmi összefüggéseit is. Énekköltőink működését korbá ágyazottan ábrázolja, rávilágítva népünk haladásáért vállalt áldozatukra, a tisztább, az igazabb, emberibb életért küzdő útkereséseikre.

Tanít az ének helyes értelmezésére és ezzel együtt teológiatörténetre is. Énekeink között szép számmal találhatók olyanok, amelyek ma már túlhaladott teológiai irányzatból sarjadtak. A misztika, a harmincéves háború és a magyarhoni üldöztetések következtében a világot csak rossznak látó teológia, a pietizmus, a tizenkilencedik századi racionalizmus és különösen a finn énekeknél az ébredési mozgalmak hatása mind mennyi támadható pontja énekkincsünknek. Az énekek értékelésénél bizony mindez terítékre kerül, de a szerző helyes történeti szemlélettel sok mindent meg is magyaráz. Egyben pedig megmutatja azt, is, hogy ezeknek a ma már elavult teológiai irányzatoknak saját körükben haladó jellegük volt, s történeti funkcióval bírtak. Ezzel a módszerrel az író a legmodernebb eszközt választotta az énekek teológiájának megítélésében. Az olvasó megtanulja, hogy ha az énekeket együtt énekeljük is eleinkkel, ma bizonyos áttételt kell alkalmaznunk: tisztában kell lennünk szövegünk korhoz kötöttségével.

Tanít természetesen a könyv a himnológiai tudományra is. Az énekek eredetét kutatja. Rámutat arra, miként hatott az egyik a másikra, hogyan változott egy-egy ének korról korra. Minden kor éneklő keresztyénei és éneklési szokásait beleképzelő erővel jeleníti meg. Kitér az énekeskönyv történetére is. Mivel legtöbb énekünk fordítás, így a fordításokra és a szövegverziókra is felhívja a figyelmet. Idegen énekek magyar hagyományát hozza felszínre. Sőt azt is felvillantja, hogyan születik az új egy régi, idegen énekből. Az ének születésének ideje és körülményei helyett sajátos módon fogantatásának pillanatát kutatja. Hogy egy-egy éneksor hogyan jellemző az énekszerző múltjára, gondolkodására, örömteli vagy szomorú élményeire.

Végül pedig e könyv neveli az olvasót egy új, egységes énekeskönyv fogadására. Ha egy régebbi szöveg értékesebb a jelenleg használnál, ott az erőteljesebb régi szövegre vagy a kihagyott értékes versszakokra hívja fel a figyelmet. Külön öröm számunkra, hogy az eredeti, lendületesebb dallamra utalva éppen egyik legjobban ismert énekünkre, a Ki a dolgát csak Istenre hagyja kezdetűre ajánl egy megfelelőbb, prozódiailag helyes új szöveget.

Kár, hogy a könyvet folyamatosan végigolvasó lektorok a cikkenként megjelent gyűjtésben óhatatlanul előforduló mondatisméltéseket (melyek az azonos énekszerzőkre vonatkoznak) nem igazították ki. Az is kár, hogy a nyomdai szedés után nem írták be az ének és szerző szerinti betűrendi mutatóba a lapszámokat, mert így a „mutató” nem mutat semmit. De mind e mulasztások nem csökkentik a feletti örömléteket, hogy egy himnológiai tárgykörű, jó szempontokkal megírt könyvet kínálhat egyházunk Sajtóosztálya lelkészeinknek gyülekezeti használatra, s a hiveknek keresztyén olvasmányul.

Trajtler Gábor

Keresztelőkönél

Márk 16,16

Csilla, Mária másodszülött gyermek keresztelése. Apa vállalati közművesegéd, anya cipőgyárban dolgozik.

A megmenekülésnek két feltétele van: hit és keresztség. A végső pusztuláshoz elég a hitetlenség. Régi egyházi képies beszéd szerint a keresztség olyan mint a mentőhajó. Tépetten, kifosztottan, üldözőktől remegve egyre növekedő sokaság a parton mentőhajóra vár. Tudják, hogy van túlsó part. Egyetlen reménységük a hajó érkezése. Szűk, otromba hajó, de a menekülés egyetlen eszköze. Ezüst kancsóban víz, pár régi mondat ember ajkán. Látszólag kevés, alig kelt bizalmat a szorongó szívben. De aki rábízza magát, megmenekülhet. Elindul a túlsó partra, Isten országába. Amikor most megkereszteljük kislányotokat, besorolódik a hajó utasai közé! A hit anyai, mint megmaradni a hajóban. Mindig voltak és lesznek, akik útközben meggondolják magukat. Tán messziről nem is olyan riasztó az elhagyott part, tán vonz a néha olyan szép, sima víztükör, tán taszít a kényelmetlen utazás. Bizony, állandó kísértés számunkra, hogy elhagyjuk a mentőhajót. De csak azok érnek át, akik mindvégig a hajóban maradnak. Most, hogy megkereszteljük a kis Csillát s ezzel teljesül az első feltétel, máris időszerűvé válik a második. Hitre juttatni és hitben megtartani őt. Ezért álljatok imádságos szívvel eleitől a gyermekágy mellett. Kulcsoljátok össze kezét imádságra. Balga mesék helyett majd beszéljétek el esti órán, mi mindent is tett és tesz Isten értünk. Jó korán taruljon fel előtte az öszövétség és újszövetség világa. Hozzátok majd el magatokkal a gyülekezetbe. Kis korától legyen otthona templomunk. Hadd gerjessze fel szívében Isten a személyes hit lángját.

Kéréstekre kiszolgáltadjuk a gyermekkeresztséget. De ne felejtsetek, ez hitre szól, hitet igényel. Hiszen hit nélkül azok is elvesznek, akik meg vannak keresztelve. Vésdödjön szívetekbe, szabja meg otthoni életfolytástokat és ennek a kisgyermeknek nevelését Jézus szava: aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözülni, aki nem hisz, elkárhozik!

Jn 10,28/b.

Elsőszülött fiúgyermek „Zoltán”, tizennégyévi házasságban a várvárt öröm. Apa vasúti alkalmazott, anya varrónő. Szép, kertés, családi ház Jómód. Az anya szinte végig ágyhoz kötve orvosi ellenőrzés mellett várta a kicsit. Egészséges gyermek, egészséges anya.

Szeretettel köszöntelek benneteket, amikor elsőszülött fiúgyermekkel megálltok a Szentháromság Isten oltára előtt. Veletek együtt adunk hálát azért, hogy hosszú és nehéz hónapok után épen tértél vissza a halál pítvarából egészséges kisiúval karodon. Veletek együtt örülünk, hogy anyai év várakozása után beteljesült reménységtek, meghallgatásra talált imádságotok. S most veletek együtt fordulunk Isten országa nyílt kapujába, a keresztelő kúthoz, kérve és várva, hogy kicsinyeteket Isten gyermekévé fogadja.

Emberajkon felcsendül Jézus szava, kancsóban meleg víz. Ez a keresztség. Ha csak Jézus szava csendülne fel, igehirdetést hallanánk. A víz pedig önmagában csak víz. A kettő együtt páratlan esemény, keresztség.

Így fogad vissza mennyei Atyánk gyermekei közé Fia kedvéért bennünket. Amit hallasz, hidd, hogy amit látsz, azt jól értsd. Nyáron a szőlőhegyen egy kisfiú csak azzal számolt, amit látott, földön kígyózó drótot. Megragadta. De magasfeszültségű áram volt benne. Most Isten szeretetének magasfeszültsége ereje árad. Ilyen egyszerűen, de valóságosan Isten örök tulajdonául pecsételi el ezt a gyermeket. Jézus kezébe kerül s innen senki ki nem ragadhatja őt. Jézus keze sem ejti el. Erős kéz, a győztes Úr keze őrzi mostantól fogva. Pedig ez a kéz át van szegezve. De éppen ez biztat, hogy kicsinyeteket esendősége ellenére elfedező szeretettel tartja és őrzi Jézus, a Megtartó!

Így kapjátok vissza. Így bízva Isten újra reátok mint örök tulajdonát. Így szeressétek, így gondozzátok felelős szeretettel tudva, hogy akit reánk bíz az Isten, azt számon is kéri. Keresztýén szülők életének koronája az, ha a végső számadáskor ajkukon felcsendülhet a boldog mondat: akit nékem adtál, megőriztem azt a Te nevedben, Uram!

Szülők és keresztszülők, éljétek át boldogan, egész emberségteket megragadóan a reátok nézve is igaz, jázusi kijelentést: senki ki nem ragadhatja őket az én kezemből! Csak mint Isten vidám gyermekei tartatjátok meg kisfiatokat Isten boldog gyermekének. Együtt Jézus kezében! Kezében, amely teremtett és megváltott, amely a földön értelmes, alkotó életre formál és amely megőriz hűségesen időben és örökkévalóságban egyaránt. Együtt vagytok Jézus kezében. Maradjatok is együtt Jézus kezében!

Balikó Zoltán

És 54,10

Isten örömmel ajándékozott meg titeket s mi most Jézus akarata szerint együtt örülünk veletek. Az öröm mindig szeretetből születik s kis gyermeketek megérkeztevel most a szeretet köre bővült s így megsokszorozódott örömetök is. Öröm az első ügyetlen kis mosoly, a kis karok tétova mozgása, a táppontot kereső kicsi szemek. És öröm az érte vállalt felelősség és az érte vállalt lemondás és áldozat is. A szeretetnek ez az öröme nagyon járja át a szíveteket, hogy tudjátok mindig vele és mellette gyermeknek maradni, hogy sose legyetek szürke, fásult felnőttek, akik nem ismerik már a megsokszorozódott szeretet örömét.

Most a keresztségben kicsi gyermeketek életét összekötitek Jézus Krisztus életével. Egyszer Ő is ilyen kicsi gyermekként született meg, de nemcsak egy család boldogságára, hanem az egész világ örömére. Ez a másik Gyermeke, amikor felnőtt, a szeretet és irgalom ígéit hirdette s végül meghalt azért, hogy életünket és örömeinket teljességre juttassa.

Órá biztatók ezt a kicsi életet, mert az Ő irgalma szilárd, kegyelme meg nem rendül, s szeretete soha el nem fogy. Jézus Krisztus irgalma az egyetlen fix pont a világban, amire építeni lehet. Minden megrendülhet, minden bizonytalanná lehet — ez akkor is megáll. Jézus Krisztus rendíthetetlen irgalma védje és vezesse a gyermekekteket. Ő tartson meg titeket a szeretetben és Ő sokszorozza meg örömeiteket is. Ti pedig ragaszkodjatok hozzá és szeressétek, mert Ő is nagyon szeret titeket.

Madocsi Miklós

Lk 2,40

Első gyermek. Az édesanya hívő presbiter leánya

Isten drága ajándéka a gyermek. Ti is az Ő kezéből vettétek ifjú életetek első gyümölcsét, ezt a kicsi fiúgyermeket. És most elhoztátok az Isten házába, hogy részesüljön a keresztség szentségében. Ezzel nem csu-

pán egy régi szokást követtek, hanem hittel az Isten kezébe akarjátok helyezni őt. Mert a keresztség által Isten gyermeke lesz és belekerül a keresztyén gyülekezet közösségébe, az anyaszentegyházba is.

Hálásak vagytok kis gyermeketekért. Mennyire vártátok. És megérkezett egészségesen, kedvesen. Az aggodalmat, a várakozás bizonytalanságát és a kínos fájdalmakat boldog öröm váltotta fel. Ezért mondjátok ti is igaz szívből: „Áldjad én lelkem az Urat és el ne feledkezzél semmi jótéményéről.” Zs 103, 2.

A hálaadás mellett feltör szívetekből a könyörgés szava is, hogy tartsa meg Isten gyermeketeiket és áldja meg őt erős, egészséges élettel. Olyan legyen a fejlődése mint a kis Jézusé volt a felolvasott ige szerint: „A kis gyermek pedig növekedett és erősödött lélekben, teljesedve bölcsességgel és az Isten kegyelme volt rajta.”

„Növekedett”. Egyelőre arra vigyáztok ti is, hogy kis gyermeketek jól fejlődjenek, súlya hétről hétre gyarapodjék, semmi baj ne érje.

„Erősödött lélekben”. Aztán milyen boldogok lesztek, ha megnyílik szeme a látásra és megismer benneteket. Rátok mosolyog. Majd megtanul beszélni és azt mondja néktek: édesanyám, édesapám. Szépen fejlődik az értelme is.

De a lélekben való erősödés nemcsak az értelmi, szellemi fejlődést jelenti, hanem a hitben való gyarapodást is. Az evangélium hallása és tanulása által a Szentlélekben is erősödni kell. Ha pedig lélekben erős lesz, akkor teljesedik meg bölcsességgel és tudja cselekedni Isten akaratát, ami saját magának és másoknak is jó és kerülni tudja a rosszat, ami magának és másoknak is kárt okoz.

„És az Isten kegyelme volt rajta”. A kis Jézuson az volt. De a ti kis gyermeketeiken is az lesz. Hiszen a keresztség szentségében Isten bűnbocsátó kegyelmét nyeri el és ezáltal az új életet.

Kérjétek tehát Istent, hogy gyermeketek fejlődése ilyen legyen.

Természetesen ez nem történik magától. Azzal, hogy ti őt Isten kezébe helyezitek és a keresztség szentségében részesül, még csak az elindulás történik meg. A további nagy mértékben rajtatok és rajta is múlik. Keresztyén szülők és keresztszülők felelőssége a gyermekért igen nagy. Ne csak testi és szellemi fejlődésére legyen gondotok, hanem lélekben való erősödésére is. Ehhez pedig az szükséges, hogy ti magatok imádkozó és hitben élő emberek legyetek. Hogy Jézus példája nyomán Isten gyermekévé tudjátok nevelni e kis gyermeket, elsősorban nektek kell azzá lennetek. A példa vonz. Nektok kell őt megtanítani imádkozni és Krisztushoz vezetni, életét azon az alapon felépíteni, amelyre a keresztségben állítatik.

Abban a reményben kereszteljük meg kis gyermeketeiket, hogy majd róla is el lehet mondani az ígét: „És a kisgyermek pedig növekedett és erősödött lélekben, megteljesedve bölcsességgel, és az Isten kegyelme volt rajta.”

Dr. Puzstay László

Az igehirdető műhelye

KARÁCSONY ESTE

Mt 8,20

Textusunk és karácsony

Jó perikópa szentestére ez a Máté evangéliumából kijelölt vers. Amikor felolvassuk majd a szószeiken, a gyülekezet bővebb magyarázat nélkül is felismeri karácsonyi vonatkozását. Hiszen Jézusnak önmagáról tett megállapítása: „az ember Fiának nincs hová fejét lehajtania” — és Lukács karácsonyi híradása: „nem volt nekik helyük a vendégfogadó háznál” belső összefüggésben áll.

Karácsony titka: velünk az Isten, Immánuel! Mária gyermekében, a jászolban fekvő Jézusban Isten ígéretei teljesedtek be. Isten van velünk, akinek életünket, és mindent köszönhetünk, akit megbántottunk, akitől elidegenedtünk, akit elfeledtünk, figyelmen kívül hagytunk. Azért van velünk, mert tudja, nálunk sokkal jobban tudja, mennyire szükségünk van rá. Azért van velünk, hogy megbékéltessen magával, hogy megigazítsa életünket és megszentelje.

Karácsony titkát Jézus perikópánkban hangzó szavai kétféleképpen is aláhúzzák.

1. Velünk van Isten, annak ellenére, hogy mi nem vagyunk vele. Nem igényeljük. Nem biztosítunk helyet számára. Idegennek tartjuk. „Az övéi közé jött, és az övéi nem fogadták be őt” (Jn 1, 11). Övé az egész föld, minden ember. Övé Izrael és az egyház, az általa választottak és elküldöttek serege. De a világnak éppen ez utóbbi, szűkebb körében vált és válik újra nyilvánvalóvá, hogy nem igényeljük őt, úgy gondoljuk: meg vagyunk nélküle. Az Immánuel, éppen perikópánk fényében, leleplezi, szívünk mélyéig feltárja: kik vagyunk mi. „Helytelen” a mi életünk. A mi vendégfogadóinkban nem tudja fejét lehajtani az, akiben velünk az Isten.

2. Mégis velünk van Isten. Nem téveszti meg biztonságérzetünk és elbizakodottságunk. Nem szegi kedvét, bár megszomorítja ellenállásunk és közönyünk. Oldalunkra áll, kitart mellettünk. Közöttünk és velünk van. Nem fordít háttal a néki háttal fordítóknak. Arcával fordul felénk. Tekintete áthatol a felszínen. Mélyre lát. Nem irigyli, nem becsüli le jólétünket, egészségünket, tudással, munkával szerzett eredményeinket, az elért fejlődést, az erőfeszítések által kiharcolt és megtartott egyensúlyt. De tudja, mi van a felszín alatt: mennyi betegség, mennyi tanácsatlanság, mennyi egymásnak feszülő és az egyensúlyt pillanatok alatt felborítani képes feszültség. — Megtartónk, Szabadítónkként van velünk. A be nem fogadott Mária gyermekében az erős, a hatalmas, a bölcs, az irgalmas, a mindenható Isten áll oldalunkra. Nagy dolog, ha mi állunk egymás oldalára, ha segítünk egymáson, de őt nem pótolhatja senki. — Áldozatra kész szeretettel van közöttünk. Önzetlenül, nem valamely cél és eszmény érdekében, hanem mi magunkért. Az ő célja mi vagyunk — a mi boldogulásunk és üdvösségünk. Ebben keresi és találja dicsőségét. —

A valóságos emberi élet sűrűjében van velünk. „Mi testünkbe, mi vérünkbe Öltözött az örök Ige” — mondja Luther karácsonyi énekének egyik sora. Közelebb van hozzánk mint mi önmagunkhoz. Jobban velünk van, mint bárki.

Textusunk a maga helyén

Textusunk erőltetés nélkül áll összefüggésben karácsonyi témájával. Vizsgáljuk meg azonban a maga helyén, Máté evangéliumának 8. részében.

Egy emberre, egy írástudóra, mély hatást gyakorol Jézus tanításával és tetteivel. Így szól: „Mester, követlek téged, akárhová megy.” Jézus, akit mi olyan hontalannak, olyan talajtalannak látunk sokszor a földön, vonzani tud. Ezt ő is tudja. Ezért nem nyugtalanodik, ha olykor hiába áll az ajtó előtt és hiába zörget; ha olykor nincsen hol fejét lehajtania. „Ha felemeltetem a földről, mindeneket magamhoz vonzok.” — mondja Jézus János evangéliuma szerint (Jn 12,32).

Jézus ezt a követésére elszánt embert nem utasítja el. Személyének a titkát tárja fel előtte, hogy ezzel józanságot, de mindenek felett áhítatos csodálkozást, térdhajtó imádatot ébresszen szívében. Csak térden álló helyzetből indulva lehet követésére vállalkozni.

Ajánlatosnak látnám a 7. vers felolvasását és a prédikációban érvényre juttatását is. Két szempontból látszik ez hasznosnak.

1. Először azért, mert ez is közelebb visz karácsony titkához. A ma élő, közöttünk és velünk levő, ma is értünk élő és szolgáló Jézusról van szó karácsonykor. Nem Jézus születésnapját ünnepeljük. Kicsoda Jézus? Kicsoda most a mi számunkra? — ez a karácsonyi kérdés. Erre kell válaszolnia a prédikációnak. Karácsony ugyan Jézus születésnapja. Hiszen Jézus ember volt. Született és meghalt. És hogyan halt meg! De harmadnap feltámadott és él. Ahol az ígét hirdetik és a szentségeket kiszolgáltatták, ott van közöttünk. Ezért nem arra a kérdésre keresünk feleletet, hogy ki volt az ember, akinek nem volt hol lehajtania fejét a földön, hanem arra, hogy ki ő ma számunkra.

2. Másodszor azért hasznos a 7. verset is figyelembe venni, mert karácsony titkának megmozgató erejét juttathatjuk érvényre segítségével. Azért közeledünk Jézus jászóláéhoz, hogy áhítattal telve boruljunk le előtte és kövessük őt, járjunk vele, járjunk nyomdokában.

Exegetikai szempontból az „Ember Fia” kifejezésre irányítsuk figyelmünket. Máté evangéliumában itt szerepel először. Schniewind a kifejezés hármias értelmére hívja fel figyelmünket (Das NT deutsch I. 310. oldal). 1. Közönséges használatban egyszerűen embert jelent pl. a 8. zsolnártában. 2. Dániel könyvének szóhasználatában (Jézus itt így használja!) a Messiásra vonatkozik (Dn 7,13). Jézus akkor használta ezt a kifejezést, amikor küldetéséről, isteni méltóságáról beszélt, (pl. Mk 13,26; Mk 8,31) 3. A kifejezés azonban azt is érzékelteti, hogy a Messiás számára nem idegen az ember és ami emberi. Szolidáris velünk. Az emberi lét minden terhét vállalta.

Két karácsonyi felhívás

Minél erőteljesebben szólaltatjuk meg perikópánk alapján karácsony Krisztusról szóló tanítását, minél gazdagabban és személyesebben fejtjük ki az inkarnáció titkát, annál jobban tudjuk majd tolmácsolni a karácsonyi evangélium szívet és akaratot megmozgató felhívó szavát.

1. Kövessük Jézust! Ne fordítsuk el tekintetünket a világtól. A tőle vett türelemmel, reménységgel, a hitben naponként megújulva foglal-

kozzunk feladatainkkal. Ne lepődjünk meg, amikor nem engedi meg nekünk, hogy irigyeljük a nálunk szerencsésebbeket, gazdagabbakat, egészségesebbeket, hanem összeköti sorsunkat a bajban levőkkel, betegekkel, háború miatt szenvedőkkel, éhezőkkel, igazukat, emberi felemelkedésüket sokszor oly elkeseredetten keresőkkel. Ne lepődjünk meg, ha nem emel ki korunkból és arra késztet, hogy vele és sok más embertársunkkal együtt hordozzuk korunk terheit, sok feszültségét, nyugtalanító kérdését. Szeressük családunkat, gyermekeinket, szüleinket, testvéreinket, házastársunkat, öregjeinket. Szeressük tőle vett szeretettel és hűséggel hazánkat, népünket. Nem azért, mert ezek közül bármelyik is a tökéletesség, az eszményi jóság megtestesítője lenne, hanem azért mert hűség és szolgáló szeretet nélkül tönkremennek. Kövessük Jézust saját erőtelenségünkben, betegségünkben, gyászunkban és kísértéseink között. Megáldja és áldássá teszi életünket mások számára. Kövessük Jézust, s ha hitünk miatt néha idegenül néz ránk valaki, ne lepődjünk meg. Vele mindenütt megtaláljuk helyünket.

2. Imádjuk Jézust! Áhítatos szeretettel csüngjünk szaván. Naponta hajtunk előtte térdet. Elbizakodottságunkat épp úgy megsemmisíti, mint ahogyan alacsonyrendűségi érzetünket is elveszi. Morgás, zúgolódás, panasz helyett több ének, hála, imádság hagyja el ajkunkat. Az imádatához néha külsőségek, hangulati elemek is kapcsolódnak. Különösen karácsonykor. Magukban nem sokat érnek. Ne szégyelljük, inkább bölcsen ápoljuk őket. Az érzelemszegénység nem biztosítja az áhitat tisztaságát és komolyságát. Ne pazaroljuk az időt s energiánkat a karácsonyi hangulat és élmény elleni küzdelemre, mondván, hogy nem ez a karácsony, hanem a karácsony valami egészen más. Az érzelmek elszegényedése, szürkülése miatt ma sokan szenvednek. Az imádat mégis több. Amikor életem kuszaságainak, ellentmondásainak kellős közepében, a jászolban, észreveszem Isten minden értelmet meghaladó szeretetét, a megbékéltetőt, a megigazítót, a megszentelőt, akkor meghajlik a térdem. Az imádat térdhajtással kezdődik és Krisztus követésével folytatódik.

Benczúr László

Laikus kérdések és szempontok Mt 8,20-hoz

Nem maga az alapige, hanem karácsonyesti megszólaltatása látszik a legproblematisabbnak. A gyülekezetben mindenképpen hiányérzetet vált ki, ha karácsonyeste még oltári lekciónként sem hallhatja karácsony történetét. Mindenesetre erre tekintettel kell lennie az igehirdetőnek. (1a) — Az ige megmutatja, hogy Jézus betlehemi kirekesztettsége egész életére jellemző maradt. Ennek a vonalnak meghosszabbításaként lehetne szólni arról, hogy Jézus számára ma sincs „hely”. Az ige összefüggése szerint nemcsak Jézus egyéni életére, hanem a tanítvány sorsára is utal, így ide kíváncznék még Mt 16, 24 mondanivalója is. De éppen ezzel kapcsolatban jó lenne választ kapni arra, hogy miért ilyen nehéz és küzdelmes a tanítványi sors és hogy gyakorlatilag miben áll ma ennek a keresztnek felvállalása? (1a) — Túlságosan is „emberi” ez a szöveg a szentestén. Nincs benne semmi misztika, földöntúli. A karácsonyi alapigék Jézus Isteni származását szokták kiemelni, ez pedig Jézus emberi sorsát állítja megdöbbentő realitással a hallgatóság elé. Azért nincs fejét hová lehajtani (átvitt értelemben), mert Jézus születését, emberré létét nem veszik komolyan az emberek, csupán legendának tartják. (17) — Sokakat

zavar az, hogy az üdvtörténet állandóan évről évre ismétlődik. Talán komolytalannak tűnik, amit mondok, de kifejező. A cigány Nagypénteken templomban volt és a Passió ezt a felkiáltást váltotta ki belőle: „Ügy kell neki, minek ment oda, tavaly is fölfeszítették!”. A templomozók hitrejutásának nagy akadálya a megszokás. Előre tudja, hogy a nagyünnepen miről fog hallani, és ezért lepereg róla az ige, mint a falrahányt borsó. Ennek a szövegnek is az a kritériuma, hogy hiszek-e a teremtő, világot fenntartó és megváltani is kész isteni Szeretetben. (17) — Az Embernek Fia kifejezés izgat engem. A történelem azt igazolja, hogy aki embertársainak javáért élt, az mind elveszett, kudarcot vallott. Az ilyen indulatú embert a többiek, az egoisták mindig likvidálták. Nem bírták elviselni, hogy valaki tisztá, nemes, jó, más mint ők. Van-e értelme, ha a mai embernek elemezzük Jézus születését és halálát. Jézus azt akarta dokumentálni, hogy csak annak az életnek van értelme, aki lemond önmagáról és embertársai javáért áldozza életét. (17) — A párhuzamos helyek mutatják meg Jézus igazi nagy áldozatát. Megtehetné volna, hogy fényes palotában, nem pedig egy sziklabarlangban lássa meg a napvilágot. Mondhatom-e, hogy Jézus emberi sorsa ugyanolyan, mint a legtöbb emberi sors? Ő ugyanolyan, mint mi vagyunk! A plusza az, hogy Isten jelent meg benne közöttünk. Jézus életútja felülről, Istentől, lefelé a mélybe, az emberek felé vezetett. Csak így érthette meg, mi lakozik az emberben. Ezért hagyatkozhatunk rá mi is teljes szívvel, mert értünk lett emberré, hogy testvéri szívvel segítsen a mi hitetlenségünkön, ember-telen magatartásunkból megszabadítson. (17)

KARÁCSONY ÜNNEPE

Jn 1,1—13

Karácsonyi kontrasztok

700 szó mindössze, vagyis annyi, amennyivel egy gyermek rendelkezik — ez János evangéliumának szókincese (Káldy). Gyermekek nyelvén elmondani az inkarnáció titkát: fenséges és lenyűgöző. A „kezdetben”, „Ige”, „világosság”, „sötétség”, „élet” kifejezések alkalmat adhatnak szellemi sziporkák szószékről való felröppentésére, ám ez aligha felel meg az evangélista szándékának. A Prolóógus — nehéz veretű szavai ellenére — éppoly „gyermekien egyszerű”, mint az egész evangélium. Az egyszerűséget akkor fejezzük fel, amikor az egyes szavak lehetséges gondolati tartalma mellett a gondolatkapcsolás és a mondanivaló iránya is világossá válik.

*

Hiányoznak a karácsonyi prédikációk elengedhetetlennek vélt „kellékei”. Nincs szó a „szent szülepár” izgalmas szálláskereséséről, istálló jászlaról, angyali szóról, pásztortúzról és a mennyei jelenés rettenetéről. Még a 14. vers „fogódzója” (az Ige testté lett!) — az 1952-es Rend módosítása nyomán — is kimarad alapigénkből. Karácsony — karácsony „hangulata” nélkül! Ám csak a hangulat hiányzik. Az egész textus nemes szárnyalású karácsonyi himnusz. Benne zeng karácsony öröme. Isten karácsonyi tettének szíve lüktet az ismétlődő szóban: „eljött! eljött!” (9, 11). Széttöri a megszokottá vált kedves kereteket és lényegremutatásával közelebb férkőzik a „nagykorúvá lett világ” ünneplő embereihez. A lényeg ez: A bűnös világhoz — hozzánk! — odafordult az Isten! S „az az Isten,

aki Jézus Krisztusban az ember oldalára állt: „emberséges” Isten!” (Káldy)

A „honnan — hová?” kérdéspár is szükségszerűen felvetődik, mivel az inkarnáció tartalma teszi nyomatékosabbá, el nem hanyagolhatóvá az inkarnáció tényét. A János-prológos karácsonyi himnuszában bő felelet adódik. (1—5a, 9—10a, 11a) Az „Istennél volt — világba jött” nem lendületes költői kép, hanem tény. Minden emberi vágyakozás fordítottja. Istenségből emberségbe, dicsőségből gyalázatba, megközelíthetetlenségéből megragadhatóságba, érinthetetlenségéből kiszolgáltatottságba, gazdagságból szegénységbe, ítélettartásból irgalommunkálásba, az otthon biztonságából az otthontalanság bizonytalanságába: mind megannyi kontraszt, melyben közel jön és szemléletessé válik Isten szeretetének végtelensége. Isten tettének ez az útja keresztjezi emberi vágyainkét, melyek magukban és maguktól soha nem válnak valóra. De ha a két út találkozik a Krisztusban, akkor részesedünk a beteljesedés ajándékában.

*

„Eljött — de nem fogadták be.” (5, 10, 11) Ténymegállapítás ez is, nem pedig a csalódottság panaszos jajszava. A kétezer éves történetre sok minden rárakódott az idők folyamán. Karácsonyfa, díszek, csillagszóró, gyertyafény, ajándékok halmaz. És egy „gyerekeknek szóló” színes mese a Kisjézusról, suhanószárnyú angyalokról, melyhez — felnőttek, még ma is milyen sokan! — görcsösen ragaszkodunk. Karácsony „A Szeretet Ünnepe”, valamiféle jótékony oázis a sivár sivatagban, amikor esztendő szerettartozásokat lehet forintos áron letörleszteni, kötelességmulasztásokat fenyőgallyas csomagocskákkal elfeledtetni, tetszelegni önmagunk előtt jóságunkkal és nagyvonalúságunkkal, megnyugtatni magunkat, hogy ha voltak is „futó botlások”, alapjaiban „rendben vagyunk”, nincs lényeges fogyatkozásunk. Isten és ember nem kérhet számon tőlünk semmit. Ez az „oázis-karácsony” szirupos legendájával, aranyvasárnapi hajszolt futkosásával, ajándékválogatási izgalmaival, pénztárlakok előtti sorbanállásával hamis önyugtatás — nem Jézus befogadása! Mint ahogyan nem az a karácsonyesti „karitászcsoomagok” csinnadrattás szétosztogatása sem, hogy éhes kis gyomrocskák egy estéjén az évnek megtelessenek — hisz van még belőlük ezen kívül 364! És nem az a „karácsonyi tűzszünet” sem — hisz csak „intermezzo” a gyilkolás infernalis szimfóniájában! Karácsonyt az Isten életátformáló, gyilkos indulatokat eltörlő, az önző és csak maga érdekéért remegő szíveket cserélő ajándéknak adta a Krisztusban, mi pedig a fenségesen szárnyaló karácsonyi dallam kottafejeit kiradírozva „szünetjellé” zsugorítottuk. Ám csillgó „csecsebecsék” nem pótolják az „értéket”. Hazug szemforgatás sopánkodni és megbotránkozni azon, hogy Jézusnak az istálló jászla jutott csak bölcsőül, hogy nem volt fejét hova lehajtania, s hogy a keresztén végezte; s közben karácsonyból kilúgozni a tartalmat, Jézusból mesehőst fabrikálni, hogy az ünnepi pillanatok múltán minden mehehen tovább változatlanul, mintha karácsony — az az első, és az a döntő! — nem is lett volna! A karácsony tényéhez ez is hozzátartozik: nemcsak a betlehem ajtókat egykor, de „keresztény hívek” szívei is ma — bezárulnak Előtte. Torz és értelmetlen karácsony az, melyből kiszorult az igazi, az élő, az uralkodó, életünket átformálni akaró Jézus Krisztus.

*

Az „isteni evangélium” — emberi ajkakra adatik (6—8). Isten emberlétének csodájához hozzátartozik, hogy tanúk támadnak. Emberek ad-

ják tovább karácsony örömmüzenetét. Nemcsak Fiát nem félti tőlünk Isten, de ügyét sem. Emberi csődök, eltorzult karácsonyok, megüresedett formák, mesterségesen szított hangulatok nyilvánvalókká válnak abban az emberi szóban, mely nem a Kisjézust, hanem az Úr Jézust hirdeti. Nem fontoskodó önjelöltek mondják a szabadító evangéliumot Isten szeretetének földreáradásáról, hanem „küldöttek”, akik Isten hívására jönnek, szólnak és tesznek. Mint János is — a Keresztelő. „Nem emberi indulatoknak és meggondolásoknak a hatása alatt indult el” (Karner), hogy szócsöve legyen hamis hangulatoknak, megrajzolója képtelen Krisztus-képnek, Isten ragadta meg. Láncszeme ő annak a láncolatnak, mely a prófétáknál kezdődik és napjaink bizonyosságtevőiig tart. Mindig van embere az Istennek, Aki emberré lett: hívhatták Mikeásnak, vagy Jeremiásnak; Keresztelő Jánosnak, Péternek, vagy Jakabnak; Szent Ágostonnak, Luthernak, vagy Bornemissza Péternek; Schweitzer Albertnek, vagy Martin Luther Kingnek. Ez is jele Isten továbbbarádó szeretetének: nem engedi, hogy egészen és hogy mindig elrontsuk karácsonyunkat!

*

„Aki befogadták őt, azoknak hatalmat adott, hogy Isten fiaivá legyenek.” (12—13) Tény, hogy sokan nem fogadták be az emberré lett Istent, a testté lett Igét, a sötétségben fénylő Világosságot. Azok, akik féltik Tőle „szabadságukat, függetlenségüket, nyugalmaikat”; vagy inkább: rabságukat, megkötöttségeiket, kapkodó és ideges nyugtalanságukat! Ám vannak, akik felfigyelnek szavára és elfogadják a nagy karácsonyi ajándékot: az életújító evangéliumot. De vigyázzunk! a határ nem itt húzódik: templomon kívüliek — és templomosok, vallástalanok — és válások, világiak — és egyháziak. Az elválasztó mérték: nemcsak hallgatni — tenni is! A karácsony örömhírében erő van, mely nem hagy tétlenül, hanem felelősségre ébreszt, nyugtalanságra indít az iránt, ami eddig hidegen hagyott, fellázít az igazágtalanság és irgalmatlanság ellen, és odaadó szolgálatra készíttet. A megértett karácsonyi evangélium: „Isten közel jött hozzám a Krisztusban”, törvénytelenül visz közelebb — az emberekhez.

Elgondolkoztató illusztrációt olvastam. „Három kisgyermek állt egy üzet karácsonyi kirakata előtt. Az üveg mögött szikrázott a karácsonyi pompa, játékok garmadája, csillogó karácsonyfa. A három gyerek megilletődve állt. A két szélső lassan és lágyan megölelte a középsőt. Karjuk a nyakára fonódott, kezük megsimogatta arcát s a három buksi fej összeért. A középső halkan felsóhajtott: ó, de szép! Ez a középső gyermek vak volt. Nem látott semmit az üveg mögött csillogó szépségből, de az ölelésből valamit megértett: ó, de szép!” (Koren)

Isten állandó hűséggel szereti a világot, minket is: jele a karácsony. Mit ér szeretetünk, ha az csak karácsonyi kampány?

Isten őszintén szereti a világot, minket is: jele a karácsony. Mit ér szeretetünk, ha az csak karácsonyi képmutatás?

Századok messzeségéből, ősi dallam szárnyán hozzánk ér és fülünkbe cseng a kedves karácsonyi korál — benne bűnbánat, könnyörgés és hálaadás. Visszhangja a megértett evangéliumnak. „Nyílj meg szívem, s fogadd be Őt, Az áldott égi Csecsemőt, Ki e világ üdvére jött, Borulj le jászola előtt. Ő kedves vendég nálam szállj, Bűnömötől ne iszonyodjál; Emeld magadhoz hívedet, Jer, térj be örök szeretet.” (Dt. 131:7, 10)

Elég, ha — énekeljük?

Magassy Sándor

Isten a kezdet, ez rendben van. De a történeti Jézus jelenléte és közreműködése a teremtsénnél, érthetetlen. Nem mitológia ez? (3a) — Övéi nem fogadták be Jézust. Erről nemcsak János, hanem minden minden evangélium tud. De nincs ebben valami elfogultság a zsidókkal szemben? Nem antiszemitizmus ez? (3a) — Akik befogadták, azaz akik hisznek Jézus Krisztusban, Isten gyermekeivé lettek. Akik nem hisznek Jézusban, azok nem Isten gyermekei? Nincs itt valami antihumanizmus? (3a) — A „kezdetben” szó naiv kifejezés-e vagy a legáltalánosabb annak megjelölésére, amit az emberi elme megérteni és felfogni nem képes? Hogyan értelmezendő az előforduló rejtélyes Ige szó? Egyenlő-e a Szentírással, vagy több annál? Azonos-e az 1Jn 5,7-ben előforduló igével? A 12. vers milyen hatalomról beszél? Miben nyilvánul meg? Az istenfiúság hatalma valóban vonzó hatalom-e ma is? (18) — Miért nem fogadta be a sötétség a világosságot? Miért kedveli az ember inkább a sötétséget? Miért van az, hogy az ember nem veszi észre Isten kegyelmét és szeretetét a mindennapi életben? (18) — Infantilizmus jellemzi gyülekezeteinket az igehirdetésekkel kapcsolatosan, főleg „sátoros ünnepeink” alkalmával. A karácsony meg különösképpen is ilyen „sátorosnak” számít. Karácsony a család ünnepe, ilyenkor: „mindenki méne a maga városába”. Hazajön az idegenben katonáskodó ifjú, a távolban tanuló diák, meglett emberek látogatják elaggott szüleiket, elhidegült családtagok oldódnak fel egymással szemben a karácsonyfa alatt. Rutindolog ez, hiszen napjainkban annyira nyíltan írunk és hallunk a „család válságáról”. Karácsony alkalmával megelevenül a kérdés, hogy megoldja-e valóban a „Nagy család”-ba való felolvadás (Németh L.) a kisebbik széthullását? (18) — Vagy a „család ünnepén” a gyülekezet átlagembere csak a „Szent Család sztorijára” kíváncsi? Nem ártana tudatosan és nagyon közérthetően rámutatni, hogy az angyali üdvözlés, meg a pásztoridill, a királyi hódolat meg az istállóság mennyire keret csak. Bizony bátorság és sok felkészülés kell ehhez az Igéhez karácsonykor. Az egész evangélium: karácsonytól-pünkösdig benne van ezekben a bevezető versekben. Tömören, sallangmentesen, sztori nélkül. Ezt a textust ott kell megfogni, ahol a jánosi evangélium gyökere van. János az egyetlen, aki a lényegre mutat rá már az első versknél is. (18) — Amíg tehát egyfelől határozottan kifejteném az Ige üzenetét a keresztyén családról, látásokhoz segíteném az „elidegenülés” kérdésében a bizonytalankodókat, határozottan rámutatnék arra, hogy nem ez a lényege a karácsonynak, hanem az, hogy „az Ige testé lett.” (18) — De hol csendülhet fel közérthetően a kijelölt versekből a karácsonyi evangélium? Több helyen is: ... kezdetben ... minden ... ő ... hatalmat ... Minden általa lett és nála nélkül semmi sem lett, ami lett. (18.)

KARÁCSONY 2. NAPJA

Jn 3,35—36

Ez a két vers János evangéliuma 3. fejezetének záróköve. Közelebb-ről Ker. János Jézusról való bizonyágtételének befejező néhány mondata, mintegy összefoglalása. Háttérében azonban ott van az egész fejezet: Nikodémus kérdése és Jézus felelete, a nagy kollokvium az újjászületésről s persze a 16. vers, az evangélium az evangéliumban, a legtömörebb

és legsúlyosabb karácsonyi textus és ennek kibontása a következő (17—21) versekben. Mindig újra előkerül az Atya és a Fiú viszonya, Isten embert megszólító s átélő szeretete és az ember Istennek válaszoló, neki szótfogadó hite. Variációk a nagy témára: a *Fiú születése és az ember újjászületése* — így is meg lehetne fogalmazni a fejezet mondanivalóját.

A textus néhány modata, mint általában a Keresztelő egész bizonyágtétele, persze ilyen formában aligha hangozhatott el. A gyülekezet formálta ezeket a krisztológiai és szoteriológiai tételeket, amiket azután az ev. szerzője János szájába ad. Lehetséges, hogy éppen az első gyülekezeteknek a Ker. János tanítványaival, mozgalmának tagjaival való vitája tette szükségessé annak közlését. Mindenesetre Jézus személyének rendkívüli, páratlan jelentőségét akarja kiemelni az evangéliumi szerző, úgy, ahogyan azt az út-i gyülekezet hite megfogalmazta s ehhez tanúként Ker. Jánosra is hivatkozik.

Az Atya és a Fiú viszonyát az agapé-val fejezi ki. Ez a telített, súlyos út-i fogalom jelzi az Atya és a Fiú teljes egységét. Nem érzelemről van itt szó — a „szeretet” kifejezés kapcsán általában elsősorban erre gondolnak az emberek — hanem ennél sokkal többről és egészen másról. A Fiúban maga az Atya van jelen, az Atya csak a Fiúban van jelen számunkra, aki a Fiút látja, látta az Atyát is, mert a Fiú és az Atya egy. „Deum quaerere in Christo”, tanította Luther. Ha ez „krisztonomizmus”, akkor ezt nyugodtan vállalhatjuk, Luther nyomdokán járunk vele. Jézuson kívül nincsen üdvösség, nincsen örök élet, vagyis nincsen közösség az Atyával, nincsen találkozás Istennel.

Egyúttal lehetetlen azonnal nem vetnünk egy pillantást a 16. versre: *Istennek a világhoz, tehát az emberhez való viszonyát* ugyanezzel a verbummal fekezi ki az evangélista. Ennyire eltéphetlen és mélységes Isten viszonya világhoz, mint a Fiúhoz. Lehetetlen az Atyáról és a Fiúról szólni úgy, hogy egy lélegzetre ne szólnánk az emberről is. Isten és az ember, az ő embere — s minden ember az övé! — elválaszthatatlanul összetartoznak! Isten nem akar az ember nélkül lenni, vállalja az embert a maga teljes valóságában. „Mindezt nem Krisztus Urunkért írták meg, hanem érettünk, hogy megtudjuk: sehol nincsen Isten szeretete, hanem csak ebben a személyben s így mi is nála megmaradjunk s ne keressünk másnál segítséget” (Luther: Evangelienauslegung, 4. kötet, 176. o.).

Az Atyának a Fiúhoz való szeretetét, páratlan viszonyát, egységét itt az fejezi ki, hogy az Atya a Fiú kezébe adott mindent. „Rábízott minden hatalmat”, fordítja a New English Bible. *A Fiú az Atya keze, csak általa cselekszik mindent.* „Panta” — kivételt kizáró kifejezés. A kéz bibliai szóhasználat szerint nemcsak a cselekvés eszköze és jelképe, hanem az uralomé, a joggyakorlaté is. E vers (35) Krisztus világ végéig, az idők végéig tartó uralkodásának a kifejezése (Mt 28,18; Jn 5,20). Krisztus nemcsak a teremtésben az Atya eszköze (Jn 1,3), hanem a kormányzásban, a fenntartásban és a gondviselésben is, Christos pantokrátor, Christus regnans. Az Atya Krisztusra bízta a világot, az embert, mégpedig úgy, hogy teljhatalmat adott neki. Az Atya képében, helyette uralkodik, most és az ítéletben is. Ezért tőle függ az ember örök sorsa is (Mt 25,31-kk.).

Úgy függ tőle, hogy *az ember maga dönti el sorsát.* „Aki hisz a Fiúban...”, aki rábízta magát, aki reá épít s aki — engedelmeskedik neki, annak van örök élete. A 36. v. értelmezi a hit fogalmát. *Hinni mindi együtt azt is jelenti: engedelmeskedni, szót fogadni, követni a Mestert.* Aki nem engedelmeskedik, az bizonyosan nem is hisz igazán, csak szájjal vallja Jézust Urának, de nem cselekedettel is. — S vajon megfordít-

va? Lehetséges az, hogy valaki engedelmeskedik Jézusnak, jóllehet nem ismeri őt, vagy esetleg éppen tagadja? A két fiú példázata (Mt 21,28-kk) ezt a lehetőséget legalábbis nem zárja ki teljesen. E kérdés mindig újra felbukkan akkor — mint korunkban is — amikor keresztyének és nemkeresztyének keresik az együttműködés lehetőségét a jó megvalósításában. Mindenesetre: az evangélista nem a „hitlenek”, hanem az engedetlenek számára helyezi kilátásba Isten haragját.

A sajátos kifejezés: Isten haragja marad rajta, arrá utal, hogy az ember Isten haragja, vagyis ítélete, elmarasztaló végzése alatt van. Ezt az állapotot maga Isten oldja fel Jézus elküldésével, életművével (16.v.). *Jézus Krisztusban teremtette meg a haragmentes zónát.* Aki ebbe beáll, mentesül a harag alól. S hogy ez a beállás nem egyszerűen valamely ritusban való részvétel, nem csupán vallásos formák felöltése, hanem az egész életet igénybe vevő elkötelezés, engedelmesség. Krisztus-követés — esetleg a fent jelzett formák nélkül is — az az eddigiekből nyilvánvalóan kítűnik.

*

Kik jönnek karácsony 2. napján a templomba? — Ezzel a kérdéssel számot kell vetnünk. — Valószínűleg a valóban templomosok, tehát a gyülekezetnek egy kis része. Főként városban lesz ez így. Hagyományörző kegyességű falusi gyülekezetekben esetleg más a helyzet. Egyébként még valószínűleg eljönnek azok, akik valamely okból az 1. ünnepnapon nem jöhettek el. Pl. háziasszonyok, akiket lefoglalt az ünnepi sütés-főzés. De ilyenek egyre kevesebben lesznek. Karácsony 2. napja is munkaszünet. Csak az a kérdés mire használják fel az emberek. Feltételezhető, hogy híveink többsége két nap egymás után is eljön az istentiszteletre? *S akik eljönnek: mit várnak az igehirdetéstől?* A 2. ünnepnap ógyházi perikópái (Lk 2,15—20; Tit. 3,4—8.) etikai kicsengésűek. Mintegy az ünnepi üzenetet akarják marokra fogni s átnyújtani útravalóként a hétköznapokra a gyülekezetnek. Perikópánk is ebbe az irányba mutat. Persze az indikatívusz itt is, mint mindig, megelőzi az imperatívuszt. Első az evangélium, Isten megszólító szeretete, csak erre következhet a megajándékozott ember felelete.

A karácsonyi evangéliumnak szinte modern megközelítése az a gondolat, hogy *Isten szeretete abban nyilvánul meg: Jézus kezébe teszi le a világot.* Egyházművészeti ábrázolásokon nemegyszer láthatjuk a gyermek Jézust, esetleg Mária karján, egyik kezében joggal, másikban — mint egy országalmával — a földgolyóval. Nagyszerű és szívet melegítő gondolat: a mindenség az isteni kisdéd kezében. Isten keze, amely életünket, sorsunkat, a kozmoszt hordozza, a történelmet irányítja nem ismeretlen, félelmetes és titokzatos, névtelen és személytelen sorshatalom, hanem a názáreti Mester munkától kerges keze, az érettünk átszegett kéz.

Csak az a kérdés, hogy ez a kép, s annak igazsága mennyiben valóság is a ma élő gyülekezetnek? Számtalan kérdőjel támad a csak kissé is kritikus hallgatóban. A teodiceai probléma kérdései ezek: Hogyan lehetséges, ha ez csakugyan így van, hogy akkor..., s itt következnek a felsorolások, *mindannak felsorolása, ami egyéni sorsban, a világ eseményeiben ellentmond, vagy legalábbis ellentmondani látszik annak, hogy Isten szeretete a Jézus Krisztusban hordoz, óv, vezet mindannyiunkat.* Éppen karácsonykor érzékenyek az emberek ezekre az ellentmondásokra: még jobban fáj az elhunyt kedves üres helye az ünnepi asztalnál, a gyógyíthatatlan beteg családtag szenvedése beárnyékolja az örvendezést.

— s így lehetne folytatni az élet produkálta példák sorát. S hogy szélesebb körben is szétekintsünk: békét hirdető karácsonyfagyertyák fényére iszonyú ellentét vietnami falvakra hulló napalmbombák gyilkos tüze, éhezők, elnyomottak, kizsákmányoltak millióinak keserű panasza. Csak fel kell nyitni a napilapot, hogy a konkrét példák serege ökölként sújton arcunkba. Miért engedi mindezt Isten szeretete, mi látszik Krisztus világot tartó kezéből a — világban? Már Luther is mélyen átérezte ezt az ellentmondást s annak kísértő gyötrelmét: „Ha halod ezt a prédikációt és hiszed, hogy így is van, még ha mást mutat is a látszat, mert oly sok a botránkozás, mondd ezt: ha az egész világ ördöggel volna is tele s halál és ördög sújtana is arcomba, elárasztana az éhség és gyötrellem . . ., mit törődöm vele — hnyrd be a szemed, és vágd magad keresztül. Csak bátran, így nyersz örök életet; mert a Fiúé az Atya egész hatalma” (U. o. 177. o.).

Vájon Luther vakhívet követel tőlünk, a nyilvánvaló tények semmibebevését? Hitvallástétel utánamondhatjuk-e így? Valószínűleg meg kell keresnünk és újrafogalmaznunk a reformátori hitnek ma, a mi számunkra is érvényes formáját.

S ha megtaláltuk, akkor ehhez hozzátartozik a felismerés: *Isten szeretete Krisztusban nem mechanikusan érvényesül, hanem rajtunk, embereken keresztül.* Az Atya szeretete a Fiú kezébe adott mindent, s a Fiú tanítványain keresztül akarja ezt a szeretetet érvényesíteni. *Isten szeretetének örömmüzenete, a karácsonyi evangélium roppant felelősséget ró hallgatóira.* Mit tettünk az élet és sors ellentmondásainak feloldásáért — megtettük-e azt, amivel éppen mi személy szerint tartozunk? Félre ne értsük: a világ Krisztus kezében van — s nem az egyház, vagy a keresztények kezében! *Az irgalmas Krisztus keze azonban fel akar használni bennünket, méltatlan tanítványait, az irgalmasság cselekedeteire.*

Igénk üzenetének mélységes és hatalmas karácsonyi ajándékát csak hitben ragadhatjuk meg. Vagyis, ha rábízunk magunkat az Atya Krisztusban kinyújtott kezére. Útközben megtapasztalhatjuk, milyen erőt ad ez a bizalom. Ugyanakkor azonban ez az ajándék elháríthatatlan elkötelezés is. *Csak az engedelmes, tehát tevékeny, a jóban munkálkodó hit számára érvényes az ígéret, az örök élet már most elnyert jósága.* Ennek az engedelmes hitnek tág tere az egész élet, a közeli és a távoli felebarát jóléte, a család és a társadalom, a honfitárs és az „idegen” —, éppen az idegen is, akit oly nyomatékkal helyez szívünkre az egész Szentírás! Ma Vietnamban vagy Afrikában szenvedő emberek —, mindig azok, akik leginkább rá vannak szorulva arra, hogy Isten szeretetét kézzelfoghatóan tanúsítsuk nekik.

Dr. Groó Gyula

Laikus kérdések és szempontok Jn 3,35—36-hoz

Van-e valami tapasztalható, igazolható biztonsága annak, hogy az Atya csakugyan a Fiú kezébe adott mindent? Nem inkább abba botlunk-e bele szüntelen, hogy a „világ fejedelme” nagy hatalom? Elég-e, főként megnyugtató-e, hogy Krisztus rejtetten uralkodik? Vagy éppen itt van a hit próbaköve? (7) — Az a körülmény, hogy az Atya szereti a Fiút, annyiban érdekelhet minket, hogy Isten benne és általa szereti a világot. Ez a gyakorlati kérdés karácsonykor is, máskor is, mindig. Ezért van értelme, célja a benne való hitnek. Csak a hitben mutatkozik meg, kicsoda

Jézus a világ számára, az ember számára? (7) — Mit jelent engedni a Fiúnak? Az engedni elsősorban azt jelenti: megengedni, hagyni. Itt engedelmisségre kell gondolni? Az alapige egyforma jelentésben használja a hit, enged (engedelmeskedik) szavakat. Valóban egyet jelent hinni meg engedelmeskedni? Vagy azt akarja mondani, hogy a hitnek az engedelmisség az igazi tartalma? Ez az ige ugyanúgy a hitet hangsúlyozza, mint a Zsidókhöz írt levélnek ez a mondata: Hit nélkül lehetetlen Istennek tetszeni. Ez a „nem tetszés” magában foglalja Isten haragját is. Bár a Zsidókhöz írt levélben meg mintha mást jelentene a hit, mint itt? (7) — Azt gondolom, hogy Isten Krisztusban megjelent szeretete alapján, tehát ezzel az igével is, aktivizálni kívánja a keresztyéneket. Nyilván az engedelmeskedéssel a mindennapi életre, viselkedésre, cselekedetekre céloz az alapige. (7) — Mi az, hogy „mindent a Fiú kezébe adott”? Megváltásunk ez a legfőbb „minden”. Akinek Megváltója van, az újulást kap, perspektívát, megelégedett szívet. (19) — A karácsonyi állásfoglalás könnyű, ki ne szeretné a Gyermeket? De nemcsak érzelmesen kell szeretni, hanem hinni is Őbenne, mint Istenben és engedelmeskedni szavának, ami Isten szava. (19). A Fiúról és velem való kapcsolatáról szeretnék hallani. Mi tartja fenn kapcsolatomat vele? Honnan tudom, hogy engedelmes kapcsolatban vagyok Vele? Mik lazíthatják meg ezt a kapcsolatot? Áldott a mindennapos félórás elcsendesedés. Ebben látom én egyszerű ember a jóviszony alapját Krisztussal. A Fiúnak engedelmeskedni szerintem az ige érvényesülésének elősegítését jelenti. Az ige kerüljön kialakult nézeteim elé, begyepesedett felfogásomat is kész legyek naponként feladni, indulataimat szegyenítse meg, irtsa ki világnézetemből mindazt, ami embertelen. Tartsa napirenden a Nagy Parancsolatot, hogy necsak tisztelője, hanem követője is legyek Krisztusnak. (19) — Politika? Még az is van benne. A bigott, elvakult, embertelen egyháztagon rajta marad Isten haragja. (19) — Legyünk altruisták? Ennél sokkal többnek kell lennünk. Mondjuk a bűnt bűnnek, de bánjuk meg tévedéseinket és tegyük jóvá, senkit se zárjunk ki köreinkből. (19)

KARÁCSONY UTÁNI VASÁRNAP

Lk 2,25—32

I.

Simeon igaz és istenfélő ember, talán farizeus, aki gondosan igyekszik teljesíteni Isten akaratát. Ugyanakkor várja „Izrael megvigasztaltatását”: ez a messiási üdvkort, üdvösséget jelenti. A következő versben ezt az „Úrnak Krisztusa” kifejezés helyettesíti. „Szentlélek volt rajta”: prófétaszerű alak. Egy kinyilatkoztatást kapott, mely szerint nem hal meg, míg meg nem látja a Krisztust. És kapott egy indítást, hogy éppen akkor menjen a templomba, amikor Jézust szülei odavitték. József és Mária megjelenése a gyermekkel és két galambbal egyáltalán nem volt feltűnő. Csak az a feltűnő, amit Simeon ebben az eseményben, ebben a gyermekben lát.

„Ezen a gyermekben nem lát sem királyi alakot vagy pompát, hanem egy szegény koldus alakját látja. Az anyja szegény asszony, akinek alig van 5 fillérje az erszényben, hogy (elsőszülött) gyermekét a törvény szerint megváltssa a templomban. A gyermeket néhány szegényes, rossz pelemekébe bugyolálták... Ha ő (Simeon) esze szerint akart volna ítélni,

azt kellett volna mondania: Ez nem király, hanem egy koldus gyermeke. De ezt a szegény alakot, amilyen a gyermek az ő esze szerint, elteszi szeme elől, és olyan királlyá teszi, aki nagyobb minden királynál az egész világon” (Luther).

Lukács hangsúlyozza (háromszor említi a Szentlelket Simeonnal kapcsolatanban), ami itt történt és ami eddig történt, az nem egy öreg, aggkori gyengeelméjűségben szenvedő ember fixa ideája, hanem Isten kinyilatkoztatása.

A bizonyára hosszú várakozás Jézus megjelenéséig egyáltalán nem lehetett könnyű szolgálat. Elképzelhető, hogy csúfolták is Simeont, és hogy az ő reményége sem volt mindig egyformán eleven. Abban, hogy szoltára első mondatában Simeon despotának szólítja Istent, Grundmann a nehéz és terhes megbízatásra vonatkozó utalást lát. A „mostan” viszont arra utal, hogy Simeon hűségesen teljesítette megbízatását, hogy pusztá életével az Eljövendő prófétája legyen: tényleg várta a Krisztust. Szavai örömről tanúskodnak, „nem csoda, ha az örömtől meghalt volna” (Luther). — Nem tudjuk, milyen idős volt Simeon, nem valószínű, hogy ez az elbocsátás szolgálatának is, de életének is végét jelentette. Békességgel megy erre az útra. „Mitől ilyen kedves számára a halál? Egyedül a gyermektől. Ki látott már valaha ilyen halált? Meg kell nézni azokat, akik cselekedeteikben bíznak, ha meg kell halniuk, vajon ők is ilyen békével mennek?” (Luther). Grundmann odáig megy, hogy kimondja: „Simeon az első megváltott.”

Az Üdvözítő jelentőségét Simeon világtávlátban látja és szavai prófétai jövendölésekre emlékeztetnek: Ézs 2,2—5; 42,6; 49,6; 52,10. Az üdvösség tartalmát két ószövetségi képpel érzékelteti. Jézus világosság a pogányoknak: ez az idézett igék alapján is ilyeneket jelenthet, mint: megismerik Istent, Isten szeretetét, megtanulnak békében élni, megtanulnak Isten gyermekeként élni, ők is kapnak hívást Isten országába. Jézus dicsőség Izraelnek: Jézus Isten dicsőségének, jelenlétének, uralmának megtestesülése, az ebből áradó fény dicsőség Izrael számára.

„Simeon a templomban a karján levő kisgyermekre tekintve tesz bizonyosságot arról, hogy mindez a reménység éppen most és éppen így vált valóra. Jézus az a világosság, amely a népeket a béke útjára irányítja, és a fényesség, amely gyülekezete számára Isten jelenlétéről tanúskodik. Újra a kiáltó ellentét a hallható ige és a látható valóság, Simeon szava és a kis gyermek között. Csak a Szentlélek ereje támaszthat olyan hitet, amely a kettőt egybefoglalja” (Pröhle).

II.

A hűségesen és türelmesen, esetleg gúnyolódás ellenére is kitartóan várakozó Simeon, aki még életében láthatja Jézus Krisztust és békességgel távozhat, — hálás téma az igehirdetés szempontjából. Luther művészen hirdeti az ígét Simeon alakja láttán saját kora problémái között, ebből érzékeltetnek valamit a fenti idézetek is. Nem alaptalanul történt, hogy Simeon éneke, a Nunc dimittis, az egyház éjszakai imádsága lett, amellyel a napot befejezték és készültek a halálra. A mi istentiszteleti rendünkben az úrvacsorát befejező hálaadó imádságban szerepel Simeon éneke. Talán túlzásnak érezzük kimondani: „Látták a szemünk a te üdvösségedet”, de Simeon is hitben, Szentlélek által „látott” és az üdvösség itt az üdvözítőt is jelenti. Nem forgatjuk tehát ki az eredeti értelmét, hanem a mi helyzetünkre alkalmazzuk, amikor ezt az éneket az úrvacsora után imádkozzuk.

Nemcsak Simeon alakjára és a szavaiból kiáradó hangulatra kell figyelniük, hanem szavainak értelmére is. Ez adja meg a textus teljes gazdagságát. „Az üdvösség... minden nép szeme láttára... világosságul a pogányoknak és Izraelnek dicsőségére...” Mondani se kell, hogy ezek a kifejezések, tartalmuk, nehéz feladat elé állítják az igehirdetőt. A megfelelő ószövetségi igehelyek elolvasása vagy esetleg idézése nem könnyíti meg lényegesen a feladatot. Wilhelm Stählin (Predigthilfen, Bd. 1.) meditációjában ezekre a versekre nem is tér ki. Helmut Gollwitzer meditációjában (Herr, tue meine Lippen auf, I. 37 kk) és Scholz László igehirdetésében (Ínségeseknek szabadítója, 206kk) igyekeznek szembenézni ezzel a résszel, de — véleményem szerint — ők is nehezen boldogulnak vele. Ez ne riasszon vissza az eredeti értelem és a mai mondani-
való keresésétől.

Jézus a pogányok világossága. Ez kétségtelenül jelenti azt, hogy nekik is szól az evangélium. „Templomos” zsidók számára a pogányság át nem hágható fal volt. Az evangélium a misszió által jut a pogányokhoz és így a kifejezés misszióra kötelez. De nemcsak arra. Úgy kell gondolkodnom a pogányra, úgy is kell bánnom vele, mint akiért szintén eljött Krisztus. Még ha más úton is jár, mert nem hallott vagy nem akar halni Krisztusról, nem ellenség, hanem ember, akit keres a szerető Isten. S ez még akkor is érvényes, ha afrikai és ázsiai pogányok helyett megkeresztelt „pogányokra” gondolunk. Sőt! — Nem lehet elmenni szó nélkül amellett sem, hogy sok pogány szemében Jézus éppen a „keresztýenek” miatt nem világosság (Rm 2,24). — Bonyolult, de biztosan izgalmas feladat lenne utánanézni, mit jelent Jézus azoknak a pogányoknak is, akik nem hisznek benne, s nem lesznek hivatalosan keresztýenek. Olyan hírekre gondolok, hogy pl. Japánban évek óta több Bibliát adnak el, mint ahány keresztýen van. Gyarmati sorból felszabadult országok alkotmányán esetleg a Biblia hatása érződik. Tudom, hogy Jézus nem azért jött, hogy az emberi kultúra egy része legyen, de szava, élete, példája több területen hat, és világosságot jelent, ha nem is teremt hitet, — mint csak az igehirdetésben.

Jézus dicsőség Izraelnek. Semmiképpen sem abban az értelemben, hogy igazolja Izraelt. Éppen ez volt a botránkozás. Jézus nem úgy dicsőség Izraelnek, hanem csak Izraelé, ahogyan a zsidók gondolták, hanem úgy, hogy a pogányoké is, az egész világé is. Izrael dicsősége az, hogy az ő Istene, az egész világnak Ura és Atyja. Izraelről hallva, nyugodtan gondolhatunk — a fentieknél is — a keresztýenségre, a mi gyülekezeteinkre. Jézus a mi számunkra is dicsőség, mert Érte az Atyának gyermekei, Isten eljövendő országának választottai lehetünk. Ez a dicsőség persze el van rejtve, amint Krisztus dicsőségét is (ti. hogy ő Isten Fia), a kereszt takarta el, és csak a hit számára volt „látható”.

Jézus eljövetele békeséget jelentett a háborgó világnak, a jövője felől aggódo keresztýenségnek és a halál felé közeledő egyes embernek.

Reuss András

Laikus kérdések és szempontok Lk 2,25—32-hez

A bemutatás akkor Izraelben megfelelt a mostani keresztelésnek? Hogyan ismerhette fel egy kis gyermekben Simeon a Messiást? Ugyanakkor Mária sem tudta mindezt Jézusról („csodálkoztak”), pedig nekik Isten előre megmondta ezeket. A későbbi „nagyok” élettörténetében gyakran található meg az, hogy gyermekkorban már egy élesszemű em-

ber felismeri bennük az eljövendő nagyságot. Ha Simeon ilyen kiskorban felismerte Jézust, — mi milyen kis dolgokban kell, hogy felismerjük ma Őt? (20) — „Világosságul a pogányok megvilágosítására”, — még ma is vannak sötétségben pogányok. (20) — Mit jelent az, hogy Simeon „Igaz ember volt”? Azt, hogy erkölcsileg tökéletes? Én nem hiszek az ilyen megállapításokban. Képmutatásnak tartom. Vagy azt jelenti, hogy hitt Istenben? (8) — Miért hangsúlyozza az ige, hogy Simeon várta Izrael vigasztalását? Hát nem várta mindenki a Messiást? Vagy talán Simeon másként várta, mint általában a többiek, s ez a magyarázata annak, hogy a gyermek Jézusban felismerte a Szabadítót? Talán ma is ez a titka annak, hogy a kis dolgokban felismerjük Isten cselekvő kezét?! (8) — Számomra sokat mond, hogy az üdvösséget vigasztalásnak mondja az ige. Amíg szomorú vagyok, amíg a magam bajával vagyok elfoglalva, nem sok közöm van az üdvösséghez. Az üdvösség ott kezdődik, amikor szívem megtelik örömmel, s őszintén tudok örülni az életnek, Isten ajándékainak, s elsősorban mások sikereinek. Simeon nem a saját vigasztalását, hanem Izrael vigasztalását várta. (8) — Honnan lehetünk bizonyosak afelől, hogy gondolatunk a Szentlélek kijelentése, nem pedig saját okoskodásunk? Vagy vállalnunk kell a rizikót, hogy esetleg később kiderül, hogy elgondolásunk nem a Szentlélek kijelentése, hanem saját akaratunk volt? Szerintem ez hit kérdése, amely mindig a reménylett dolgok valósága. Simeon még semmi bizonyosat nem tudhatott arról, amit Jézus majd tenni fog, de hitt Isten ígéletében, s alázatosan rábízta magát a Szentlélek sugallatára. (8) — A szokás és tradíció tisztelete, s a Lélek indítására alázatosan engedelmeskedő szív eredménye volt, hogy Simeon a gyermek Jézusban felismerte a Messiást. Ma is ezeken keresztül vezet Isten kegyelmes szeretetének csodás átélésére. (8)

Ó-ÉV ESTE

Zsid 13,7—9a

Szöveg és fordítás

7.v.: Hégumenosz: előjáró, itt a gyülekezet vezetője (Lehrer, Vorsteher). — Anasztrofé: életmód, magaviselet (Wanfel). — Mimeomai: utánoz, követ (Nachahmen, nachfolgen; Pál apostol többször önmagáról mondja, 1 Kor 4,16; 11,1)

A 8.v. után némely kéziratban ott áll az „amén” szó. Így ünnepeyes, liturgiai hangása van a mondatnak, amely 2Móz 3,14-re emlékeztet.

9. v.: Poikilosz: tarka, sokféle, különféle, különböző. — Parafero ill. periferó: körülvinni, pass.: ide-oda hajtatni (umtreiben, fortreiben). „Különböző és idegen tudományok” (Károli) helyett jobb és korszerűbb a próbafordítás: „különböző és idegen tanítások”. Nyilvánvaló, hogy itt nem tudományellenességről, hanem a hitélet terén mutatkozó tévtanok elleni harcról van szó.

Exegézis

A Zsidókhöz írt levél az Újszövetség egyik legsajátosabb irata mind tartalmi, mind stílári vonatkozásban. A levél ismeretlen írója céltudatosan, következetesen és erőteljesen állítja olvasói elé Krisztust, az igazi főpapot és tökéletes áldozatát. A számos ótestamentumi példákkal való összehasonlítás során Krisztus magasabbrendűségét, sőt egyedülvalóságát plasztikusan domborítja ki a levél olvasói előtt, akik minden valószí-

nőség szerint zsidókból lett keresztyének voltak. Mai igénk a levél zárófejezetéből való. Ez a fejezet tanácsokat, intéseket foglal magában, amelyek egyrészt erkölcsi vonatkozásúak (atyafiúi és vendégszeretet, a foglyokról való gondoskodás, tisztas házasság, megelégedés. 1—6. v.), másrészt a gyülekezet tagjainak közelebbi, vallásos hitelére vonatkoznak. (7—17. v.)

Textusunk bepillantást enged a gyülekezet életének bizonyos részébe s buzdításokat, óvó intéseket tartalmaz. A levél írója 1) emlékezteti az olvasókat a gyülekezet korábbi vezetőire, elöljáróira, b) akik Isten igéjét hirdették nekik, 3) ráirányítja figyelmüket azok életének végére (üldöztetések, mártíromság, v. ö. 10,32—34-el), 4) felszólítja az olvasókat, hogy kövessék a gyülekezet elöljáróinak hitét; 5) ennek a hitnek alapja az örökkévaló Jézus Krisztus, mint egyetlen és változatlan fundamentum (1Kor 3,11; Jel 1,17); 6) végül óvja az olvasókat, hogy ne engedjék magukat elsodortatni a külsőleg talán tetszetős (poikilosz: tarka, sokszínű), de a keresztyén hittől idegen s ezért veszedelmes tévtanoktól. Gondoljanak arra, hogy az ő elöljáróiktól „nem így tanulták a Krisztust” (Ef 4,20), hiszen azok nem „mutatók tanítást”, hanem „Isten igéjét” hirdették nekik (7. v.). A gyülekezeteknek mostani elöljárói is megbízhatók és követésre méltók, akik a számadók felelősségével vigyáznak lelkükre, — legyenek tehát irántuk bizalommal, engedelmeskedjenek nekik és hallgassanak rájuk (17. v.)

A meditáció felé

Igehirdetésünk megszokott „kötöttségeiről” most sem szabad megfeledkeznünk: a kötöttség az ige örök üzenetéhez, az igehirdetési alkalomhoz (óév este), a gyülekezethez és azokhoz a körülményekhez, amelyek között gyülekezetünk tagjai élnek. Mindezeket a szempontokat tanácsos lesz egyidejűleg figyelembe venni, ha azt akarjuk, hogy igehirdetésünk ne legyen „pusztába hangzó szó”, vagy éppenséggel „falra hányt borsó”. Mint minden igehirdetésnél most sem nélkülözhetjük a Szentlélek megvilágosító erejének, a személyes bizonyágtételnek és a lelkipásztori bölcsességnék egyidejűségét és belső egységét. Hogyan érvényesülhetnek ezek az alapvető feltételek mostani igehirdetésünkben?

Óév este a polgári (naptári) esztendő vége s ugyanakkor egy új esztendő előestéje. Ilyen értelemben bizonyos fordulópontot is jelent az esztendő múlt sorában. A keresztyén ember egyéni, családi és társadalmi életében — de a keresztyén gyülekezet életében is — a fordulópontokon sor kerülhet a hálaadásra, a bűnbánatra és a könyörgésre külön-külön is és együttesen is. Nem volna bölcs és helyénvaló mindezt figyelmen kívül hagyni éppen óév estén. Ha pedig valóban „lelki” pásztorai vagyunk gyülekezetünknek, akkor tudni fogjuk, hová tegyük a hangsúlyt és milyen méretű legyen ez a hangsúly óév esti igehirdetésünkben.

Elöljáróban legyen ennyi elég. Úgy gondolom, inkább többet foglalkozzunk azzal, hogyan vigyük gyülekezetünk elé igénk üzenetét. Ezért a fenti szempontok figyelembevételével legyen szabad néhány rövidebb és bővebb igehirdetési vázlatra utalnom, hiszen mai igénk tartalmi gazdagsága — összekapcsolva az igehirdetési alkalommal — erre bőséges lehetőséget nyújt.

Minthogy igénk nemcsak az ige hallgatóira, hanem az ige hirdetőire is utal, azért tanácsos az ige üzenetét elsősorban önmagunkra, igehirdetőkre vonatkoztatni s azután az igehallgatókra. Ilyen megfontolásból az alább közlendő vázlatokból egy-kettő önvizsgálatra is indíthat bennünket.

I. Óév estén *lelkipásztori szolgálatunk* igénk mérlegén:

1. Valóban Isten igéjét hirdettük-e az elmúlt évben s nem valami „tarka”, vagy „divatos” emberi tanítást? (7,9a). A hűséges lelkipásztor (előljáró) nem esik áldozatul a csábító („tarka” — „divatos”) tanításnak, nem sodródik azzal együtt.

2. Valóban példamutató és követésre méltó volt-e hitünk, bizonyoságtévésünk — a gyülekezet tagjai előtt és a „kívülállók” előtt? (7b). Az igazi lelkipásztor hite és „életének vége” (életének folyása, „mindvégig”) egybehangzó s ezért példamutató és követésre méltó.

3. Valóban a változhatatlan, örökké ugyanaz a Jézus Krisztus volt-e egyéni (családi) és közösségi életünk alapja, vagy valami más? (8. v.) Ha igen: mennyiben mutatkozott ez meg egész életünkön és szolgálatunkon? — A jó lelkipásztor Isten tiszta és igaz igéjét nemcsak hirdeti, hanem éli is; ennek az igének tárgya és tartalma a mindörökké ugyanaz, változatlan Jézus Krisztus.

II. Óév estén *hűségünk* igénk mérlegén. „Légy hű mindhalálig!”

1. Isten igéjéhez (7a) 2. A mindig változatlan Jézus Krisztushoz (8.v) 3. Atyáid (előljáróid) hitéhez (7b). — Hangsúlyoznunk kell, hogy nem elég csak „emlékezni” előljáróink hitéről, hanem „követni” is kell azt, mert csak a múltból nem lehet „megélni”.

III. Óév estén *hálaadásunk* igénk mérlegén.

Adjunk hálát Istennek, 1) hogy békében hirdethettük és hallgathattuk igéjét (7a), 2. hogy zavartalanul megvallhattuk hitünket (7b), 3. hogy akadálytalanul bizonyoságot tehetünk az örökkévaló Jézus Krisztusról (8. v.) A felosztás mindhárom viszonylatában összehasonlítást tehetünk a háborús gyűjtőpontok és békétlen övezetek, valamint hazánk — s benne egyházunk — békés élete között.

IV. Óév estén *bűnbánatunk* igénk mérlegén.

Valljuk meg bűnbánattal, 1. hogy — bár előljáróink Isten igéjét hirdették nekünk, mégsem hallgattunk rá (7a), 2. hogy életünk folyása nem volt példamutató s ezért hitünk sem volt követésre méltó (7b), 3. hogy túlságosan a mulandókra építettünk s nem a változatlan alapra, a Jézusra (8.v.) (Ez a vázlat az I. pontban foglalt vázlatnak vetülete gyülekezeti vonatkozásban).

V. Óév estén *bizonyságtételünk* igénk mérlegén:

Jézus Krisztus mindig ugyanaz. — Évek jönnek és múlnak, személyek érkeznek és távoznak: Jézus Krisztus marad (8. v.) 1. Jézus Krisztus tegnap (a *múltban* megtapasztalt kegyelem: testi-lelki javak, béke stb. Milyen helyet kapott Jézus Krisztus életünkben az elmúlt évben?) 2. Jézus Krisztus ma (a *jelenben* is tapasztalható megtartó, hordozó, gondoskodó szeretete, segítsége: milyen helyet foglal el jelenleg Jézus egyéni, családi, gyülekezeti életünkben?) 3. Jézus Krisztus örökké: (*jövő* reménységünk szilárd alapja a változatlan Jézus Krisztus. Hálás, bizakodó és derűs előremutatás az új esztendőre, az új kegyelmi időszakra).

A fenti vázlatok egyes pontjai össze is vonhatók. Így pl. kialakulhat egy következő vázlat:

VI. Óév estén igénk üzenete szerint:

1. van okunk a hálaadásra (Isten igéjének szabad hirdetése, hallgatása; Isten megtérésre indító, hosszútűró kegyelme, Rm 2,4 stb. 7a) 2. van okunk a bűnbánatra (nem figyeltünk Isten igéjére, 7a; hitünk olyan volt, „mint a változó hold” 7b. stb.) 3) van okunk a könyörgésre és bizakodásra (ennek alapja a változatlan Jézus Krisztus, 8. v. Ő maradjon

velünk a jövőben is igéjében, szentségeiben, gyülekezetünkben, minden-napi életünkben, stb.)

Textusunkhoz — többek között — alkalmas ének: „Ó, marad vélem” (718. sz.) és imádság: „Maradj velünk, Urunk” (Agenda 203. old. 72. sz.)?

Mekis Ádám

Laikus kérdések és szempontok Zsid 13,7—9-hez

Azoknak az előjáróknak a hitét is kövessük-e, akik ugyan Isten igé-jét hirdették közöttünk, de mai látásunk szerint nem volt mindenben igazuk? Mit jelent: figyeljetek életük végére? (9c) — Milyen idegen tanítások voltak a levél írásakor a gyülekezetben? Milyen idegen tanítások vezethetnek félre bennünket? Mit jelent: hogy kegyelemmel erősítsétek meg a szív? (9c) — Ma az esztendő utolsó napján sokat nézünk vissza, igénk az ősökre fordítja figyelmünket. Az ő hitükből nem élhetünk, de hitük példáját követhetjük. Arra is jó ez az „összemérés”, hogy meglás-suk, hol állottak akik a hitben erősek voltak, és mi hol vagyunk?! Az éle-tünk végére való figyelés talán arra céloz, hogy akik hitben haltak meg, azoknak élete vége is prédikál: érdemes hinni, követni őket. (26) — Az idegen tanítások félrevezetnek. Mik voltak ezek az idegen tanítások, és ma mit értsünk ezeken? Tudomány, filozófia, világnézet, vagy a saját berkeinkben hamis teológiából következő hamis tanítások, szektás tanítások? Ne ostorozzuk a szektákat, de óvjuk, védjük a félrevezetéstől, a szektás elhajlástól a nyáj tagjait. (26) — A 8. vers Jézusra mutat. Aki karácsonykor született, aki meghalt és feltámadt, ő ma is él. Az új évben tovább is ő él és velünk jön. Óév estéjén szeretünk beszélni a változás-ról. Mi minden változott meg közöttünk és bennünk az elmúlt év folya-mán. Jézus Krisztus maradt ugyanaz. Ugyanaz, aki szolgál nekünk önma-gával, ma is megbocsát az év végén. Bűnbocsánatával és szeretetével indulhatok tovább. Talán ez az a kegyelem, amely erősíti szívemet? (26) — Szíverősítőre is szükség van. Van, aki gyógyszerként veszi, vagy injek-cióban kapja, van aki szilveszteri iszogatással szerzi, de van lelki nyugtató is. A lélekgyógyászat különböző formái is a szívet akarják erősíteni. A „kegyelem” több vagy jobb ezeknél? Mi az a kegyelem? Mire jó? Mi-ből tudom, hogy én kaptam? (26) — Legyünk hálásak Istennek, hogy hi-vő ősöket, igehirdetőket adott nekünk, akikre figyelhetünk. Nem kell mindent nekünk kitalálni, egyáltalán nem tapogatózunk a sötétben, ha-nem a hitben járók és hitben meghaltak után kitaposott úton járunk. Ez ad az évfordulón nekünk keresztyéneknek biztonságot. Nem bizony-talankodva megyünk az újesztendő felé, nem babonás félelemmel várva, mit hoz a jövőendő? — hanem kitaposott úton, ahol az örökké változat-lan Jézus vándorol velünk. (26)

ÚJÉV

Az aranytól a szalmáig

1 Kor 3,9—15

A textus

inkább reformáció ünnepére szokásos. Reformáció és újév között az új-ságban, újrakezdésben van adva, amely új természetesen nem abszolút új, hanem előzmények folytatása akár teológiában, akár életévekben, akár gyülekezeti szolgálatban. Úgy gondolom, elhagyható a korintusi

gyülekezetben bekövetkezett szakadás személyi háttérének bőséges emlegetése, de elkerülhetetlen a szakadás tényének a megállapítása. Friss keresztyénség, újonnan született, megtért keresztyének életében jelentkezett korán a szakadás, meghasonlás, ami azt mutatja, hogy fény és árnyék elválaszthatatlanok. Az is tény viszont, hogy az árnyék, a szembekerülés, vitatkozás, az igaztól való eltérés mindig embereken keresztül adódik, abban a kísértésben, hogy az egyik a másik kárára keresi dicsőségét, vagy az egyik a másikat a harmadik ellen kijátssza.

Az is bizonyos, hogy az apostol kepei szűfoltak és nem logikusak. Éppenúgy, mint a példázatokban, nem szükséges szóról szóra, mondatról mondatra való magyarázat, hanem a lényeg megkeresése a mai gyülekezet számára. Ezt — vázlatosan — az alábbiakban lehet összefoglalni.

A keresztyén ember

Isten munkatársa. Isten minden tervét, szándékát, akcióját az emberen keresztül hajtja végre. Isten kényszerhelyzetben van — mondhatnánk — és kénytelen reánk építeni, különben mivé lenne minden csodálatos gondolata! Erre ugyan felel az Ige, amely szerint kövekből is támaszthat fiakat és hogy a kicsi babák szájával is elmondathatja dicsősége énekét, de ennek a ténynek más oldala is van. Nem kényszer, hanem — kegyelem. A mai sok minden *szuper* között régtől fogva ez a legnagyobb méltóság és lehetőség, a hitnek belső öntudata, a cselekvés céltudatossága és a felelősség titokzatos nagysága. Mindenek felett azonban a szeretetnek olyan kifejezése, amely különben szinte kifejezhetetlen.

Nem is szabad ezt az ígéretet, adományt könnyedén, könnyelműen tudomásul venni. Feleletül alázat kell hozzá és bizalom. Ebben van elrejtve az az erő, nagyság és eredményesség, amely Isten elhatározásával együtt jár. Lehet megpróbálni másképpen is, úgy hogy az ember, aki ugyan Isten szolgálatában áll, önmagára támaszkodik, önállósul, a maga számára dolgozik, de ez az út — halál, beképzelttség, önámítás, hiúság. A szalma építőanyaga, amely könnyen gyullad és elég. Minden ilyen hamis munkatárs, hamis építő Isten és a keresztyén, igazán élő hitű ember közé áll és akadályozza kibontakozását.

Az alap

kérdése vetődik fel tehát: ki mire vagy kire épít? Látva elfáradt keresztyének, gyülekezeti tagok és szolgatársak életét, az is látható, hogy hányan építenek a megszokottságra, a rutinra, a begyakorlottságra, a terminológia áradására, arra a megkövesedésre, amely valójában mégis csak pozdorja. (Ez a gyülekezeti vagy papi réteg szokott felhördülni, amikor valaki valamit robbantó Lélekkel fejez ki, mert nem bírja el ezt az új-ságot!) Az ember összegezi a mai nagy mozgalmakat, a világszervezetek izgalmas konferenciáit, az egységörökvések erőszakosságát, taktikáját, hátsó inspirációit és de sokszor kérdezi vagy kérdezné a kereszt propaganda transparensei alatt ülőket: és az alap? Hol van Jézus Krisztus. Aki egyedül lehet csak fundamentum! Nagy szervezők, dinamikus egyéniségek, szenvedélyes beszélők mögött milyen sokszor nem látható Az, Aki-ről beszélnek, akinek nevében mozognak és mozgatnak. Ha egy lelkipásztor sírjánál csak annyit mondhatnak el, hogy gyülekezetét Krisztushoz vezette, ez a legnagyobb és legtöbb, mert ez az elhívás és küldetés lé-

nyege. Ez az építés az egyetlen fundamentumra. Bármilyen törekvésnek, amely a fundamentumot akarja megváltoztatni (... de mennyi van belőle köztünk is...) nincsen ígérete. Ezt nemcsak bizonyossággal kell tudomásul venni, hanem күzdeni is kell ellene. (DC és társai ...)

Az egyház,

a gyülekezet soha sincsen készen. Épülfélben lévő épület, megművelés alatt álló szántó föld, óriási kiterjedésű templom, amely változásra szorul gyakran. Sehol nincsen befejezettség, minden igényli a fejlődést, előbbrejutást. A fundamentum marad, de ami tegnap jó volt, az ma már tegnapi és kérdéses, holnap már elavult. Menetelés és keresés a küldetésünk.

Tragédia azt kérdezi, hogy ilyen helyzetben kicsoda az értékesebb, az igazi, Pál-e vagy Apollós, vagy valaki más! Isten munkatársai vagyunk és egymás munkatársai vagyunk! Felelősek Isten előtt egészen az égető tűzig és felelősek egymás előtt, egymásért a meleg, testvéri szeretet elkötelezésével. Lelkészek egymás mellett és egymás után (utód-előd kérdés), gyülekezeti vezetők hasonlóképpen. Aki ebben a bonyolult, ki nem mutatható, csodálatos összefüggésben feltornássza a fejét, mint egyedüli egyéniség, az bizonyára a legkisebb minden kicsi között. (Az még sohasem fordult elő, hogy a kapus végigvezette volna a labdát egyedül a pályán és berúgta volna a gólt...) Nincsen eredmény csak — együtt és egymásért. Ha munkatársak vagyunk Isten szolgálatában, még nem vagyunk vele egyező, egyenrangú partnerok. Egymás munkatársaiként sem vagyunk egyenlőek, de senki sem nélkülözhetetlen a másik számára. Mindennek, ami az egyházban épül, különféle értéke van, de egy sem értéktelen. Ugyanígy az építők között. Ma már senki sem kezd, ma mindenki folytat.

A szolgálat

nem lehet sovinizmussá. Az apostol által használt képek, az épület, a szántó föld, a templom, nem kizárólagosságot jelentenek, mintha ez ma még lehetséges volna. Mindez csak kiindulás, az egésznek egy része, fontos része. Más is épít, aki nem vallja magát Isten munkatársának, mert Isten sem vallja. Épületet építünk, nagyszabásút, világgraszólot, amely sokakat, mindeneket befogadhat a szívbe és nem kerítést kőből, magasat, amely elválaszt a testvértől.

Mindezt a kegyelem és — ítélet jegyében!

Óév estje és újév napja

nagyon alkalmasak arra, hogy mindezt mérlegre vessük. Azt is, ami volt, akár régtől fogva volt, akár csak tegnapelőtt és azt is, ami még lehet, ha az egyetlen fundamentumon állva prédikálunk, élünk, szeretünk, megbocsátunk, építünk. Mindezek közben pedig hálások vagyunk azokért, akik Isten munkatársai voltak a múltban, akik így állanak mellettünk a jelenben és akiket Isten mellénk ad a jövőben is. Éspedig néha különös módon nemcsak a gyülekezetben, hanem azon kívül is.

Az év új, de vajon amit 1970-ben cselekszünk egyházért, Isten országáért és a saját országunkért, vajon az új és más lesz-e?

Várady Lajos

Ez a textus valóságos „képhalmaz”: Isten szántóföldje, Isten épülete, a fundamentum, a fundamentumra épített arany, ezüst, drágakő, fa, széna, pozdorja, egy bizonyos nap tűzben jelenik meg, a felépitményt a tűz próbálja meg. Ezekbe a képekbe vajon nekünk bizonyos erkölcsi magatartásokat, keresztyén erényeket kell-e behelyettesítenünk? Szabad-e nekünk a „képeket” feszegetnünk, nem fog-e bennünket egy képnek a magyarázata, szétbontása az igazságtól elvezetni, nem pedig közelebb hozni? (29) — Isten munkatársai vagyunk. Nincs itt ellentmondás az evangéliumok általános tanításával kapcsolatban, hogy ti. egyedül Jézus Krisztus az, aki cselekszik? Ha pedig ez igaz, akkor nekünk sok mindent kellene mint munkatársnak elvégezni, de hogyan? Az én jószándékom, jóakaratom, humanista elképzeléseim és cselekedeteim „Isten munkatársa” jegyében végzett dolgok? Pál könnyen mondhatja ezt, ő apostol. De én, akit az egyház tanítása sokszor hagyott bizonytalanságban, mondhatom-e, hogy munkatársa vagyok az Istennek? És folytatva, ha ugyanezt a jót, humánus cselekedetet az ateisták részéről tapasztalom, vajon ők is munkatársai-e az Istennek? Lehet-e szigorú választó vonalat húzni ebben a kérdésben? (29) — Értelmes dolog-e manapság a számonkérést a tűz képével karakterizálni? Úgy érzem, középkori látásmód ez. De mit tudunk helyette mondani? (29) — Jézus tanítása nyomán úgy tudjuk, hogy a cselekedetek kerülnek mérlegre az ítélet napján. De mi lesz akkor a hittel és mi lesz velünk mindannyiunkkal, akik képtelenek vagyunk „aranyat, ezüstöt, drágaköveket” építeni a fundamentumra? (29) — A keresztyén felekezetek jobban tennék, ha nem egymással harcolnának, hanem készülnének a megvalósított szeretettel arra a napra, amikor minden felekezet munkája tűzbe kerül s csak a „tűzálló” marad meg. (11) — Korinthusban személyeskedéssé fajultak a dolgok és egymást kárhoztatták. Ehhez senkinek sincs joga. Egyensúlyt kell tartani: hinni a magunk igazában, de a bírálatot Istenre bízni az utolsó napon. — Lehet, hogy a felekezetekre is gondolhatunk, de itt mégis csak rólunk van szó. Valamennyien ismerjük a Krisztusalapot, s nekünk kell ráépítenünk az életünket. Az a kérdés, hogy mi mennyi pozdorját építünk a fundamentumra. Mi a pozdorja? Mi az arany? Én csak a szeretetet tartom tűzállónak. Vitatkozások, gyűlölködések, gőgös kijelentések legkésőbb az utolsó nap semmivé válnak. Nekünk arról kell beszélnünk, hogyan lehet minél kevesebb hibaszázalékkal megvalósítani a szeretetben való életet 1970-ben. — Három dolgot hallok ki és értek meg. Van Krisztusalap, lesz majd egy abszolút kontroll és végül, hogy közben reám van bízva az életformám kialakítása. Ami előttem sem világos, arról nem beszélnék. Ez a három dolog újévkor éppen elegendő ajándék Istentől és éppen elegendő felelősségünk. Zömmel arról kell beszélni újévkor, hogy mit teszünk mi, hogyan élünk egyénileg és a világkeresztyénségben, és nem szabad visszariadni attól sem, hogy megmondjuk kereken, mi most a mi időnkben arany és mi a pozdorja. (11)

ÚJÉV UTÁNI VASÁRNAP

Rm 8,28—30

Íme, minden jó

A nyelvtanóra sokszor nem más, mint játék az idővel, az anyanyelven belül. Komoly formában; mit hogyan fejezzünk ki, azaz már megtörtént, történik, vagy csak történni fog. Az sem közömbös, hogy a nyelv-

tani idők befejezték-e már, vagy minden folyamatos, azaz a múlt hatással van-e a jelenre, vagy a jelenbeli cselekedetnek van-e következménye a holnapban!

Most nem arról van szó, hogy hangoztassuk és aláhúzzuk a nagy igazságot, hogy mindenki meghal egyszer. De azt sem taglaljuk, hogy ki melyik temetőbe jár halottak napján — Farkasrétre, Rákoskeresztúrra, vagy egy vidéki temetőbe? De arról sem, hogy író, vagy olvasó hova viszik, mert ezt legtöbbször eldönti az, hogy ki-ki a Duna melyik oldalán lakott, ezt a lakóhely határozza meg, sokkal inkább szólunk arról, hogy életünk hogyan áll benne a kezdet és a vég láncolatában. Itt keresztyén idegrendszerünk inkább a hogyan „álljon” parancsmegfogalmazást igényelné, mert azt szokta meg. Így receptnek kellene következnie az igehirdetési előkészítőben. A „receptírást” megnehezíti az, hogy ahány ember, annyi hullámhossz, s ahány találkozás, annyi „keverési” lehetőség. A cél viszont mindig ugyanaz, nem diszharmóniát, hanem harmóniát!

Ami van

Korunk vezérmondатаi valamilyen pozitívumot fejeznek ki, amelyek célmeghatározások is ugyanakkor. Balga az az ember, akinek a biztonság, az egyetértés és alkotás nem célja.

Ezeket kívül van még más is; szorongás, szükség és szenvedés, siker, aratás, zárszámadás és nyereségrészesedés. Mindezek hangulati vetületei: öröm, harag és bánat. Ezekből könnyen kirostálhatnánk, hogy mi hasznos és mi visszahúzó, mi szolgál javunkra, s mi kárunkra!?

A rostálási lehetőséget viszont igényk már első mondatában kizárja, úgyhogy mégcsak nem is kísérletezhetünk vele. Pál szerint vannak olyanok, akiknek az általunk károsnak jelöltek is javukra vannak.

Akik Istent szeretik

Itt Pál, mintha ketté választaná az emberiséget: Istent szeretőkre és nem szeretőkre. Úgy tűnik, mintha már itt a jobb és bal keze felől állók „táborának” körvonalai kirajzolódniának. A választóvonal maga Isten. Ezt egy végzés előzte meg, amit nem zárt ajtók mögött lefolyt tárgyalások szűkszavú kommunikéje hozott nyilvánosságra, hanem életünk nyílt tárlatán tanulhatjuk meg Isten döntését. Ugyanakkor nekünk is módunkban áll az, hogy eldöntsük — merre?

Döntöttünk! Ez tiszta múlt idő, pedig az a nyelvtani múlt cselekedetünkben sokszor futurumba kerül. Cselekszünk ma, de a döntés megvalósítása „csak holnaptól kezdve” lép életbe. Pál itt nem futurumban fogalmaz, hanem aoristosban. Edokszaszen = megdicsőítette. Ez az idői helyzet pedig azt jelenti, hogy Isten döntése megtörtént és szilárdan áll. Az ideiglenes és mulandó kategória teljesen kizárva. Ezt a döntést nem kezdheti ki az idő.

Milyen állomások vannak a megdicsőítésig? Megigazítás! A megigazulás szót azért nem veszem át, mert ebben az esetben nagy kísértés az egyes szám első személyben való gondolkodás, ami arra csábíthat, hogy enyém a döntő érdem, ha megigazulok. Pedig itt csak Isten cselekszük érdem nélkül. Következő állomás az elhívás és Krisztus képére való formálás.

Az „eleve ismert” kifejezés nem jelent előre tudást, előre ismerést. hanem teremtő cselekedetet. Bűneink miatt eleve szükségünk van arra, hogy életünkbe bevonuljon Isten szeretete, azaz így Krisztust elsősülötté

teszi az ő dicsőségében. Itt található a krisztológia és szotérológia együtt. Így lesz Krisztus nemcsak az emberiség főpásztora, hanem mintaképe, illetve a második Ádám, aki az új teremtes kezdetén áll, s az új teremtes első tagja is. A megdicsőülés a végállomás e páli igében, ami azt is jelenti, hogy ennek a világnak a megdicsőülés célja, ami felé vezet annak emberiségét Isten.

Hogyan juthatunk ide?

Felesleges igehirdetésünkben különböző megtérési történeteket „leadni”, amikor Pál itt nagyon szűkszavú, s éppen ezért nagyon egyértelműen tárja elének az „eljutás” körülményeit: elhivatás. A magyar nyelv értelmező szótára szerint az „elhívás” világi jelentését így fogalmazza meg: „személyesen, üzenet útján, vagy levélben kérni valakit, hogy vele, vagy hozzá menjen”, vallásos értelmezés: „Isten valakit, valamely feladatra, vagy szolgálatra elrendelt.” Az „elhivatottság” = „valakinek valamire elhivatott volta: alkalmasság.”

Hosszú az út az alkalmasságig. Az egyetemi évek felkészítenek erre, hogy valaki munkáját szakszerűen és felelősséggel el tudja végezni. A szűrés mindig vizsgákon keresztül vezet. Isten nem vizsgákhoz köti az alkalmasság megállapítását, hanem egyedül az ő szeretetéhez. Itt minden órea vezethető vissza. Viszont egy szóval sem említi, hogy a kísértések elmaradnának az alkalmassá tett életében, de az elhivatottság azt sem jelenti, hogy burát képez az elhívott fölé, ami felfogná ezeket a hullámokat, hanem pont az ellenkezőjét olvassuk, minden kísértés javára szolgál. A kísértés megmarad, csak hogy az nem jelent csábítást, hanem éppen tisztítást. Hasznára van, mert ezáltal lesz alkalmasabb és erősebb. Így igazítja ki Isten azt, ami rossz volt, ami alkalmatlanná tett. Ezt a cselekedetet nem tudom megbocsátás nélkül elképzelni, s ezért itt a megbocsátás és kiigazítás közé egyenlőségi jelet tennék. Hangsúlyoznám azt is, hogy így csak Isten tud dönteni, s így csak Ő tud elhívni!

Ezzel kezdődik az isteni mű, azaz a képmással való alkotás. Az igében itt találom a szkopuszt, az isteni cselekedet célját, ami az egész előkészítő címét is indokolja: olyanná tenni, mint az első napon! Erre mondta Isten: Ime, igen jó! Ebben van az új teremtes lényege. Olyan megrendítő üzenet ez, aminek hatására csak egymásra tud hirtelen nézni az ember, de így csak annyit kérdezhetünk, mint Nikodémusz: hogyan lehet ez?

Újra csak Pál szavát kell idéznem: elhívtalak! Ézsaiás még határozottabban fejezi ki ezt a gondolatot: „ne félj, mert megváltottalak, neveden hívtalak téged, enyém vagy (Ézs 43,1). Ezek az elhívottak tagjai a „szent családnak”, ahol az elsőszülött Jézus Krisztus. Ha ez nem így lenne, akkor a kereszt nem lenne más, mint szomorú emlék. A keresztény múlt viszont nem az emlékek „múzeuma”, amiben mumizálhatjuk az elmúlt történelmi eseményeket. De a keresztényiség nem is váróterem, amiben még nem történik semmi. Amikor Isten elküldte Szentlelkét, ez a tény azt jelentette, hogy a jövő megkezdődött. Ez a jövő nem a megszentelés ideje, hanem a megmentés és elhívás korszaka, ugyanakkor a kiigazításé is.

Mit jelent ez a gyakorlatban?

„Akik Istent szeretik, azoknak minden javukra van!” Ahol szeretik Istent, ott békesség van. De mi is a békesség? Ahol nincs elkülönítve senki és semmi, ahol a pólusok úgy találkoznak, hogy nem lép fel taszító erő, ahol nem szakad ki úgy részecske életünk atomjából, hogy szabad marad egy vegyérték a megbántásra, hanem a Szentlélek leköti az em-

beri indulatok szabad karját. Valamire viszont mindig szabaddá tesz, mégpedig arra, amit Jézus is tett velünk!!

Az atomfizika alaptörvénye, hogy az atom hasításánál mindig energia szabadul föl. És itt van korunk legnagyobb kérdése, az emberiségnek és az életfolytatásnak nem mindegy, hogy mire szabadul föl ez az energia?! Ezt az energiát — negatív kifejezéssel élve — fékezni kell; — pozitív szóhasználattal — beosztani! Ez az energia mindig munkavégző képesség, valaminek az elvégzésére, vagy valakinek a felvirágoztatására. Hogy ez így legyen, annak felszabadítási módját „igazítani” kell. A fizetés is ilyen energia, aminek egyszerre történő kidobása egy család leégéséhez vezet, de annak megfelelő beosztása = fellendülés.

Magas a nehézségi foka Jézus követésének, pedig az elhívással együtt alkalmassá tesz erre. Az elhívás nem együttműködésre szóló felhívás, hanem sokkal inkább összetartozandóságot jelent. Úgy követni Jézust, hogy összetartozom Vele! Ez adja a követés nehézségét. Akár hány éves is az autós jogosítványa, mégis tudja azt, hogy az autózás legnehezebb próbatételei közé az tartozik, hogyha követnie kell valakit, pláne csúcsforgalomban. Nagy figyelmet igényel ez, mert ügyelni kell arra, nehogy közben kerüljön valaki az útkereszteződéseknél, vagy előzésnél, mert a követési távolság, ill. közelség betartása mindig a kapcsolatot fenntartását biztosítja. Csak az alkalmas erre, aki mindig figyelni tud.

Mit várhatunk?

A gyülekezet azért jön ma templomba, mert vár valamit. Üzenetet! Ezt a gyülekezet természetesnek érzi. Isten és ember viszonylatában vajon természetes-e ez, hogy eddigi életgyakorlatunk után is van várni-valónk!? Azt kell megmutatnunk ma, s igehirdetőknek is egyre jobban érezniük kell, hogy több vár reánk Istennél, mint amit mi elvárunk: a Fiúhoz lehetünk hasonlóak, s így lehetünk Isten képmásai. Ez Isten üdvöztetve. Ez az, amit „eleve elrendelt”, s ez az, amire elhívott. Így a keresztyénség tudja, hogy élete a reménység korára esik, s ez a megváltás és megmentés ideje.

A feladatunk, mindenkinek, a kétségbeesettnek is ezt a reménységet hirdetni.

Káposzta Lajos

Laikus kérdések és szempontok Rm 8,28—30-hoz

Kik azok, „akik Istent szeretik”? Honnan tudjuk, hogy „azoknak, akik Istent szeretik, minden javukra van?” Miben nyilvánul ez meg? És akik nem szeretik Istent, azoknak semmi sincs javukra? Mire „hivatalosak”, akik őt szeretik? A hivatalos szónak ma más értelme van, nem volna jobb az „elhívottak” kifejezés? (13) Hogyan valósul meg az, hogy „az Ő Fia képmására formáltassunk?” Hogyan értsük azt a mondatot, „hogy Ő elsőszülött legyen sok atyafi között?” Miben legyen Ő első? (13) Milyen az Isten elhívása, és hogyan érti azt meg a mai ember? Miben mutatkozik meg a megigazítás és megdicsőítés azok életében, akiket elhívott? (13) — Amióta megismertem, megízleltem Isten jóságát, tudom, hogy mindent javamra ad. Sokszor nem értem a nehéz utakat, a homályt, a bizonytalanságot, a szenvedést, a próbát, de ha feltekintek Istenre, visszatér szívembe a bizalom és megértem, javamra adta mindezt, hogy vele és általa tisztítsa szívemet alázatra, engedelmességre, több hűségre.

(13) — „Hogy Ő elsősülött legyen sok atyafi között”: e szavak mögött nagyon fontos rejtett igazságot látok. Azt ti., hogy az Atyának Fia, nekünk testvérünk. Mi utódai, követői, munkájának folytatói kell, hogy legyünk. (13) — Mit jelent „szeretni” az Istent? Itt nem csupán vonzódásra kell gondolni, a reális Isten-szeretetet nem egysíku! Isten gondolatának, akaratának, parancsának szeretését is magába foglalja. (30) — Mit értsünk azon: minden javukra válik? Háború, betegség, halál, sőt saját bűneink is? Engedetlenségem következményei hogyan szolgálják javamat? Vagy Isten mindent jóra fordíthat? (30) — Mi az eleve elrendelés? Honnan vette Pál ezt a teológiai fogalmat? Mit jelent az, hogy Isten valakit „eleve ismert”? Ez bizonyára az Alkotó privilégiuma. A szobrászművész látomásához hasonlítanám, aki a kőtömbben már látja az alakot. Az eleve ismerés lehet bibliai értelemben a teljes közösség azzal, akit ismerünk. Isten tehát közösséget vállalt velem. Érdekelne az is, hogy mi a különbség az „eleve elrendelés” tekintetében az evangélikus és a református egyház tanítása között. Mi a gyakorlati jelentősége az egyház szolgáltatásában ennek a tanításnak? (30) — Ha én nem érzem, hogy megdicsőített volna engem, megigazultságomat nem tapasztalom, meghívására nem emlékezem és fogalmam sincs, hogy engem mire rendelt, akkor mi van velem? Maradok ahol vagyok? (30)

VÍZKERESZT ÜNNEPE

Ézs 42,5—7

Exegézis

Textusunk az első EBED JAHVE ének (42, 1—9) egy részlete. Bár egyes exegéták (Haller, Schmidt, Ellinger, Pákozdy) elsősorban nyelvi különbségekre hivatkozva az 5—9 v.-et élesen elválasztják az előző versektől, s nem tekintik EBED JAHVE énekek, a hagyományos felfogás és az exegéták többségének véleménye alapján feldolgozásunkban mi ezt nem vesszük figyelembe.

Mindenek előtt azt kell tisztázni, ki az az EBED, akiről Deutero Ézsaiás olyan fennköltén énekel. Egyszer Izrael népét jelöli ezzel a szóval (41,8), máskor meg Kürosz királyra alkalmazza, akit Isten eszközüül választott népének a babyloni fogságból való kiszabadítására (45,1 és textusunkban is), ismét máskor a próféta önmegjelölésére szolgál (44,26). Persze ezek közül egyikre sem áll teljesen, amit a próféta az EBED JAHVE énekekben mond. Hogy a próféta kire gondolt, az örök titok marad, de hogy az apostolok és az első keresztyének kire gondoltak, amikor ezeket az énekeket olvasták, vagy hallották, az az újszövetségi utalásokból nem kétséges: Elsősorban Jézus Krisztusra, az Isten által rég megígért Messiásra (Mt 12,18—21, Lk 2,32, Lk 4,18, Jn 7,37 stb.) De olyan utalásokat is találunk, melyek szerint az EBED JAHVE a gyülekezet, a lelki Izrael (Csel 13,46—47, Lk 2,32b, Mt 5,14, Mt 28,19). S ha arra gondolunk, hogy az ÚT felfogása szerint az egyház Krisztus teste, akkor ez a két értelmezés nincs is ellentétben egymással.

Ezek után nézzük közelebbről textusunk exegézisét. Az egész ének 3 részre tagozódik: 1. A szolga bemutatása (1—4 v.), 2. A szolga elhívása (5—7 v.), 3. Izrael, mint Isten eljövendő cselekvésének tanúja (8—9 v.). Ezek szerint textusunk Isten népének, gyülekezetének elhívásáról, szolgálatáról mond ma is időszerű, megszívlelendő dolgokat:

1. Az elhívó a világmindenséget teremtő és kormányzó Isten. (5—6a). Ezt az Istent a próféta himnuszszerű jelzőkkel mutatja be, aki az ég és a föld teremtője, minden élet forrása. Az ég — föld — élőlények sor megfelel a Genézisben, illetve a Papi iratban vázolt teremtési rendnek. A HÁÁM itt az egész emberi nemzetséget magába foglalja. Az egész emberiséget az Istentől teremtett nagy népnek tekintti. Ennek a teremő Istennek arra is van hatalma, hogy véghezvigye mindazt, amit eltervezett és megígért. A próféta bizonyágtételéből kiáradó teremőshít nem csupán kozmológiai, hanem szoterológiai értelmű is. A hangsúly itt inkább az utóbbin van: Annak az Istennek, aki a világmindenséget megteremtette, hatalma van arra, hogy Izrael jelenlegi nyomorúságát jóra, sőt az egész emberiség javára fordítsa.

2. Ezt a tervét Isten úgy valósítja meg, hogy szent eszközök kiválaszt és elhív magának egyes embereket, vagy egész emberi közösségeket. Az eszközökben ő nem válogatós. Ha úgy látja jónak, akkor a pogány Küroszt, vagy egy prófétát, vagy a testté lett Igét, Jézus Krisztust, vagy az apostolokat, vagy a gyülekezetet hívja el eszközül. Gondoljuk csak el, milyen meghökkentő, sőt megbotránkoztató volt, hogy a próféta a pogány Küroszt Jahve szolgájának nevezi, s ezzel egy sorba állítja a prófétákkal, a megígért Messiással, vagy Izrael népével. De Istennél sohasem az eszközökön, hanem a célon van a hangsúly.

3. Ez a cél az egész emberiség üdvössége. Az üdvösség ígérete nemcsak egyeseké, vagy egyes népeké. Az üdvösséget — Isten és emberek közötti helyes viszonyt — magába foglaló szövetség (BÖRIT) nem csupán Izrael kiváltsága, hanem általa az egész emberiségé (6b). Ez a kijelentés is milyen meghökkentő és megbotránkoztató lehetett! Talán még ma is az. Sok exegeta éppen ezért e kifejezést — a BRH = lát, néz gyökből származtatva — így fordítja: „Hogy ámulatára légy az emberiségnek”. (Lásd Pákozdy: Az EBED JAHVE Deutero Ézsaiás teológiájában. Debrecen, 1942. 123. lap). De hogy a próféta itt minden kétséget kizáróan arra gondolt, hogy Isten célja az emberiség egyetemes üdvözítése, azt a „pogányok világosságára” kifejezés is mutatja (6b).

4. Az üdvösség tartalmának részletezése nem merül ki egyoldalú spiritualizmusban. A vakok szemének megnyitását és a foglyok szabadon bocsátását (7 v.) lehet ugyan egyoldalúan, spirituálisan hitre juttatásként, bűnből való szabadulásként értelmezni, de figyelembe véve a történelmi szituációt, lehetetlen figyelmen kívül hagyni azt az értelmezést, hogy e kifejezések utalnak Izrael népének a babyloni fogságból való kiszabadulására, s ezzel együtt a hadi állapot megszűntetésére, ami nemcsak Izrael népének, hanem a körülötte élő többi népnek is a háborúval járó feszültség és nyomorúság megszűnését, az örvendező, békés életfolytatás lehetőségét is jelentette.

5. Isten elhívott eszközeinek ő maga ad erőt, hogy a rájuk bízott feladatot teljesíteni tudják. Az igazságban való elhívás (6 v.) azt jelenti, hogy Isten azt, akit elhív, képessé teszi a megfelelő helyes magatartásra. Ezt hangsúlyozza a „fogom kezedet és megőrizlek” kifejezés is (6 v.), amelynek hallatán Izrael fiai önkéntelenül arra gondoltak, hogyan vezette ki Isten népét Egyiptomból, s hogyan vezette, s őrizte meg őt a pusztai vándorlás során. S mi, Újszövetség népe tudjuk, hogy Isten ezt a helyes magatartást és vezetést azáltal biztosítja bennünk, hogy Jézus Krisztusban új élettel ajándékoz meg és Szentlelke által minden helyzetben bölcsen vezet bennünket, hogy életünkön és szolgálatunkon keresztül minél előbb megvalósuljon Istennek az egész világot átfogó üdvterve.

Ósi egyházi tradíció szerint Vízkereszt a pogány misszió ünnepe. Ebből az alkalomból textusunk fényében nem árt mérlegre helyezni az egyház küldetését, szolgálatát, missziói tevékenységét.

1. Az egyház szolgálatának célja nem az önmegtartás, hanem az egész emberiség javának, üdvösségének Isten terve szerinti munkálása. Szolgálatunkat nemcsak a történelem folyamán, hanem még ma is sokszor leterheli az a tudatos, vagy tudat alatti törekvés, hogy önmagunkat fenntartsuk, a gyülekezeteket építsük, az egyházat erősítsük. Ez a magatartás azért veszélyes, mert amíg csak önmagunkkal vagyunk elfoglalva, nem vesszük észre a sürgető feladatokat, amelyeket Isten igazi küldetésünk szellemében elénk állít, vagy ha észre is vesszük, nem tudunk rájuk időt szakítani. Meg kellene vizsgálnunk, hogy vajon nem azért lett-e erőtlenné az egyház külső és belső missziói szolgálat.

2. Másik nagy kísértésünk, hogy küldetésünket elspiritualizáljuk. Nem vesszük észre, hogy a lelki dolgok és problémák kizárólagosságának hangsúlyozása a pogány idealista filozófia területéről került a keresztyén gondolkodásba, s távol áll az egész Szentírás gondolatvilágától. Nemcsak textusunk, hanem Jézus Krisztus egész életműve arról beszél, hogy Isten-nél e világ és az eljövendő élet, a lelki kérdések és testi, e világi problémák egyformán hangsúlyosak, s nem lehet egyiket a másik ellen kijátsszani. Ezért az egyház küldetéséhez, szolgálatához a békeszolgálat, s a legtágabb értelemben vett diakónia éppúgy hozzátartozik, mint a bűnbocsánat hirdetése. Vajon nem azért nem vesszük-e komolyan az emberek a bűnbocsánatról, Isten kegyelmes szeretetéről szóló prédikálásunkat, mert szolgálatunkból hiányzik az emberiség nagy kérdéseinek, vagy a körülöttünk élő emberek mindennapi problémáinak komolyan vétele?

3. Isten üdvtervének megvalósításában nem kizárólag a hívő embereket, az egyházat használja fel. Az emberiség javáért, előrehaladásáért küzdő jóakarató emberek éppoly szolgálói, eszközei Istennek, mint a hívő emberek közössége, a gyülekezet. Lehet, hogy ez sokszor megbotránkoztat bennünket, de a tények ettől függetlenül sokszor arról beszélnek, hogy a nem hívő emberek a maguk szolgálatában sokszor engedelmesebb eszközei tudnak lenni Istennek, mint mi hívők és a gyülekezet. Ne az eszközöket ítélgessük, hanem tudjunk tiszta szívből, őszintén örülni a cél valószínűségének. Ha őszintén tudunk örülni mindannak, ami jó, ami előbbre visz — függetlenül attól, hogy mi, vagy mások munkálják azt — akkor engedelmesen bele tudunk simulni mi is az Isten kezébe, aki bár különböző, gyarló eszközökkel, de minden munkájával az egy nagy célt viszi előbbre: az emberiség javát, örömét, békeességét, üdvösségét.

Dr. Selmeczi János

Laikus kérdések és szempontok Ézs 42,5—7-hez

Vízkereszt? Mit jelent a név, honnét az elnevezés, az ünnep eredete? Gyermekkoromban még értettem, hogy majdnem két hétig tart, amíg a bölcsék eljutnak Betlehembe — nem a fény terjed lassan, csak az út volt hosszú odáig, de túl a mesén melyek azok a realitások, amelyekre különösen is figyelniük kell ezen az ünnepen? (33) — Az eget teremtő Isten, jól ismert bibliai kép, de számomra új vonás: kiterjeszti termésével a földet! Az ember munkája nyomán az Isten teszi termőbbé, gazdagabbá,

„nagyobb hozamúvá a földet? Miért kell akkor aggódni, hogy pár száz év múlva mit eszik az elszaporodott emberiség a földön? Vagy az ember számításaiban és terveiben is az Isten teszi és kiterjeszti termésével a földet? (33) — Az Isten lelket ad és lehetet. A lehetet az életet jelenti, aki lélegzik az él. A lélek meg valami többet, valami pluszt a pusztá vegetáció felett, emelkedett lelkületet? [gyakran mondják: jó lelkű, vagy: szép lélek! (33)] — Elhívni igazságban, nem álnok rászedés, félrevezetés, rosszra csábítás tehát, hívás, melyet bizalommal lehet fogadni, mert igaz útra vezet. Kit hívott el az Úr? Kiről szól a prófécia? Isten népét, szolgáját, Jézust vagy az egyházat? Szerető gondossággal fogja a kezét, megőrzi, ugyanakkor a világ szinpadára állítja, sőt nagy szerepet szán neki: népek szövetségese (mi a szövetséges? hú társ, megbízható barát, támasz a bajban, védelem más hatalmasokkal szemben?), pogányok világossága. (mi a világosság? fény, amelynél nem kell botorkálni, erő, mely megvilágítja, értelmessé teszi az agy tevékenységét? reflektor, mely lenyűgöző fényárba tündökölteti az igazságot?) A 7. versnél Keresztelő Jánosra kell gondolnom, amikor követeket küld Jézushoz a fogságból, hogy Ő-e az eljövendő! (33) — Amikor Isten szól, elmondhatja magáról, hogy kicsoda. Teszi ezt azért, hogy komolyan vegyük szavát. Ez a vers nem színezésképpen kerül a többi közé. Igaz, a próféta a régi világképben írja le a Hatalmast, de ez lényegtelen. (15) — A próféciában Isten igen nagy dolgot mond: Messiásban az egész emberiséggel köt szövetséget. Nemcsak egy népé. Ez óriási dolog. „A vakok látnak...” — ez a jele a messiási időnek. Jézus is ezzel igazolja magát. Azért gyógyítja a vakokat, hogy jelt adjon. (15) — A „vakok szemét” ezt képtelen is lehet érteni: megnyitja szemüket, azaz azt látják, amit látniuk kell. Ebben segítségükre lesz. A misszióról kevés hírünk van. Jó lenne ismerni a tényeket. Krisztus csakugyan a pogányok világossága-e? (15)